

**GAZIANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF
MÜZESİ'NDE BULUNAN HALILARIN
TAHLİLLERİ**

Mithat İZCİ

**Yüksek Lisans Tezi
Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı
Doç. Dr. Ayşe Ashhan EROĞLU
2019
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANA SANAT DALI**

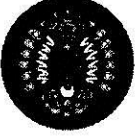
Mithat İZCİ

**GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİ'NDE BULUNAN
HALILARIN TAHLİLLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. A. Aslihan EROĞLU**

ERZURUM- 2019

Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü

TEZ BEYAN FORMU
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **“GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİ'NDE BULUNAN HALILARIN TAHLİLLERİ”** adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim. *

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

19.08.2019

Mithat İZCİ

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6-** (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7- (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Atatürk Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü

TEZ KABUL TUTANAĞI

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

A. Aslıhan EROĞLU danışmanlığında, Mehmet İZCİ tarafından hazırlanan bu çalışma 19./08./2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Göknel Park El Sanatları Anabilim / Anasanat Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

İmza :

Jüri Üyesi :

İmza :

Jüri Üyesi :

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 19./08./2019

Doç. Dr. Ahmet Selim Doğan
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	IX
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	XII
GİRİŞ	1
I. KONUNUN TANIMI, ÖNEMİ VE AMACI.....	1
II. MATERYAL VE YÖNTEM	2

BİRİNCİ BÖLÜM

GAZİANTEP İLİNİN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

1.1. GAZİANTEP İLİNİN COĞRAFİ KONUMU	3
1.2. GAZİANTEP İLİNİN TARİHÇESİ.....	3
1.2.1. Gaziantep İsminin Ortaya Çıkışı ve Anlamı	3
1.2.2. Gaziantep İlinin Kısa Tarihçesi.....	4
1.3. Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi'nin Tarihi Geçmişi	6

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK HALI SANATI

2.1. DOKUMANIN TANIMI.....	10
2.2. HALININ TANIMI	10
2.3. DÜĞÜM ÇEŞİTLERİ	11
2.3.1. Türk düğümü (Gördes düğümü).....	11
2.3.2. İran düğümü (sine düğümü).....	11
2.3.3. Hekim düğümü.....	11
2.3.4. Tek çözüğü üzerine düğüm	11
2.3.5. Halıda kalite	12
2.4. TÜRK HALI SANATININ TARİHÇESİ	12
2.4.1. Erken Devir Türk Halıları	12
2.4.1.1. Pazırık Halısı	13

2.4.1.2. Doğu Türkistan’da Bulunan Halılar	13
2.4.1.3. Eski Tarihi Verilere Göre: Cho(Çu)Lar, Tabgaçlar, Oğuzlar, Göktürkler ve Hazarlar’ Da Halı	14
2.4.1.4. Fustat (Eski Kahire) Ta Bulunan 9. Yüzyıl Abbasi (Samarra) Devri Halıları	15
2.4.2. Selçuklu Halıları.....	15
2.4.2.1.Konya-Alâeddin Camii Halıları	16
2.4.2.2.Beyşehir-Selçuklu Halıları	16
2.4.2.3. Fustat’ta Bulunan Selçuklu Halıları	17
2.4.2.4. Selçuklu Halıları ve Özellikleri	18
2.4.3. Hayvan Figürlü Halılar	18
2.4.4. İlk Osmanlı Halıları.....	19
2.4.4.1. I. Tip (Uşak Halıları)	20
2.4.4.2. II. Tip (Uşak Halıları).....	20
2.4.4.3. III. Tip (Bergama Halısı).....	20
2.4.4.4. IV. Tip (Bergama Halısı).....	20
2.4.5. Klasik Devir Osmanlı Halıları.....	20
2.4.6. Uşak Halıları	21
2.4.6.1. Madalyonlu Uşak Halıları	21
2.4.6.2. Yıldızlı Uşak Halıları	21
2.4.6.3. Uşak Halılarının Değişik Tipleri	21
2.4.6.3.1. Beyaz Zeminli Uşak Halıları	22
2.4.7. Bergama Halıları	23
2.4.8. Osmanlı Saray Halıları.....	23
2.5. TÜRK HALILARININ KULLANIM ALANLARINA GÖRE SINIFLANDIRMASI	24
2.5.1. Namazlık Halısı.....	24
2.5.2. Seccade Halısı	24
2.5.3. Yastık Halısı.....	24
2.5.4. Sedir Halısı.....	25
2.5.5. Döşek Halısı	25
2.5.6. Heybe Halısı.....	25

2.5.7. Eğer Örtüsü	25
2.5.8. Taban Halısı	25
2.5.9. Kelle Halısı.....	25
2.5.10. Karyola Halısı	26
2.5.11. Yolluk Halısı	26
2.6. TÜRK HALILARINDA KULLANILAN MATERYALLER	26
2.6.1. Dokuma Tezgâhı	26
2.6.1.1. Sarma Tezgâh	26
2.6.2. Yan Ağaç.....	27
2.6.3. Levent (Merdane).....	27
2.6.4. Varangelen	27
2.6.5. Gücü Sopası	27
2.6.6. Payanda	28
2.6.7. Takoz.....	28
2.6.8. Çubuk Demiri.....	28
2.6.9. Kirkit	28
2.6.10. Bıçak	29
2.6.11. İğne.....	29
2.6.12. Mekik	29
2.6.13. Çıkrık	29
2.6.14. Kirman	30
2.6.15. Yün Tarağı	30
2.6.16. Makas	30
2.7. TÜRK HALILARINDA YÜN BOYAMA	30
2.7.1. Dokumalarda Kullanılan Boyaların Tarihsel Gelişimi	30
2.7.2. Dokuma İpliklerinin Boyanması	33
2.7.2.1. Bitkilerin Toplanması.....	34
2.7.2.2. Bitkilerin Boyamaya Hazırlanması	34
2.7.2.3. Mordanlama Yöntemi.....	34
2.7.2.4. Yün Boyamada Kullanılan Araç ve Gereçler.....	37
2.7.3. Dokumacılıkta Kullanılan Boyalar	38
2.7.3.1. Doğal Boyalar.....	38

2.7.3.2. Suni Boyalar	38
2.7.4. Yünlerin boyanmasında Kullanılan Bitkiler ve Bunlardan Elde Edilen Renkler	38
2.8. TÜRK HALILARINDA KULLANILAN MOTİFLER	42
2.8.1. Bitki Motifleri	44
2.8.2. Hayvan motifleri	45
2.8.3. Geometrik Motifler	49
2.8.4. Sembolik Motifler	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİNDE BULUNAN HALILARIN TAHLİLLERİ	54
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	124
ÖZGEÇMİŞ	129

ÖZET**GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİ'NDE BULUNAN
HALILARIN TAHLİLLERİ****YÜKSEK LİSANS TEZİ****Mithat İZCİ****Tez Danışmanı: Doç. Dr. A. Aslihan EROĞLU****2019, 128 sayfa****Jüri: Doç. Dr. A. Aslihan EROĞLU****Jüri: Doç. Dr. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ****Jüri: Doç. Dr. Ümbülbanu HAMİDOVA**

Gaziantep, geçmişten günümüze kadar birçok medeniyetin yanı sıra Türk-İslam medeniyetlerine de ev sahipliği yapmıştır. Gaziantep' in tarihi geçmişi konumu itibariyle büyük önem taşımaktadır. Mezopotamya gibi ilk uygarlıklara ev sahipliği yapan bölge; Akdeniz arasındaki konumu, aynı zamanda güneyden ve Akdeniz' den doğuya ve kuzeye açılan yolların kesiştiği bir bölgede olması münasebetiyle bölgenin tarihini biçimlendirmiştir.

Mevlevihaneler, Mevlevi tarikatlarının sahip olduğu yapılardır. Gaziantep Mevlevihane'si inşa yapısıyla zaviye görünümlü bir Mevlevihane'dir. 1980' li yıllarda halı, kilim, el yazması Kur' an-ı Kerim, şamdan ve benzeri teberrukat eşyalarıyla dolmaya başlayan Vakıflar Genel Müdürlüğü' nün depo kısmı birkaç ilde Vakıf Müzelerinin açılma fikrini zorunlu kılmıştır. Gaziantep Mevlevihanesi Vakıflar Müzesi' nde bulunan halılar 18-20. yüzyılları aralığına tarihlendirilmektedir. Bu dokumalar geç dönem özelliği taşımaktadır.

Müzedede yer alan halılar Kafkas, Konya (Lâdik), Kars, Sivas, Gaziantep, Kayseri (Yahyalı), Gördes, Nevşehir Avanos, Kula, İzmir (Bergama), Kırşehir yörelerinden olup o yörelere has motifleri içermektedir. Bu dokumaların incelenmesinde cinsleri, boyutları, teknikleri, motif, renk ve kompozisyon özellikleri incelenip literatüre geçmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Dokumacılık, Mevlevihane, Müze, Halı, Kompozisyon.

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****THE ANALYSIS OF RUGS IN THE GAZİANTEP MEVLEVİHANE
FOUNDATION MUSEUM****Mithat İZCİ****Advisor: Assoc. Prof. A. Aslihan EROĞLU****2019, Page: 128****Jury: Assoc. Prof. A. Aslihan EROĞLU****Jury: Assoc. Prof. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ****Jury: Assoc. Prof. Ümbülbanu HAMİDOVA**

Gaziantep has hosted a variety of Turkish-Islamic civilizations until today in addition to many other civilizations. Gaziantep has importance due to the significance of its location. Mesopotamia has shaped the history of region at its location in Mediterranean, at the same time because it is in the cross roads between the roads from South ad Mediterranean to the East and North. Mevlevihanes are the buildings that are owned by Mevleviyeh Sects. Gaziantep Mevlevihane was built as a zaviyah. When the store house of the General Directorate of Foundations started to be filled up with rugs, carpets, hand-written Qorans and candle sticks in 1980s, it became necessary to found Foundations Museums in some cities. The Rugs in Gaziantep Mevlevihane Foundations Museum a redated back to 18-20th centuries. These rugs have the late period characteristics. The rugs in the museum are from Kafkas, Konya (Ladik), Erzurum, Sivas, Gaziantep, Kayseri (Yahyalı), Gördes, Nevşehir Avanos, Kula, İzmir (Bergama), Kırşehir, East Anatolia and the rugs have the motifs to these regions. The purpose of this study was to examine these rugs in terms of types, sizes, techniques, motifs, colors, and composition properties. And recorded them to litarature.

Key Words: Gaziantep, Weaving, Mevlevihane, Museum, Rug, Composition..

ÖNSÖZ

Gaziantep şehir olarak eski çağlardan günümüze birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve çoğu medeniyetin uğrak mekânı olmuştur. Tarih boyunca Gaziantep'te birçok mimari ve sanat eseri günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Anadolu' da sayıları yüzü aşkın olan Mevlevihanelerden ayakta duranlar Vakıflar Genel Müdürlüğüne onarılıp günün şartlarına uygun bir fonksiyon verilerek yaşatılmaktadır. Semahane yerleri günümüzde cami olarak kullanılmaktadır. Bazı Mevlevihanelere Vakıflar Genel Müdürlüğü aracılığı ile müze fonksiyonu verilmiştir. 2006 yılında Gaziantep Vakıflar Müdürlüğüne restore edilen Gaziantep Mevlevihane'si Vakıf Müzesi de bu müzeler arsında yer almakta olan müzelerden biridir. Yüksek Lisans tezi konusu "Gaziantep Mevlevihane'si Vakıf Müzesi'nde Bulunan Halıların Tahlili" olarak belirlenmiştir. Bu müzede yer alan halı örnekleri ölçü, teknik, renk, malzeme, motif ve kompozisyon açısından değerlendirilip incelenmiştir. Tez kapsamında yer alan halılar daha önceden herhangi bir araştırmacı tarafından ele alınıp incelenmemiştir. Müzede bulunan halıların genelini Kafkas, Konya (Ladik), Erzurum, Sivas, Gaziantep, Kayseri (Yahyalı), Gördes, Nevşehir Avanos, Kula, İzmir (Bergama), Kırşehir yörelerine ait halılar oluşturmaktadır. Bu koleksiyon katalog biçiminde incelenip literatüre geçmesi hedeflenmiştir. Çalışma konusunun seçiminde ve tezin her aşamasında fikirleriyle bana yardımcı olup beni yönlendiren ve bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ayşe Aslıhan EROĞLU'na, kütüphane ve kaynak araştırmalarında yardımını esirgemeyen Ebru AÇIKKOL' a, iş yerinde gerekli izinleri almama yardımcı olan değerli büyüğüm Sayın Müdürüm Veysel TİPİOĞLU'na, Hüseyin İŞSEVEN Müdürüm'e, Gani BAHADIR Müdürüm'e, Murat DURDU Komiserim'e, Cemal UZAK Baş Polisim'e, Koray ŞENİŞLAK'a, Bayram ARARAT'a, Oğuz ÖZTAŞ'a ve değerli meslektaşlarıma, müzede göstermiş oldukları kolaylıklardan ötürü Gaziantep Vakıflar Genel Müdürlüğünden Ali ÖZDEMİR'e, Gaziantep Mevlevihane'si Vakıf Müzesi İdari personellerinden Müze Araştırmacısı (Arkeolog) Gökhan MASKAR'a ve yine Müze Araştırmacısı Leyla BAŞBOĞA ÇİÇEK'e, son olarak eğitim-öğretim hayatım süresince maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem Latife İZCİ'ye, sevgili babam Memet İZCİ'ye ve benim için çok değerli olan sevgili eşim Merve İZCİ hanımefendiye teşekkürü bir borç bilirim, çok teşekkür ederim.

KISALTMALAR DİZİNİ

C.M.	: Santimetre
(E.D.)	: Editör
GR.	: Gram
KARŞ.	: Karşılaştırma
KAT.	: Katalog
KG.	: Kilogram
M.	: Miladi
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
NO.	: Numara
S.	: Sayfa
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
YY.	: Yüzyıl

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Semahane giriş kapısı üzerindeki Farsça kitabe.....	7
Fotoğraf 2. Gaziantep Mevlevihane' si Vakıf Müzesi	8
Fotoğraf 3. Sarma Tezgâh (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi' nden)	26
Fotoğraf 4. Yan Tahtası (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)	27
Fotoğraf 5. Levent (Merdane) (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)	27
Fotoğraf 6. Gücü Sopası (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)	28
Fotoğraf 7. Kirkit (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)	28
Fotoğraf 8. Bıçak (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)	29
Fotoğraf 9. Mekik (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden).....	29
Fotoğraf 10. Makas (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden).....	30
Karş. Fotoğraf 1. Kırşehir yöresine ait halı (Güran Erbek'ten)	121
Karş. Fotoğraf 2. Kat. 05 no'lu Konya yöresi.....	121
Karş. Fotoğraf 3. Manisa yöresine ait halı (Güran Erbek'ten).....	122
Karş. Fotoğraf 4. Kat. 09 no'lu Nevşehir halısı.....	122

HALI KATALOG KISMI FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Kafkas halısı.....	54
Fotoğraf 2. Konya halısı.....	56
Fotoğraf 3. Konya halısı.....	58
Fotoğraf 4. Konya halısı.....	60
Fotoğraf 5. Konya halısı.....	62
Fotoğraf 6. Gaziantep halısı.....	64
Fotoğraf 7. Kayseri halısı.....	66
Fotoğraf 8. Gördes halısı.....	68
Fotoğraf 9. Nevşehir halısı.....	70
Fotoğraf 10. Kula halısı.....	72
Fotoğraf 11. İzmir halısı.....	74
Fotoğraf 12. Kırşehir halısı.....	76
Fotoğraf 13. Kırşehir halısı.....	78
Fotoğraf 14. Kırşehir halısı.....	80
Fotoğraf 15. Kırşehir halısı.....	82
Fotoğraf 16. Kırşehir halısı.....	84
Fotoğraf 17. Kırşehir halısı.....	86
Fotoğraf 18. Gördes halısı.....	88
Fotoğraf 19. Kırşehir halısı.....	90
Fotoğraf 20. Kars halısı.....	92
Fotoğraf 21. Milas halısı.....	94
Fotoğraf 22. Kırşehir halısı.....	96
Fotoğraf 23. Bergama halısı.....	98
Fotoğraf 24. Milas halısı.....	100
Fotoğraf 25. Bergama halısı.....	102
Fotoğraf 26. Çanakkale halısı.....	104
Fotoğraf 27. Kırşehir halısı.....	106
Fotoğraf 28. Gördes halısı.....	108
Fotoğraf 29. Kırşehir halısı.....	110
Fotoğraf 30. Kars halısı.....	112
Fotoğraf 31. Kula halısı.....	114

Fotoğraf 32. Kayseri halısı.....	116
Fotoğraf 33. Konya halısı	118

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1. Pıtrak motifi	44
Çizim 2. Hayat ağacı motifi.....	45
Çizim 3. Ejder motifi	46
Çizim 4. Koçboynuzu motifi	46
Çizim 5. Yılan motifi.....	47
Çizim 6. Kurt Ağızı, Kurt İzi motifleri.....	47
Çizim 7. Akrep motifi.....	48
Çizim 8. Kuş motifi	48
Çizim 9. Yıldız motifi.....	49
Çizim 10. Su yolu motifi	49
Çizim 11. Bereket motifi	50
Çizim 12. Aşk ve Birleşim "Ying-Yang" motifi	50
Çizim 13. Muska ve Nazarlık motifi	51
Çizim 14. El, Parmak ve Tarak motifi.....	51
Çizim 15. Göz motifi	52
Çizim 16. Sandıklı motifi	52
Çizim 17. Elibelinde motifi	52
Çizim 18. Saçbağı motifi	53

HALI KATALOG KISMI ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1. Kafkas halısı.....	55
Çizim 2. Konya halısı	57
Çizim 4. Konya halısı	61
Çizim 5. Konya halısı	63
Çizim 7. Kayseri halısı	67
Çizim 8. Gördes halısı	69
Çizim 9. Nevşehir halısı	71
Çizim 11. İzmir halısı	75
Çizim 12. Kırşehir halısı.....	77
Çizim 13. Kırşehir halısı.....	79
Çizim 14. Kırşehir halısı.....	81
Çizim 15. Kırşehir halısı.....	83
Çizim 16. Kırşehir halısı.....	85
Çizim 17. Kırşehir halısı.....	87
Çizim 18. Gördes halısı	89
Çizim 19. Kırşehir halısı.....	91
Çizim 20. Kars halısı	93
Çizim 21. Milas halısı.....	95
Çizim 22. Kırşehir halısı.....	97
Çizim 23. Bergama halısı	99
Çizim 24. Milas halısı.....	101
Çizim 25. Bergama halısı	103
Çizim 26. Çanakkale halısı.....	105
Çizim 27. Kırşehir halısı.....	107
Çizim 28. Gördes halısı	109
Çizim 29. Kırşehir halısı.....	111
Çizim 30. Kars halısı	113
Çizim 31. Kula halısı	115
Çizim 32. Kayseri halısı	117
Çizim 33. Konya halısı	119

GİRİŞ

I. KONUNUN TANIMI, ÖNEMİ VE AMACI

İnsanların farklı doğa koşullarından korunmak amacıyla ihtiyaç doğrultusunda keşfettikleri dokuma, yüzyıllar sonra sanat haline gelmiştir. Başlangıçtan itibaren bugüne kadar geçen süreçte dokumacılıktaki temel işlem hiç değişmemiş, zaman içinde renkler ve motifler zenginleşmiş, dokuma sanatı farklı kültürlerin simgesi haline gelmiştir.

Türk kültürünün önemli unsurlarından biri olan dokuma, gelecek kuşaklara da ilham kaynağı olmuştur. Dokumalarda karşılaştığımız motiflerin sembolik anlamları geçmiş dönemlerin sanat anlayışını meydana çıkarmakta, günümüzde var olan sanatçılara da yol gösterip rehber olmaktadır. Bu sebepten ötürü Türk dokuma sanatı birden fazla sanat dalını zengin motif, renk, teknik, kompozisyon ve estetik bakımdan etki altına almayı başarmıştır. Halı, kilim, cicim, zili vb. kirkitli dokumalar Türk dokuma sanatında önemli kollar arasında yer almaktadırlar. Bilhassa Orta Asya ve çevresiyle Anadolu, dokuma örnekleri ile doludur. Bu denli yaygın olan dokuma sanatı günümüz itibari ile önemini kaybetmiştir. Teknolojik gelişmenin yanı sıra bu konu hakkında yapılan çalışmaların yetersizliği ve dar bir çerçevede yapılıyor olması bu sanatın önemini kaybetmesinde öncelikli rol almaktadırlar. Bu çalışmanın yapılma gayesi okuyucuya ve dokuma sanatı üstünde çalışma gösterenlere yararlı olma, yapılan diğer çalışmalar ile sentezinin yapılarak paylaşımına sunulması, var olan zengin kültür mirasının bilimsel düzeyde korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır.

“Gaziantep Mevlevihane’si Vakıf Müzesinde Bulunan Halıların Tahlili” olarak adlandırdığımız bu yüksek lisans çalışmamızda incelenen halı dokumalar, vakıf camilerinden toplanan teberrukat eşyaları olarak müzeye kazandırılmış eserlerden meydana gelmektedirler. Konu içeriğindeki eserler Gaziantep Mevlevihane’si Vakıf Müzesi’nde yer almaktadırlar. Bu sebepten dolayı Gaziantep ilinin ve Mevlevihane Vakıf Müzesinin tarihsel geçmişine kısa bir şekilde değinildikten sonra halıların meydana çıkışı ve gelişimi, halılarda kullanılmış olan malzemeler, dokuma iplerinin boyanması ve kilimlerin kompozisyon özellikleriyle motifler ile ilgili bilgi verilmiştir.

Tez kapsamında kataloga alınmış olan eserler, 18-20. yüzyıllara ait olan eserler arasında yer almaktadırlar. Gaziantep Mevlevihane’si Vakıf Müzesine kazandırılmış olan

(33) adet halı, müzede bulunan halılar arasından benzer olanlar elenerek seçilmiştir. Halılar katalog bölümünde; inceleme tarihi, müzedeki yeri, müzede saklanış şekli, günümüz itibari ile durumu, müzeye geliş biçimi, hangi yöreden olduğu ve ne zaman dokunduğu, dokuma türü, ebatları, uygulanan teknik, kullanılmış olan renkler, dokumanın tanımı, motif ve kompozisyon açılarından ele alınarak etraflı bir biçimde incelenmeye çalışılmıştır.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında Gaziantep Mevlevihane'si Vakıf Müzesiyle irtibata geçilmiş, müzede tez kapsamında yer alacak sayıda halı olup olmadığı tespit edilmiştir. Yeterli sayıda eserin yer aldığı tespit edilmesinden sonra, gerekli resmi yazılı izinler çerçevesinde Gaziantep Mevlevihane'si Vakıf Müzesine gidilerek halılar ölçü, teknik, renk ve kompozisyon açılarından incelenmiş, fotoğraflama yapılmış, bilgisayar ortamında çizimleri yapılmış, envanter kayıtlarına bakılarak bunların müzeye kazandırılış şekilleri, müzeye geliş tarihi ve müzede saklanma şekil, koşulları öğrenilmiştir. Daha sonra tez çalışmam ile ilgili olarak gerekli kaynak taraması yapılmıştır.

Yapılan çalışmanın birinci bölümünde, kısa bir şekilde Gaziantep ilinin coğrafi konumu, tarihi geçmişi ve Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi' nin tarihçesi hakkında bilgi sunuşu yapılmıştır. İkinci bölümünde, dokumanın genel tanımı, Türk dokuma sanatının kısa tarihçesi ile ilgili bilgi girişi yapılmıştır. Üçüncü bölümünde müze araştırmasına geçilip; katalog kısmı oluşturulmuştur. Müzede bulunan örnekler; renk, motif, kompozisyon ve teknik açıdan önemli görülmüş olan (33) adet halı örneği bu bölümde etraflı bir biçimde tanıtılmıştır. Katalog kısmında her bir örneğe numara verilip, **“Katalog No”**, **“Envanter No”**, **“Fotoğraf No”**, **“Çizim No”**, **“ İnceleme Tarihi”**, **“Müzedeki Yeri”**, **“Müzede Saklanış Biçimi”**, **“Onarıp Görüp Görmediği”**, **“Bugünkü Durumu”**, **“Müzeye Geliş Şekli”**, **“Yöresi ve Dokunduğu Tarih”**, **“Dokuma Türü”**, **“ölçüleri (En/Boy”** başlıkları altında, halı örnekleri ile ilgili ön bilgi verilmiş, **“Dokumanın Tanımı”** kısmında da örnekler ayrıntılı olarak tahlil edilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışmada ortaya konulmuş olan bilgiler özetlenip, araştırma örnekleri ile Anadolu içi ve dışı benzer örneklerle karşılaştırılıp sunulup, kaynakça, fotoğraf ve çizimlerle desteklenip çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GAZİANTEP İLİNİN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

1.1. GAZİANTEP İLİNİN COĞRAFİ KONUMU

Coğrafi konum itibari ile Gaziantep yüzyıllardan itibaren özelliğini koruyup, Akdeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nin kesişimin de yer almaktadır. Dolayısıyla Akdeniz iklimi ve karasal iklimin geçiş noktasında kalmaktadır. Gaziantep güneyinde Suriye ile komşu olup büyük bir kesimi Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nin batı kısmında kalmaktadır. 36 28' ve 38 01' doğu boylamlarıyla ve 36 38' ve 37 32' kuzey enlemleri arasında yer almakta olup 6216 km² yüz ölçümüne sahiptir (Pamuk, 2009: 25).

Gaziantep ilinin doğusunda Şanlıurfa, güneyinde Suriye, güneybatısında Kilis, batısında Osmaniye ve Hatay, kuzeyinde Kahramanmaraş, kuzeydoğusunda Adıyaman ili yer almaktadır (Gül, 2015: 7).

1.2. GAZİANTEP İLİNİN TARİHÇESİ

1.2.1. Gaziantep İsminin Ortaya Çıkışı ve Anlamı

Günümüz itibari ile kullanılan adı ile “Gaziantep” Osmanlı kaynaklarında geçen ismi ile Ayıntab” ilinin bilinen en eski ismi kaynaklarda “Dülük” olarak anılmaktadır. Eski coğrafyacı Batlamyus’ un eserinde “Dülük (ya da Dolica)” isimleriyle bahsedilmiş olan şehir, Arami’ nin eserlerinde “Dolik (ya da dolike)” şeklinde ifade edilmektedir. Asurlular şehre “Babiğü”, “Bilabhi” ve “Doluk” ; Romalılar “Dolichenus”, “Doulichia” ve “Doliche”; Bizanslılar ise “Tolonbh” olarak isimlendirmişlerdir. Yine Romalılar döneminde “Antiochie Ad Taurum” isimli krallığın merkezini meydana getiren şehir aynı zamanda kralın da adı olan aynı isimle “Antiochie Ad Taurum” adlandırılmıştır (Güllü, 2010: 35).

Haçlı seferleri sırasında Ayıntab adı, Hamtab şekline büründü. Ermeni kaynaklarında Antaph şeklinde bazı diğer kaynaklarda da Entab, Hantab ve Hatab şekillerinde yer aldı. Dolayısıyla Antep adı “Hantab”, “Entab”, “Hamtab”, “Hatab”, “Ayıntab” şeklinde değişik biçimlerde söylenmekle birlikte, Selçuklular döneminde de “Ayıntab” olarak kullanılmıştır (Pamuk, 2009: 31).

Yöre insanının Antep diye adlandırdığı şehrin adı eskiden resmi olarak Aynıtab-Ayıntab olarak geçmektedir. Ayıntab adının nereden geldiği ile ilgili birden çok rivayet olmasına rağmen bu rivayetlerin ilmi bir dayanağı yoktur. Bu rivayetler tamamıyla “Ayıntab” kelimesi ve hecelerinden anlam oluşturmaya çalışılması ile meydana gelmiştir (Kabalcı, 2017 : 5).

Kurtuluş savaşı yıllarında yöre insanının göstermiş olduğu üstün başarılarından dolayı 6 Şubat 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi aracılığıyla “GAZİ” lik unvanı verilmiş olup şehrin ismi “Gaziayıntab” olmuştur. 1928 tarihinde ki değişiklik sonrası da “Gaziayıntab” “Gaziantep” şeklinde değiştirilmiştir (Güllü, 2010: 37).

1.2.2. Gaziantep İlinin Kısa Tarihçesi

Tarihi ve önemli olayların uğrak noktası olması konusunda Gaziantep’ in bulunduğu konum oldukça önemli bir yer tutmaktadır. İlk uygarlıkların doğup gelişme sağladığı Mezopotamya ve Akdeniz arasında olmasının yanında; güneyden ve Akdeniz’ den doğuya, kuzeye ve batıya devam eden yolların birleştiği noktada yer alması münasebetiyle bölgenin tarihini şekillendirmiştir (Pamuk, 2009: 34).

Yapılan arkeolojik araştırmalar sonucunda taş, kalkolitik ve bakır dönemlerine ait kalıntılara rastlanması bölgenin Anadolu’ nun ilk sayfa6yerleşim yerlerinden bir tanesi olduğu anlaşılmaktadır. Belli bir zaman Babil İmparatorluğu’ nun egemenliği altında kalmış olan Ayıntab ve çevresi, M.Ö. 1800 yıllarında Hititlilerin burayı işgali ile Hititlilerin egemenliği altına girmiştir. Sonraki zamanlarda Asurlular ardından Yeni Babil ve bu devleti de ortadan kaldıran Medlerin hâkimiyeti altına girmiştir. (Güllü, 2010: 37).

Büyük İskender M.Ö. 334 yılında Asya seferine çıktığı zaman İssu savaşını kazanmasıyla birlikte Dülük bölgesini de alarak sınırlarını genişletmiştir. İmparator Pompeus zamanında Roma İmparatorluğuna katılmış olan Antep daha sonra Roma İmparatorluğu’ nun M.S. 395’ te ikiye parçalanması ile Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu’ nun hâkimiyeti altına girmiştir. Dülük bölgesinin Bizanslılar ile Araplar arasında sınır teşkil etmiş olmasından dolayı Bizanslılar ile Araplar aralarında yıllarca savaşmışlardır. (Küçükdağ, 1999: 101).

Suriye Bölgesi 634 yılında Halife Hz. Ömer döneminde Müslümanların himayesine geçmiştir. 639 yılında Suriye cephe komutanı Ebu Ubeyde Bin Cerrah’ın uç

komutanlarından İyaz Bin Ganem; Dülük, Membic, Raban ve Telbaşar kalelerini vergi ödeme şartıyla savaş yapılmadan ele geçirdi. Abbasilerin ortaya çıkması ile birden bire Emevi – Abbasi mücadelesi patlak vermiş oldu. İki tarafında üstün olmak için sergiledikleri mücadele ortamından Antep ve havalisi kötü etkilendi. Bu kötü ortamı fırsata çeviren Bizans uzun bir zamandan sonra VIII. yüzyılın ortalarında bölgeye hâkim oldu. Fakat Abbasi Halifesi Harun Reşit zamanında en parlak dönemini yaşayan Abbasiler 782 yılında tekrardan Bizanstan almışlardır (Pamuk, 2009: 42).

Türklerin bölgeye yerleşmesi ise XI. yüzyılın ikinci yarısına denk gelmektedir. Alparslan' ın komutanlarından Afşin Bey' in 1067' de Antep' i ele geçirmesiyle Antep Türk idaresi ile tanışmış oldu. Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah devletinin topraklarına Antakya Dükaliği ve Antakya' ya bağlı bulunan yerlerle birlikte Antep' i de dâhil etmiştir. Haçlılar bölgeye geldikleri zaman Antep Suriye Selçuklularının hâkimiyetinde idi. Haçlı seferleri esnasında belli bir süre Urfa ve Maraş kontluklarına bağlanan şehir Haçlı seferlerinin etkisini kaybetmesi ile birlikte tekrar Selçuklu hâkimiyetine geçmiş, Moğol istilası ile Moğollara daha sonra da 1277 yılında Memlük hâkimiyetine girdi. 1343 yılında Zeyneddin Karacabey tarafından Antep ve çevresi Dulkadiroğulları Beyliğine bağlandıktan sonra tekrar yeniden Memlûkluların egemenliğine girmiştir (Güllü, 2010: 43-44).

Bununla birlikte çaldıran seferi esnasında Yavuz Sultan Selim' in Alaüddeve Bey' den yardım talebi reddedilmiş ve sefere katılmayıp Osmanlı ordusunun ihtiyacı olan yiyecek ve içecek ihtiyacını karşılamamış, iaşe ve teçhizatlarını yağmalatarak arkadan vurmuştur. Daha sonra Osmanlılar' ın Dulkadir ülkesini fethedip idaresini Şehsuvaroğlu Ali Bey' e bıraktıkları sırada bu durumdan yararlanan Memlûklüler Antep' i himayesi altına almışlardır. Yavuz Sultan Selim' in Mısır seferine karar vermesi sonucunda bölgedeki bu karışık durum son bulacak ve şehir kesin bir şekilde Osmanlı egemenliğine geçecektir. Osmanlı egemenliğine geçen Antep şehri; daha sonra Dulkadiroğulları (Maraş) yönetimine bağlı bir sancak konumuna gelmiştir. Antep' in Maraş eyaletinden alınması da 1830 yılında Maraş eyaletinden alınıp Halep eyaletine bağlanmasıyla olmuştur (Küçükdağ, 1999: 109-110).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru 6 Kasım 1895' te Ermenilerin çıkardığı Balta Harbi denilen olaylardan dolayı ortalık birkaç gün kana bulanmıştır (Pamuk, 2009: 63).

Gaziantep, I. Dünya Savaşı esnasında binlerce kahraman evladını şehit vermesinin yanında bulaşıcı hastalıklar, kıtlık ve çekirge akını gibi afetlerle mücadele etmiş ve bu süre zarfına kadar geçirdiği en zorlu zamanlarını geçirmiştir (Kabalıcı, 2017: 7).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Antep şehri 17 Aralık 1918 yılında İngilizlerin işgaline maruz kaldı. Takriben bir yıl süren işgalin sonrasında anlaşma gereği 1919 yılının Ekim ayında Fransızlar Antep' e gelmiş bulunmaktalar ve 5 Kasım 1919 yılında Fransızlar tarafından tamamen işgal altına alınmıştır. Daha sonrasında ise Fransızlar ile birlikte hareket eden Ermenilerin baskı ve zulümleri halkın direnişine yol açtı ve Antep-Kilis hattında işgal güçlerine karşı büyük bir savunma hattı oluşturuldu (Pamuk, 2009: 63).

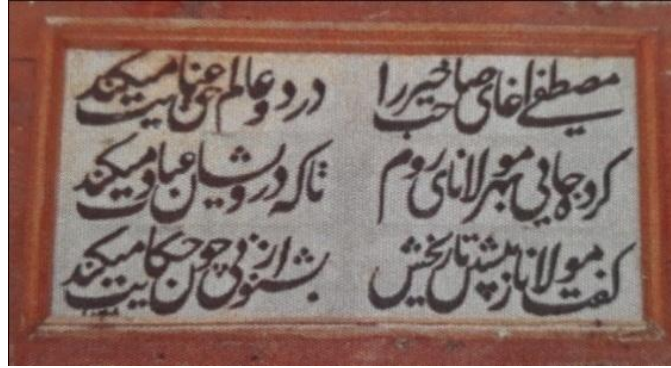
1 Nisan 1920 tarihinde başlayıp on bir ay sürecek olan Antep savunması; düşman grubunun yetmiş bin mermi kullanması ile birlikte şehrin harabeye dönmesine sebep oldu. Antep halkı savunma esnasında altı binden fazla yiğit çocuğunu şehit vermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Antep halkının savunmasının ve son günlerde kendi imkânları ile göstermiş oldukları üstün başarı, fedakârlıklarla dolu direnişi takdir ederek 6 Şubat 1921 yılında yapmış olduğu toplantıda 93 numaralı kanun ile Antep iline tarihte eşi benzeri olmayan "Gazilik" unvanını vermiştir (Kabalıcı, 2017: 8).

1.3. GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİ'NİN TARİHİ GEÇMİŞİ

Mevlevi tarikatının temeli olan Mevlevihaneler, mevleviliğin yayılmasıyla birlikte Konya'dan başlayarak Anadolu' ya Anadolu'dan da Osmanlı coğrafyasının her tarafına yayılmıştır. İlk Mevlevihane' nin hangi tarihte yapıldığının kesin olmasının bilinmemesi ile birlikte Hz. Mevlana' nın oğlu Sultan Veled önderliğinde düzenlenen Divani Mehmed Çelebi (Sultan Divani) zamanında çoğaldığı varsayılmaktadır. (Azsöz, 2018: 91-111). Mevlevihaneler, Mevlevi tarikatlarına ait yapılardır. Bu yapılar asitane ve zaviye olarak iki bölüme ayrılmaktadır. "1001 günlük eğitimle çile çıkarılıp "dede" olunabilen Mevlevihanelere asitane, bu eğitim için organize edilmemiş ve sadece ayin ve ibadet için kullanılan yapılara "zaviye" denmektedir." Gaziantep Mevlevihanesi inşa yapısı bakımından zaviye görünümlü bir mevlevihanedir (Güler, 2016: 43-77). Diğer tarikat yapıları gibi Mevlevihanelerde ibadet, eğitim, ziyaret, barınma, yeme-içme,

temizlenme vb. ihtiyaçların karşılanabildiği yönleri de bulunmaktadır (Azsöz, 2018: 91-111).

1980' li yıllarda depo kısımları halı, kilimi el yazması Kur' anı Kerim, şamdan vb. gibi teberrukat eşyasıyla dolmaya başlayan Vakıflar Genel Müdürlüğü' nün depo kısmı başka ilde Vakıf Müzesi açma zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan eski konak, medrese, hanıgah, Mevlevihane vb. gibi kültürel yapılarının yenileme sürecinden geçirilmesi ve günümüz müzecilik anlayışıyla birlikte toplumun faydalanmasını amaç edinmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü' nün her bir bölgeye bir vakıf müzesi amacıyla başlattığı düşünce sonucunda yola çıkılan Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi inşa edilmeye başlandığı tarihten bu zamana kadar Gaziantep' teki önemini yeni işleviyle sürdürerek gelmiştir. (Kabalcı, 2017: 8). Resmi kayıtlara göre ismi Mevlevihane Camisi olarak da geçen Tekke Cami Gaziantep' te Cevizli Mahallesi'nde yer almaktadır. 1045 (1635) tarihli Gaziantep şer' i mahkeme sicil kayıtlarında geçmekte olan "Mevlevihane-i Cedid" ibaresinden daha önceden Mevlevihane' nin bulunduğu yerde Şeyh Şaban Dede' nin türbesinin yer aldığı bölgede başka bir Mevlevihane' nin de yer alıyor olabileceği tahmin edilmektedir. (Kabalcı, 2017: 9). Mevlevihane' deki semahanenin giriş kapısının üstünde yer alan ve inşasını belirten Farsça bir kitabe' ye rastlanılmaktadır.

Fotoğraf 1. Semahane giriş kapısı üzerindeki Farsça kitabe (M. İzci, 2019)

Kitabe' ye göre;

“Hayır sahibi Mustafa Ağa’ ya, iki âlemde halk inayet eylesin.

Dervişler ibadet edebilsin diye Mevlana-yı Rum için bir mahal yaptı.

Mevlana tarihini çok önceden söylemişti: Dinle neyden bak neler anlatmakta!”

Şeklinde yazmaktadır. Mevlevihane'nin kitabede ki bilgi dâhilinde; Miladi 1638-39 tarihlerinde Mustafa Ağa tarafından inşasının yaptırıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf 1) (Güler, 2016: 43-77).

Vakfiyeden anlaşılacağı gibi semahane, mescit ve derviş hücreleri yapıda en eski yerlerdir. Bu yerlerden semahane ve mescit özgünlüklerini korumaktadırlar. Fakat semahane ilerleyen tarihlerde camiye çevrilmiş ve ön kısmına son cemaat yeri eklenmiştir. Mustafa Ağa'nın başışladığı dükkânlar 1901 yılın da ve 1903 yılında çıkan iki yangında yanmıştır. Mehmed Münib Efendi kendi parası ile yanmış olan dükkânların yenisini yaptırmıştır (Güler, 2016: 43-77).

Gaziantep' te değişik tarikatlara mensup tekkelerin sayı olarak 40 tane olduğu belirtilmiştir. Bunlardan en ihtişamlı olanının Mevlevi Tekkesi hakkında detaylı bir bilgi verilmiştir. Tekke Mustafa Ağa tarafından yaptırılıp IV. Murad'ın silahtarı Mustafa Paşa' ya hibe edildiği belirtilmiştir. Büyük bir tarihi yapı olan Antep Mevlevihane' sinin salonları ve kırk elli hücresinin mermerden döşeli olduğu belirtilmiştir. Bahçe kısmında birçok ağaç ve çiçeğin bulunduğunu bunların etrafa güzel kokular yaydığı belirtilmiş. Bu tekkenin güzelliğini dile getirmek maksadı ile Çelebi Konya da bulunan Mevlana türbesi dışında hiçbir yerin burası ile karşılaştırılmayacağı iddiasını ortaya atar ve bu denli bir güzelliğin ancak Halep' te olabileceğini dile getirir. Ve Mevlevihane' nin yapılış zamanının Mevlana'nın kerameti olduğunu, Mesnevi'nin ilk mısrasının Mevlevihane'ye tarih olduğunu dile getirmiştir (Küçükkaya, 2007: 177-186).

Fotoğraf 2. Gaziantep Mevlevihane'si Vakıf Müzesi

Binanın (Fotoğraf 2) 19. yy' ın sonlarında tamamlandığı yine yapının mimari ve süsleme özelliklerinden anlaşılmaktadır. Bir külliye'yi andıran semahane, mescit, dede hücreleri, selamlık ve diğer kısımları mevcuttur. Semahane külliyesinin güney kısmında bulunur. Semahanenin ön kısmında üç bölümlü muhtes bir kısım, o kısmın batısında kare planlı mescit bulunmaktadır (Kuş, Dıvarcı, Şimşek, 2006: 157).

Yapı iki kat olup, alt katı iki bölümden meydana gelmektedir. Bölümlerin doğu kısmında mutfak ve depo bulunmakta, batı kısmında da sinevizyon salonu olarak ta kullanılmaktadır. Müze'nin ikinci katında halı ve kilim sergi salonları bulunmaktadır. Gaziantep Mevlevihane' si Vakıf Müzesi renk, desen ve motiflerle sembolize edilmiş zengin Anadolu kültürünü Vakıflar Genel Müdürlüğü' nün halı, kilim koleksiyonunu kendine özgü bir biçimde bünyesinde barındırmaktadır. Üst katta bulunan odaları birbirine bağlama görevi gören revakların üzerinde de motifler ve manalarıyla ilgili panolar bulunmaktadır (Kabalıcı, 2017: 11).

Külliyesinin doğu cephesinden girişinde helâ ve çeşmeler yer alır. Avlunun kuzeyinde dükkânlar, batısında ikinci bir avlu ve selamlık bölümü mevcuttur. Yine avlunun doğusunda ise dede hücreleri bulunmaktadır. (Kuş, Dıvarcı, Şimşek, 2006: 157). Selamlık avlusunun güney kısmında üç katlı selamlık, kuzey kısmında iki katlı selamlık yer almaktadır. Avlunun güney kısmında bulunan selamlığın zemin katında dikdörtgen bir oda vardır. Bu odanın kuzey duvarında selamlık avlusuna açılan basık kemerli bir giriş kapısı ve iki pencere yer almaktadır (Güler, 2016: 43-77).

Mevlevihane, Cumhuriyet' in ilan edilip tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra 1925 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü' nün himayesine geçmiştir. Mescit ve semahane Tekke Cami' ne katılmış, şeyh evi de İstiklal ilkokul' u olmuştur. Daha sonraki yıllarda da yapı sağlık ocağı, müftülük ve cami lojmanı şeklinde de kullanılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü yapıya birkaç defa tadilat yaptırmış, yapı bazı değişikliklere uğrayarak yapı topluluğunun bazı bölümleri ortadan kalkmıştır. 1886- 87, 1904, 1906, 1976, 1990 ve 1992- 93 yıllarında tadilat gören yapının en son tadilatı 2006 yılında gerçekleştirilmiş olup, gerçek bir tadilat ve restorasyon yapıldıktan sonra 07 Mayıs 2007 tarihinden itibaren Gaziantep Vakıf Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır (Armağan, 2014: 203-226).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK HALI SANATI

2.1. DOKUMANIN TANIMI

Eski söyleyişi ile “Tokımak” günümüz söyleyişi ile “Dokumak” kelimesi, “tokı-” eyleminden türemiştir. Bazı şeyleri tokmak ile döverek (tokmaklayarak) üretme anlamına gelmektedir. Tokımak (dokumak) kelimesinin türediği tokmaklamak kelimesi dokuma anlamında sıkıştırmak, sıkılaştırmak ifadesine de karşılık gelmektedir (Sökmen, 2016: 17).

Dokuma; İki veya ikiden fazla iplik grubundan oluşan birbirlerine paralel uzanan arış (çözgü, direzi) diye tabir edilen ipliklerden, el marifeti veya mekik ile geçirilen argaç (atkı) denilen ipliklerin birbirlerini kesmesi sonucu düğümlenerek ortaya çıkan örülmüş vaziyette olan havlı (tüylü) dokuma türüne verilen addır (Öngen, 2016: 0-0).

2.2. HALININ TANIMI

Bir tezgâhta gerili vaziyette takılı olan üç iplik sistemi arış, argaç ve ilme ipliklerinin oluşturduğu, bir yere serme veya örtme amacıyla kullanılabilen hâvli (tüylü) ve düğümlü dokuma türüne verilen addır. Arış, tezgâhta yukarıdan aşağıya doğru takılı vaziyette olan ipliklerdir. Argaç, tezgâhın bir yanından diğer yanına doğru enine uzanan ipliklerdir. Dokumada atılan düğümler ise arış üzerine atılır (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 17).

Halı kelimesi Türk’ ün has malıdır. Eski Türklerde “Kalın” çeyiz ya da “Kalınlığı” çeyiz eşyası manasına gelmekte olup; Türk diyeklerinde ve bazı yabancı dillerde çeyiz (mehr) karşıtı olarak kullanılan halı kelimesi Çağatayca’ da “Kalın”, Kırım dilinde “Kilem”, Türkçe de “Kalı”, Bulgarca da “Haliya”, Çekçe ve Sırpça da “Halina”, Yakutçada “Kalın” ve “Halım”, Farsçada “Kalice” şeklinde geçmekteydi. Divan-ı Lügat-it Türk’ te de kelime “Kalığ ya da Kalın” = Mehr karşıtı olarak belirtilmektedir. Çeyiz uzun süreli kalıcı bir cisim olmasından dolayı zamanla kalı sözü çeyiz anlamında kullanılmıştır. Bu şekilde Türkçe Kalmak mastarından “Kalı” peyder pey halı biçimine dönüşmüştür (Öztürk, 1992: 9).

Halılarda dört çeşit düğüm tekniği kullanılır. Bunlardan ilki pazırık halısında da kullanılmış olan, Türk halılarına özgü olan Türk düğümü (Gördes düğümü), ikincisi İran düğümü (sine düğümü), üçüncüsü Hekim düğümü (Isparta düğümü), dördüncüsü ise tek çözüğü üzerine düğüm'dür (Deniz, 2000: 73).

2.3. DÜĞÜM ÇEŞİTLERİ

2.3.1. Türk düğümü (Gördes düğümü)

İki çözüğü ipinin üzerine düğümlenerek dokunan ve iki çözüğü ipinin üzerine düğümlenmesinden dolayı geometrik motiflerin çizilmesine olanak sağlayan dokuma türüne verilen isimdir (Deniz, 2000: 73).

2.3.2. İran düğümü (sine düğümü)

İran düğümü ise “günümüzdeki adı Sanandaj olan ve Batı İran’ da yer alan “senneh” adlı bölgenin adıyla da bilinir”. Ayrıca, “Pers”, “sehna”, “sine”, “açık” düğüm olarak adlandırıldığı gibi “tek bağlama” veya son yıllarda yabancı kaynaklarda “asimetrik düğüm” olarak da isimlendirilmektedir” (Acar, Tosun 2017: 61-73).

2.3.3. Hekim düğümü

Anadolu’ da uygulanan “hekim düğümü”, “tek düğüm” (İran düğümü) gibi tek çözüğü üzerine düğümlenir. İran halıları gibi kıvrık hatlı desenlerin dokunmasına elverişlidir. Düğüm yapısı basit olduğundan çabuk üretim sağlanır. Günümüzde Isparta halılarında uygulanmaktadır. Bu nedenle de “Isparta düğümü” diye de bilinir (Acar, Tosun 2017: 61-73).

2.3.4. Tek çözüğü üzerine düğüm

Bu dokuma tekniği Oedinburg’ da Avrupa duvar halılarında ve İspanya halılarında kullanılmıştır. Desen ipleri çözügülerin üzerine sarılma tekniği ile yapılmıştır. Dokuma sırasında çözügüler bire sıra atlanır, bir sargı yapıldıktan sonra bir atlama yapılır. Farklı bir düğüm tekniğidir, çok tutulmayan bir teknik olmakla birlikte günümüzde de kullanılmamaktadır (Deniz, 2000: 73).

2.3.5. Halıda kalite

Halı üzerinde belli bir alanda 10 x 10 cm. (1dm²) de dokunmuş olan düğüm sayısıdır. Bir halıda 10 x 10 cm. (1dm²) de ne kadar fazla düğüm sayısı varsa halı o ölçüde kaliteli sayılır (Deniz, 2000: 73).

2.4. TÜRK HALI SANATININ TARİHÇESİ

2.4.1. Erken Devir Türk Halıları

Türk halı sanatının tarihçesi ile ilgili kaynaklardan elde edilen bilgiye göre; düğümlü halı Asya'da Türklerin yoğun olarak bulunup hayatını sürdürdükleri Ötüken Bölgesinde ortaya çıkmış ve buradan dünyanın her bir yanına yayılmıştır. Yine aynı tarihlerde Türklerin keçe ve kilim sanatı ile de ilgilendiklerini, evlerini ve çadırlarını keçe düz dokuma yaygılar ile (kilim, cicim, zili, sumak) kapladıklarını kaynaklardan öğrenmekteyiz (Deniz, 2000: 19).

Halı sanatı, ilk günden beri sıkı bir bağlılıkla Türklere bağlı olarak gelişme göstermiştir. Bu açıdan denilebilir ki halı, dünya medeniyetine Türklere bir hediyedir. İlk düğümlü halıların 3. yy.' dan önce Orta Asya' da Türkler aracılığıyla üretilmeye başladığı bugün artık kabullenilmiş bir gerçektir. Onlar önce dokumalara yün iplikler düğümleyerek hayvan postuna benzeyecek şekilde halılar oluşturdular daha sonra bu halılardan diğer halılar geliştirdi (Aslanapa, 1972: 5).

Eski devirlerden günümüze kadar halının en önemli ham maddesi yündür. Yünün elde edildiği koyuna Türk kavimleri özel bir önem vererek eskiden Akkoyunlu ve Karakoyunlu adlarıyla devletler kurmuşlardır. Ayrıca yıl adlarından birisini de koyun yılı olarak kabul etmişlerdir. Atametz'e göre M.Ö. 6000 yıllarında Hazar Denizi ve Aral Gölleri arasındaki bölgede yaşam mücadelesi veren Türk kavimleri tarafından ilk koyun evcilleştirilmiştir (Yılmaz, 2018: 98-106).

El sanatları ilk insan topluluklarının barınmaları, soğuktan korunmaları ve giyinme ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla zorunlu ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Berkli, Zencirkıran, 2019: 47-56).

Geçmiş tarihlerde insanların, kendi barınmaları maksadı ile örtü ve yaygı gereksinimlerini karşılamak amacıyla, birbirleri arasından altlı üstlü olacak şekilde yün iplikler geçirilerek kilim yaptıkları, daha sonraki zamanlarda ise bu yün ipliklere kısa yün

ipliklerle düğüm atılarak havlı (tüylü) olacak şekilde halıyı buldukları tahmin edilmektedir (Kabalcı, 2017: 13). Araştırmacılara göre, Orta Asya Türk Halı Sanatı ile ilgili ilk bulgu, Rus Arkeoloğ C.İ. Rudenko tarafından, 1947-49 yılları arasında Sibirya’da Altay Dağları eteklerinde V. PazırıkKurgan’ın da (oda mezar) çıkartılan ve günümüzde pazırık halısı diye tabir edilen halıdır. Halı, Kurgan’ın içerisinin su ile dolup buzullaşması sonucu günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Bugün Ermitaj Müzesi’nde cam çerçeve içerisinde sergilenmektedir (Deniz, 2000: 19).

2.4.1.1. Pazırık Halısı

Rus arkeoloğu RUDENKO tarafından, Türklüğün beşiği Altaylar’ da ortaya çıkan “Pazırık Halısı”, günümüz için ilk düğümlü Türk halısı olarak bilinmektedir. RUDENKO bu halıyı, İskitler’ e ait olduğunu belirterek M.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirmiştir. 4500 m. den yüksek Altay dağları’nın, doğu kısmında, buzullar içerisinde kalan, 5.Kurgan’dan çıkarılmış olan bu halı, çok zarif yün ipinden, 1 dm² (10 x 10 cm.) 3600 olacak şekilde Gördes düğümü (Türk düğüm tekniği) ile düğümlenmiştir. Çok yüksek kaliteli bir halı olma özelliğine sahiptir. Boyut olarak 1,90 x 2,00 m². dir. İki geniş, üçü dar olmak üzere beş bordür orta alanda 24 eşit parçaya bölünmüş şekilde dokunmuştur. (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 28). Halı renk olarak kırmızı zemin üzerine beyaz, sarı ve mavi renklidir (Deniz, 2000: 20).

Pazırık Halısı, hayvan ve insan figürleri ile bitkisel ve geometrik motifler kullanılarak dokunmuştur. Halının ortası tıpkı bir dama tahtası gibidir (Yılmaz, 2018: 98-106).

Dıştan çevrili birinci dar bordürde kareler içine dokunan ve birbirinin yanına dizilip birbirini takip eden grifonlarla süslenmiştir. İçerisindeki dar bordür ise haçvari desenlerle süslenmiştir. Birinci geniş bordür üzerinde art arda birbirini takip eden süvari figürleri yer alır. İkinci geniş bordürde ise art arda dizilmiş birbirini takip eden geyik figürleri bulunmaktadır. 24 eşit parçaya bölünmüş olan orta alan ise bitki motifi ile tasarlanmıştır (Deniz, 2000: 20).

2.4.1.2. Doğu Türkistan’da Bulunan Halılar

Sir Aurel Stein aracılığıyla Pazırık halısının bulunmasından 45 yıl önce 1906-1908 yıllarında, Doğu Türkistan’da Lou-Lan kuyu mezarında ve Lop-nor’ da bir Buda

tapınağında yapılan kazı çalışmalarında bazı halı parçalarına rastlanılmıştır. M.S. 3-6. yy.' lara tarihlenen bu halılar bugün Hindistan' da Yeni Delhi ve Londra' da British Museum' da sergilenmektedir. Tek düğümlü düğümlenmiş olan bu halılar tamamen yünden dokunmuştur. Bu halılarda kullanılan renkler genellikle mavi, kırmızı, sarı, yeşil, kahverengi ve bu renklerin tonları hâkimdir. Geometrik karakterli, eşkenar dörtgen, dikey ve yatay zikzak şekilli desenlerle tasarlanmışlardır (Deniz, 2000: 20).

Turfan kazı çalışmaları sırasında bir başka araştırmacının (Lecog) bulmuş olduğu 16 x 26 cm² çaplarındaki halı parçasının da M.Ö. 5-4. yüzyıla ait olabileceği varsayılmaktadır. Halı da kırmızı zemin üzerine siyah kontörlü, sarı renkte bir kıvrık dalını ya da ejder kuyruğunu anımsatan bir motif görülür. Bu parça da Berlin İslam Sanat Eserleri müzesindedir (Aytaç, 2006: 5).

Doğu Türkistan'da bulunan halılar, Pazırık halısıyla karşılaştırılmayacak derecede kabadır. Ayrıca düğümler İspanya halılarında olduğu gibi tek çözüme ipine bağlanmış olduğundan çok çabuk dağılma göstermişlerdir. Fakat hav yüksekliğinin tüm yüzeyde aynı derecede oluşu iyi bir kesim (kırkım) tekniğinin uygulandığının göstergesidir (Aytaç, 2006: 5).

2.4.1.3. Eski Tarihi Verilere Göre: Cho(Çu)Lar, Tabgaçlar, Oğuzlar, Göktürkler ve Hazarlar' Da Halı

Göktürkler' in erken tarihli kültür çevresi sayılan P'ing – Liang ilinin doğu komşu ilinde, Çinliler' in T'u-Yü-hun dedikleri ve Türk oldukları belirtilen bir kavim, halı dokumakta ve halıları hem doğuya hem de batıya satmaktaydı. Halı ilk Cho(Çu) zamanından (M.Ö.1050–247) beri bir taht sayılıyordu. T'ai-ye, rahip sıfatı ile kurban verirken; Cho(Çu) hükümdarı halı üstünde otururdu. 385–556 yılları arasında Çin'e hâkim olan ve yine boylarının Türk olduğu bilinen Tabgaç devleti ile Göktürkler' de (552–745) hükümdar seçilince halı üstünde havaya kaldırıldı. Böylelikle halı merasim geleneği kendini Göktürklerde de korumuştur (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 40).

Yine kaynaklardan alınan bilgiye göre, "VIII. yy.'ın ilk çeyreğinde Maveräu'n-nehr bölgesinde Buhara' da güzel halılar dokunmaktaydı. Buhara, İslami devirde halıcılık alanındaki bu özelliğini X. yy.' a kadar devam ettirmiştir. Maveräu'n-nehr bölgesinde Çağaniyan'a bağlı Darzenli Kasabası'nda Aran (Karabağ) ve Doğu Anadolu' da halı dokunmakta idi. Yine kaynaklardan alınan bilgiye göre, aynı tarihlerde, Bargari (Van-

Özalp), Arcij (Erciş), Ahlât, Nahçıvan, Bitlis ve Khoy nüfus olarak kalabalık, gelişmiş ve önemli ticaret merkezleriydi. Buralarda kaliteli zili dokumalar dokunmaktaydı. Çin kaynaklarından, Türkistan ve Hazar Denizi'nin batısında olan Oğuz ellerinde halı dokunduğunu Oğuzlar/Türkmenlerin İslamiyetten önce 51-428' deki Arşaklılar çağı ve sonrasında törenlerde halı kullandıklarını ve halı dokuduklarını Dede Korkut Oğuznameleri'nden öğreniyoruz (Deniz, 2000: 21).

2.4.1.4. Fustat (Eski Kahire) Ta Bulunan 9. Yüzyıl Abbasi (Samarra) Devri Halıları

Heinrich GLÜCK, 1920' de Samarra kazıları sonuçlarını tanıtan Almanca basılan eserinde Samarra'daki duvar süslerinde Türkistanlı Ustaların yaptığı halı gibi süslemelerin tahta kalıplarla alçı-kireç karışımından kabartmaların yapıldığını belirtmiştir. Samarra'nın ilk devirlerinde yapılan evlerin duvarlarında oyma süslemeler yapılmış; sekiz köşeli yıldızlar, baklavalara çeşitli bitkisel ve geometrik motifler işlenmiştir. Bunlar arasından sekiz köşeli yıldızlarla aralarında (Kazakistan' da "Tört, Kulak" (dört kollu denilen) haça benzer şekillerden meydana gelen kompozisyonlar IX. Yüzyıla ait evlerin duvarlarını süslemiştir. Yıldız ve Haça benzer şekillerden meydana gelen bu kompozisyon Karahanlılar da Aişe Bibi Türbesi'nde işlenmiş olan Selçuklu mimari eserleri çinilerinde de kendini gösterir (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 44).

Sayın Oktay ASLANAPA' nın belirttiği üzere düğüm tekniği, Abbasiler (Samarra) devrinde Türkistan'dan batıya getirilmiş bundan sonra Selçuklu Türkleri'nin hâkimiyeti ile önce İslam dünyasına daha sonra İslam olmayan diğer bölgelere yayılmıştır. Fakat Büyük Selçuklular döneminden günümüze hiçbir halı kalmamıştır (Aslanapa, 2005: 20).

Abbasi (Samarra) Devri Halıları olarak kabul edilen geometrik desenli iki parçanın tek çözümlü ipine düğüm atma tekniği ile dokunduğunu ayrıca üzerinde kufi yazılarının olduğu bilinmektedir. Bu özellikleri itibarıyla Doğu Türkistan' da bulunan halılara benzediğini söylemek mümkündür (Aytaç, 2006: 5).

2.4.2. Selçuklu Halıları

İsmi hükümdarlığın kurucusu olan Selçuk Beyden alan Selçuklu Devleti Orta Asya Türkmen kökünden gelir. Fethettikleri yerlere adalet, hoşgörülerıyla birlikte

sanatsal etkinliklerini de taşımışlardır. Halıcılık sanatında da çok ileri düzeyde olan Selçukluların dokudukları halılarda sonsuzlukla sınırlandırılmış geometrik motifler, kufi yazılar hâkimdir. Türk düğümü kullanılmıştır. Halılarda az renk kullanılmasıyla birlikte aynı rengin tonlarını yansıtmışlardır (Aytaç, 2006: 5).

Dünya halı sanatında büyük bir yere sahip olan bu halıların yalnızca 18 tanesi bulunmaktadır. Çeşitli zamanlarda olmak üzere 8 adedi Konya-Alâeddin Camii'nde, 3 adedi Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde, 7 adedi Al Fustat (Eski Kahire) ta bulunmuştur (Aytaç, 2006: 5).

2.4.2.1.Konya-Alâeddin Camii Halıları

1905' te Alman Konsolosu Martin tarafından Konya-Alâeddin Camii'nde bulunan Konya Halıları, Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarını temsil etmektedir. Anadolu Selçuklular' ından kalmış olan bu halılar düğümlü halı tekniğinin gelişmesinde önemli rolü olan halılardır. Bunlardan üç tanesi çok eski tarihli olmakla birlikte tek parça halinde kalmış büyük halılardır. Üç tanesi de küçük ebatlı olan halılardan kalmış büyük parça halinde, diğer iki tanesi de büyük halılardan kalmış olan çok küçük parçalar halinde toplamda sekiz adettir. (Aslanapa, 2005: 13-36). Bu camide ki halılar düğümlü halılar tarihinde ilk defa düzenli ve sürekli gelişimin başlangıcı olmuşlardır. (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 53). Kullanılmış olan renkler açık ve koyu kırmızı, açık ve koyu mavi, yeşil, sarı ve beyaz renklerdir. Zeminde açık mavi üstüne koyu mavi renkleriyle ya da bunun tersine bazılarında koyu kırmızı üstüne açık kırmızı ya da bunun tersi örnekler yapılmıştır. Sadece bir tanesinde kirli sarı zemin üzerine kırmızı örnekler görülebilir. Yeşil, sarı ve beyaz renkler dolguda kullanılarak dekoratif etkiyi ön plana çıkarmışlardır. Selçuklu halılarında kullanılan geometrik motifler ve kuvvetle üsluplanarak geometrik şekillendirme yapılmış bitkisel motifler Selçuklu halılarının desen dünyasını fazlaştırmıştır. İri kufi yazılı bordürler Selçuklu halılarının en karakteristik özelliğini gösterir (Yetkin, 1991: 7-8).

2.4.2.2.Beyşehir-Selçuklu Halıları

1930 yılında R.M. RİEFSTAHL tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulunan üç halı parçası Konya halılarının teknik ve desen özelliklerini ile süslenmiştir. Riefstahl'ın Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulduğu halıların iki tanesi Konya Mevlana

Müzesinde bulunmaktadır. Üçüncü halı parçası ise Beyşehir' den Konya' ya getirildiği zaman kayıptı yalnızca R.M. RİEFSTAHL'ın yayınlamış olduğu resimlerden biliniyordu (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 53).

Sayın Oktay ASLANAPA'nın belirttiği üzere Beyşehir de bu kaybolan halının büyük bir parçasının geçen yıllarda Londra' da Unger'in Keir Koleksiyonu'nda meydana çıkmış; koleksiyonun Fr. Spuhler tarafından hazırlanan halı kataloğunda 1978'de renkli olarak yayınlanmıştır. Almanya'da özel bir koleksiyonda bulunan diğer parça ise bunun üst yarısı olup birbirini kolay bir şekilde tamamlamaktadır. Bu halı parçasının geniş bordürü eli belinde motifleri ve kızıl patlıcanı üzerine koyu mavi olarak süslenmiştir, dar bordürlerde açık sarı üzerine kızıl kahverengi küçük kufi harflerden bir örnek belirtiyor ve koyu üzerine açık mavi olarak köşeli çiçek motifi bir sırada sağda bir sırada solda uzanan paralel sap şeklinde ilk defa burada meydana çıkmıştır (Aslanapa, 1989: 348, 349, 350).

2.4.2.3. Fustat'ta Bulunan Selçuklu Halıları

14. yy. başında Anadolu' da seyahat eden İbni Batuta, Aksaray halılarından bahsetmekte ve bu halıların Mısır, Suriye, Irak, Hindistan, Çin ve Türkler memleketine "ki bununla İran'dan bahsetmektedir" kadar ihraç edildiklerini yazmaktadır. 13. Yüzyıldan itibaren Türk halılarının diğer ülkelere ihraç edildiklerini ortaya çıkaran bu bilgilerin doğruluk payını öğrenme imkânını bizlere Fustat (Eski Kahire) ta bulunan bu halı örnekleri vermektedir (Yetkin, 1991: 14).

C.J. Lamm tarafından keşfedilen bu halıların 100'e yakın parçadan meydana geldiği bilinmekte olup bunlardan sadece 29'u Lamm tarafından İsveç' e götürülüp resim ve desenleriyle birlikte yayınlanmıştır. Bunların büyük bir kısmı o dönemlerde Atina Benaki ve İsveç Stockholm Milli Müzesi' ne götürülmüş olup, ilginç bulunanlardan bir kısmı da New York Metropolitan Müzesine götürülmüştür. Bu halıların içerisinde Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemine ait halılarda bulunmaktadır. Büyük Selçuklular dönemine ait olan örnekleri yünden tek düğüm tekniği ile dokunmuş olup kullanılan renkler kırmızı, koyu mavi, kahverengi ve zeytin yeşili renklerle karakteristiktir. Kullanılmış olan desenler geometriktir. New York Metropolitan Müzesine götürülen örneklerin koyu mavi zemin üzerine, sarı kufi harflerin, Abbasi parçalarından daha

gelişmiş, kaliteli bir teknik ile dokunduklarının gözlemlendiği söylenmektedir (Deniz, 2000: 23).

2.4.2.4. Selçuklu Halıları ve Özellikleri

Selçuklu Halıları 8 tane Konya-Alâeddin Camii'nden, 3'ü Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nden, 7'si Fustat'tan olmak şartı ile tam ve parça olarak 18 adettir. Bunlardan üç tanesi bütün bir şekilde kalmış, lakin yıpranmış vaziyette, diğer 15'i de parçalar halinde günümüze kadar gelmiştir. 18 halıda 17 ayrı örnek görülmektedir. 18 parça incelendiği zaman Selçuklu halılarında genellikle geometrik motiflerin kullanılmış olduğu ve stilize edilmiş bitki motiflerine de yer verildiği görülmektedir. Selçuklu halılarında kullanılan motifler genellikle; Baklavalılar, Sekiz köşeli Yıldızlar, kenarları düz veya çengellerle süslü Altıgen ve Sekizgenler, "Çakmak" denilen "S" şekilleri, Koçboynuzları, U, V şekillerinin yerleştiği Dörtgenler ve Eli belinde kız motifleridir. Zemin kompozisyonu sade şekillerden ibaret olan motiflerin kaydırılmış ekseninde yerleştirilmesi ve sonsuzluk belirten sıralanmaları ile meydana gelmiştir (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 54).

Genellikle ölçüleri büyüktür. Direziler boyasız oldukça kaba ve sert iki yün elyafının birlikte bükülmesinden oluşturulmuştur. 29 x 29 ölçülerine yaklaşık bir kalite ile dokunmuştur. 1 m²' de 84000 düğümüne yakın düğüm ile düğümlenmiştir (Aytaç, 2006: 6).

Selçuklu Halılarının bordürlerinde kufi benzeri yazılardan ayrıca "Deveboynu/Aşşık/Kaydırma ve çeşitli isimlerle bilinen motiflerle, Ok, Yay/Yaba motiflerine de yer verilmiştir. Selçuklu halılarının başka bir özelliği de; aynı rengin farklı tonlarının birlikte kullanılmasıdır. Koyu lacivertle birlikte mat bir açık mavi, koyu şarap rengi ile birlikte puslu açık bir kırmızı rengin kullanılması gibi. Selçuklu halılarında beyaz, kahverengi ve sarı renkler genellikle arka plandadır. Zemin ve motif arasındaki ton farkları ve motiflerin sonsuzluk ifade eden bir şekilde sıralanması aynı örnekteki sade desenlere zengin bir görünüş katmıştır (Görgünay Kırzioğlu, 1993: 54).

2.4.3. Hayvan Figürlü Halılar

14. yy.' in başlangıcından itibaren Selçuklu halılarının yanında ikinci bir grup olan "Hayvan Figürü" halılarının meydana çıkmış olması Türk halı sanatında sürüp gelen gelişme sürecinin yeni bir safhasını verir. Hayvan figürlü halılar ilk olarak Avrupalı

ressamların tablolarında karşımıza çıkmaktadır. Tablolarda görülen hayvan figürlü halılar 14. yy.' dan 15. yy. sonlarına kadar olan tarihlendirmeye olanak sağlar (Yetkin, (b) 1974: 27).

Bütün halılarda halının zemin kısmı dört eşit kare ya da dikdörtgen parçaya bölünerek bunların her birinin içerisine, iç içe yerleştirilmiş bir biçimde hayvan figürleri işlenmiştir. Bu halıların ortaya çıkarıldığı 1990'lı yıllara kadar hayvan figürü örneği bilinmeyen Selçuklu halılarının Beylikler dönemi hayvan figürlü halılarına basamak olarak yön verip ve öncülük ettiği meydana çıkmıştır (Deniz, 2000: 25).

15. yy.' da halı örneklerinin değişerek barış içerisinde yan yana duran hayvanların mücadele halinde ve hayvan kavgası kompozisyonlarının karşımıza çıktığı görülür. Hayvan figürlü halılar 15. yy.' da giderek azalma göstererek yerini geometrik motifli halılara bırakmaktadır. En fazla kancalı sekizgen ya da baklavaların yan yana ya da üst üste dizilmesinden meydana gelmiş bir kompozisyon şekli görülür (Aslanapa, 1972: 7).

2.4.4. İlk Osmanlı Halıları

14. yüzyıl başlarında Anadolu Selçuklularının son bulmasından sonra Anadolu Beyliklerinden olan Osmanoğulları Beyliği kısa bir süre zarfında güçlenerek tüm Anadolu' ya hâkimiyet kurmuştur. Osmanlının sanat faaliyetlerinin kökleşmeye başlaması 14. ve 15. yüzyıllara dayanmaktadır. Osmanlının halı sanatında ilk üretimleri 13. yy.' da Selçukluların oluşturup geliştirdiği dayanıklı temel üstünde yükselmeye başlamıştır (Yetkin, 1974: 43).

15. yy.' ın ortalarından 16. yy.' a kadar zemin kısmı koyu renklerle ve geometrik bölümlere ayrılmış, bordür kısmında kufi yazıyı andıran motiflerle yeni bir halı grubunun ortaya çıkmaya başladığı fark edilir. Bunların tüm örnekleri ya geometrik ya da kuvvetle üsluplanmış motifler haline gelmiştir (Aslanapa, 1972: 8).

1451' den sonra önce İtalyan sonradan Flemenk ve Hollanda tablolarında 16. yy.' ın başlarına kadar tasvir edilmiş olan lakin Holbein' in tablolarında daha çok rastlanıldığından dolayı Holbein' in ismi ile tanınan halılardır (Aslanapa, 1971: 350).

2.4.4.1. I. Tip (Uşak Halıları)

Bu halılar küçük karelere bölünmüş zemin kısmında karelerin içerisine yerleştirilmiş sekizgenler ve bunların arasındaki kaydırılmış eksenler şeklinde düzenlenen eşkenar dörtgen motifleriyle karakteristiktir. Bu halılar yün malzeme ile ve Türk düğüm tekniğiyle dokunmuşlardır. Zemin kısmı genelde mavi bazen kırmızı renktedir. Desen kısmında da genellikle kırmızı, mavi, kahverengi ve sarı renkler kullanılmıştır (Deniz, 2000: 28).

2.4.4.2. II. Tip (Uşak Halıları)

Bu II. tip halılar da örnekler küçük çaplıdır. II. Tip halılarda bitki motiflerden oluşan haça benzeyen zengin baklava ve konturları kaybolmuş sekizgenlerle benzer şemayı ihtiva eder. 16. yy.' da Venedikli ressam Lorenzo Lotto'nun tablolarında görülmesinden dolayı Lotto halıları diye de bilinmektedirler (Aslanapa, 1972: 8).

2.4.4.3. III. Tip (Bergama Halısı)

Bu halılarda zemin kısmı büyük eşit karelere ve dikdörtgenlere bölünmüştür. İç kısımlarına büyük sekizgenler konulmuş olup, onların da iç kısmına sekiz köşeli yıldız, geometriye yapılmış olan nebati motiflerle doldurulmuştur (Yetkin, 1974: 64).

2.4.4.4. IV. Tip (Bergama Halısı)

Dördüncü tip olan bu halılar üçüncü tip halıların farklı bir biçimi olup sekizgenlerle doldurulmuş olan büyük karelerin alt kısmında ve üst kısmında ikişer küçük sekizgenden ibaret bir örneği yansıtırlar (Aslanapa, 1972: 8).

2.4.5. Klasik Devir Osmanlı Halıları

16. yy.' da aynı bölgede dokunmuş olan halılar ile yeniden parlak bir devrin içerisine girilir. Holbein halıları Selçuklularla Osmanlıların 16. yy. boyunca gelişmiş olan bu halı sanatı arasında bir geçiş dönemi olup geçişi seri bir hale getirmiştir (Aslanapa, 1971: 354).

16. yy.' da Osmanlı imparatorluğunun yükselmesine paralel olacak şekilde tüm sanat alanlarında olduğu gibi halı sanatında da büyük bir zenginleşme ve büyük bir çeşitlilik söz konusudur (Yetkin, 1974: 74).

2.4.6. Uşak Halıları

Uşak ili ve çevresinde dokunmuş olmalarından dolayı Uşak halıları diye tabir edilip bilinen Uşak halıları yün malzemeden ve Saray halılarının tam tersine olacak şekilde Türk düğüm tekniği ile dokunmuşlardır. Kullanılan renkler kırmızı, mavi ve kahverengidir. Kullanılan motifler açısından Madalyonlu Uşak Halıları ve Yıldızlı Uşak Halıları olacak şekilde iki gruba ayrılırlar (Deniz, 2000: 34).

2.4.6.1. Madalyonlu Uşak Halıları

On metre kare büyüklüğe sahip olan madalyonlu halılar büyük orta madalyonun alt kısmında ve üst kısmında birer tane, yan kısımlarında ikişer tane kesik madalyonla sonsuzluğu gösteren bir örnek belirir. Madalyon Tebriz halı dokumacılığında gelme bir motif olup kitap sanatlarından alınmadır. Lakin bunlar sınırları belli olan kapalı kompozisyonlardır. Madalyonlu Uşak halıları 16. yy.' dan 18. yy.' in ortalarına kadar devam etmişlerdir (Aslanapa, 1971: 354).

2.4.6.2. Yıldızlı Uşak Halıları

Madalyonlu Uşak halılarının son zamanlarını yaşadığı yıllarda Yıldızlı Uşak Halıları meydana çıkmıştır. 16. yy.' in ortalarında gelişme gösteren gelişim 18. yy.' a kadar süre gelmiştir. Yıldızlı Uşak Halıları sekiz kollu, yıldıza benzer şekilli küçük bir göbek kısmı ve bu göbeğin alt kısmında ve üst kısmında bulunan kaydırılmış eksenler biçimindeki yıldıza benzer eşkenar dörtgen motif özellikleri ile karakteristiktir. Kullanılan renkler kırmızı, mavi, kahverengi ve sarı renklerdir. Zemin bölümü genelde kırmızı olmakla birlikte az bir örneğinde mavi renk görülmektedir. Motiflerinde kullanılmış olan renkler de kırmızı, kahverengi, açık, koyu mavi ve sarı renklerdir (Deniz, 2000: 35).

2.4.6.3. Uşak Halılarının Değişik Tipleri

17. yy.' da benzer madalyonların kaydırılmış eksenler üzerinde değişik ve ters bir biçimde sıralanması sonucu bir halı grubu ortaya çıkmıştır. Halının orta bölgesi belirtilmediğinden bu halılarda sonsuzluk daha bir belirgindir. Türk İslam Eserleri müzesinde bulunan küçük ebatlı halı kırmızı zeminli olup; küçük orta madalyon dört köşesinden büyük bir tane palmet' in çıkması ile çerçeveye alınmıştır. Altta ve üstte yarım olan baklavalı Uşak için karakteristiktir. Karakteristik Çin bulutu motifli Uşak

bordürleri ile çiçekli ve baklava şemalı diğer bir halı 17. yy.' lara Uşak yöresine ait olduğu belirtilir (Aslanapa, 2005: 175-176).

Uşak halılarının değişik tipleri içerisinde birbirlerine bindirilmiş kırmızı, mavi ve beyaz çemberlerden örnekle 17. yy.' dan alışıla gelmemiş bir parça bulunmaktadır. Çifte Rumili olması ve kıvrık dallı bordürler Uşak tipidir. Tekrar 18. yy.' dan diğer kırmızı zeminli bir halı araları koyu mavi küçük palmet ile doldurulmuş sarı renkli iki yanda kanca biçimli ağaç motiflerinin sıralanması ile baklava biçimi meydana getiren değişik örneklidir. Baklava şeması biçiminde oluşturulmuş tertiplenmiş çiçeklerle zemin kısmı kırmızı olan diğer bir Uşak halısı da 17. yy. sonunda yer almaktadır. Çok geç devirdeki bu gelişmeler ile birlikte 16. yy.' dan kaldığı değerlendirilen küçük ebatlı diğer iki halı Uşak yöresinin zengin çeşitliliğine katılmış olan diğer örneklerdir. Bir tanesi dikdörtgen biçimli koyu mavi bir zemin olacak şekilde eşine rastlanılmayan bir halıdır. Diğeri ise çift nişli Uşak halısı cinsindedir ve kırmızı zemin üzerine mavi renkli bir yuvarlak madalyon bulunmaktadır (Aslanapa, 2005: 179-187).

2.4.6.3.1. Beyaz Zeminli Uşak Halıları

Beyaz ya da beyaza yakın krem zemin renkli iki grup halı Çin bulutlu bordür kısmında palmet bulunan, teknik vb. birçok özelliği ile Uşak yöresine bağlanır. Başlangıç kısmı olarak 16. ve 17. yy.' a dayanan bu halılar kuşlu veya Çintemanili isimleri ile de bilinirler. Halılarda özellikle yer alan ve has motifi oluşturan biçimlerin ilk görünüşte kuşu andırmasından ötürü kuşlu diye tabir edilen halılarda gerçek anlamda birbiriyle karşı karşıya gelen iki yaprak arasında zemin kısmının eşitli renginden kaynaklanan aldatıcı bir görüntü bulunmaktadır. Bu kuşlu halılar İstanbul ve Konya müzelerinde çok çok güzel örneklerinin olmasının yanı sıra dünya müzelerinde de sayıları oldukça fazladır (Aslanapa, 2005: 187).

Avrupa tablolarına göre bu halılar başlangıç olarak 16. yy.' ın ilk yarısı olarak kabul edilip 17. yy. ortasına kadar sürmektedir. Leningard Hermitage Galerisi' nde Alessandro Varotari' nin 1625 yılındaki tablolarında kuşlu halı tasvirleri yer almaktadırlar. Madrid' de Lazaro koleksiyonunda masa üstünde serili biçimde olan kuşlu halı tasviriyle Clouet okuluna mal edilen resim tarihi olmamakla beraber eski orijinal' in bir kopyası olabilir. Zırh ve miğfer şekline istinaden 1560-1570 tarihleri aralığına tarihlendirilebilir (Aslanapa, 2005: 194).

2.4.7. Bergama Halıları

Bergama halıları kufi bordür dışında Selçuklu halılarından olan diğer birçok motifi devam ettirerek dokunmuşlardır. Bergama halıları geometrik örneklere uydurulmakla birlikte, arada bir geometrik şemaya uydurulmuş stilize nebati motiflere de rastlanır. İlk Bergama halılarında örnek üst üste yerleşmiş olan iri ve basık sekizgenlerden oluşmuştur. Daha sonraları ortada büyük bir sekizgen ve alt kenarlarda, üst kenarlarda da ikişer küçük madalyondan ibaret olan bir şema karşımıza çıkar (Aslanapa, 1972: 9).

Günümüzde Kozak, Yunddağ ve Madra yöresinde (Bergama) dokunmuş olan halılar dikkatleri çekmeye başlamış ve genelde seccade biçiminde dokunmuş olan bu halılar o zaman Bergama halısı diye tanınmış ve bu isimle piyasada yerlerini almışlardır. Fakat günümüz itibari ile bu merkezlerden her biri ayrı bir dokuma merzi olup dokumalarında da farklı özelliklere rastlanılmaktadır (Deniz, 2000: 36).

2.4.8. Osmanlı Saray Halıları

Halı cinslerinin en çok çeşide sahip olduğu bu devir bir yandan 15. yy.'daki geometrik örnekli halıların çeşitlerini devam ettirirken diğer yandan da halı sanatında madalyon ve nebati motiflerinin kullanılmaya başlanması ile gelişen yeni halı çeşitleri meydana getirmiştir. 1514 yılında Tebriz 1517' de de Kahire' nin Osmanlılar tarafından alınması sonucu Türk halı sanatında yeni bir teknik ve desen anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu yeni anlayışın ortaya çıkarmış olduğu halı şekline Osmanlı Saray Halıları adı verilmektedir (Yetkin, (b) 1974: 104).

Osmanlı'nın natüralist yaprak ve çiçek dekoru bu halı çeşidinde İran düğümü ile birleşmiştir. Gördes düğümü ile dokunmuş olan diğer tüm Türk halılarından farkı Sine (İran) düğümü ile düğümlenmiş olmaları ve sık düğüm tekniği ile düğümlenmelerinden dolayı kadifemsi yumuşak bir etki bırakırlar. 16. yy.'ın ortasından beri saray için lüks olarak dokunmuş olan Osmanlı Saray halıları grubundan seccadeler yapılmıştır. Kıvrak konturlu mihrapların içi arada bir boş arada bir çiçeklerle doludur. Bu halılar Osmanlı Saray halıları grubunun en başarılı ve güzel kompozisyon şekilleridir (Aslanapa, 1971: 355).

Şema açısından da bugün ki Hereke halılarına benzerler ve o zamana kadar Anadolu' da hiç rastlanılmamış bir özelliği vardır. Halılarda kullanılmış olan renkler

kırmızı, sarı, koyu mavi ve çimen yeşilinin tonları hâkimdir. Desen kısmında 16. yy.' ın kıvrık dalları, bahar çiçekli dalları Rumiler, hatai, penç ve gonca gül motifleri ile lale, karanfil, sümbül vb. gibi çiçekler, iri hançer yapraklar, bulut motifleri işlenip dokunmuştur (Deniz, 2000: 31).

Bu Osmanlı Saray halıları grubundan da İran halılarının madalyon nizamı alınıp sonsuz bir örnek haline getirilmek maksadıyla değiştirilerek Türk halı üslubuna uydurulmuştur. Lakin bu halılarda madalyonlu Uşak halılarından değişik olarak madalyon nizamı ikinci planda yer almıştır. Osmanlı Saray halıları Avrupa müze ve koleksiyonlarına dağılmış bulunmakla birlikte ülkemizde İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesinde yıpranmış vaziyette olan lakin tamam olarak büyük bir halı dışında hiçbir örneği bulunmamaktadır (Aslanapa, 1972: 10).

2.5. TÜRK HALILARININ KULLANIM ALANLARINA GÖRE SINIFLANDIRMASI

2.5.1. Namazlık Halısı

Günümüzde üzerinde namaz kılmak maksadı ile dokunmuş olan kilim, post gibi şeylerden yapılmış seccade olarak bilinen dokuma türüdür. Anadolu'da en çok görülen yaygı türüdür, halk arasında “namazlağa” veya “namazlığı” diye de bilinir. Kilim, cicim ve zili teknikli örnekleri mevcuttur. Ebat olarak bir insanın namaz kılabilceği ebatlardadır (Sökmen, 2007: 97).

2.5.2. Seccade Halısı

Namazlık halısından büyük, kelle halısından küçük, büyük olan halıların dolduramadığı yerleri doldurmak amacıyla dokunan halılardır. Seccade halısı namazlık değildir fakat zaruri durumlarda diğer halılardan daha küçük olması sebebiyle yönü kabeye doğru çevrilip üzerinde namaz kılınabilir (Deniz, 2000: 75).

2.5.3. Yastık Halısı

Duvarların dibine indirilip gelen misafirin sırtını yaslaması amacıyla sıralanan hasır yastıkların kaplanması maksadı ile dokunan halı türüdür (Aytaç, 2006: 39).

2.5.4. Sedir Halısı

Geçmiş zamanlarda yaşayan atalarımızın evlerinde pencere önlerine ve bazen de odalarının iki uzun kenarına gelecek şekilde yapılmış olan, halkın sedir, seki, makat, divan vb. isimlerle isimlendirdiği yerden 25 x 30 cm. yüksekliğindeki yerlerin üzerine serilmek amacıyla dokumuş oldukları halılardır (Deniz, 2000: 75).

2.5.5. Döşek Halısı

Döşek yerine kullanabilmek maksadı ile uzun havlı olan ve göçebe hayat yaşayan Yörüklerde kullanılan yatak halısı diye de bilinen halılara verilen isimdir. Şimdiki zamanda bu halı yerine minder halısı (yer minderi ve sandalye minderi) dokunmaktadır (Deniz, 2000: 76).

2.5.6. Heybe Halısı

Heybe halısının genelde ön yüzü halı şeklinde dokunur, arka tarafları da bez ayağı biçiminde kilimlidir (Aytaç, 2006: 39).

2.5.7. Eğer Örtüsü

At, deve vb. hayvanların eğer veya semerlerinin altına sermek maksadıyla dokunan halı türüdür. Atın eğerleneceği zamanlarda eğer' in atın sırtını acıtmaması maksadı ile eğer altına serilir (Deniz, 2000: 77).

2.5.8. Taban Halısı

Büyük ve geniş yerlere sermek maksadı ile büyük boyda, tek parça halinde dokunan halılara verilen isimdir. 6 metrekare ve daha büyük ebatlarda dokunurlar. Geçmiş zamanlarda büyük odalara serilen bu halılar günümüzde salonlara serilmektedir (Deniz, 2000: 76).

2.5.9. Kelle Halısı

Taban halısı dediğimiz halılardan bir boy daha küçük olan, salondan daha küçük odalarda kullanılan halı türüdür. Taban halısı denilen halılar gibi daha büyük yerleri örtmek amacıyla da iki tane kelle halısı yan yana serilip kullanılabilir (Deniz, 2000: 76).

2.5.10. Karyola Halısı

Karyolanın üstüne sermek maksadı ile dokunan ve genellikle tabiata ait öğelerin tasarımlarda tercih edildiği halı türüdür (Aytaç, 2006: 39).

2.5.11. Yolluk Halısı

En olarak kısa, boy olarak uzun olan ve evlerin koridor kısımlarında faydalanılmak üzere üretilen halı türüdür (Aytaç, 2006: 39).

2.6. TÜRK HALILARINDA KULLANILAN MATERYALLER

2.6.1. Dokuma Tezgâhı

Üzerinde dokumanın yapılması için üretilmiş uzunlamasına dikdörtgen şeklinde olan alete “tezgâh” denilmektedir. Diğer bir adı ıstardır. Anadolu yörelerinde kullanılan bu kelime Sümer bereket tanrıçası İstardan ismini almaktadır (Taş, 2009: 51).

2.6.1.1. Sarma Tezgâh

Bu tezgâh çeşidinde çözü ve dokunmuş olan halı üst ve alt levent' e sarılarak dokunduğu için sarma tezgâh adını almıştır. Bu tezgâhın parçaları fazla ve çeşitlidir (Fotoğraf 3), (Fotoğraf 4) (Özel, 1986: 9).

Fotoğraf 3. Sarma Tezgâh (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi' nden)

2.6.2. Yan Ağaç

Tezgâhın ayakta kalmasını sağlayan yan ahşap parçalara “yan ağaç” denilmektedir ve iki adet şeklindedir (Fotoğraf 4) (Etikan, Ölmez, 2014: 56-82).

Fotoğraf 4. Yan Tahtası (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi’nden)

2.6.3. Levent (Merdane)

Dokumada kullanılacak iplerin ve dokunan halının üzerine sarıldığı alettir (Fotoğraf 5) (Deniz, 2000: 68).

Fotoğraf 5. Levent (Merdane) (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi’nden)

2.6.4. Varangelen

Istar denilen tezgâhta gücünden önceki birinci ağızlık açmaya yarayan ve tahta çubuk şeklindeki araca verilen isimdir (Soysaldı, 2009: 21).

2.6.5. Gücü Sopası

Çözgü üzerinde tezgâh’ın orta kısmında yatay olacak şekilde yerleştirilmiş olan ahşap, kalın çubuğa verilen isimdir. Gücü götüren olarak da adlandırılır (Fotoğraf 6) (Soysaldı, 2009: 21).

Fotoğraf 6. Gücü Sopası (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)

2.6.6. Payanda

Yan ağaçlarının dik durması amacıyla ve onlara yardımcı olan parçaya verilen isimdir (Parlak, 2002: 36).

2.6.7. Takoz

Levent denilen aleti durdurmaya aracı olur ve ayrıca parça, kol demirlerini destekler niteliktedir (Parlak, 2002: 36).

2.6.8. Çubuk Demiri

Çözüğü ipliklerinin uç kısımlarına takılmak vaziyeti ile kilimi alt taraftan ve üst taraftan tutmamıza yardımcı olan alete verilen isimdir (Parlak, 2002: 36).

2.6.9. Kirkit

Düğüm ve atkılarının yerlerine sağlam, birbirlerine kenetlenecek şekilde oturmasını sağlayan ve onları sıkılaştıran demir ve sert ağaçtan yapılmış olan araca verilen isimdir (Fotoğraf 7) (Özel, 1986: 22).

Fotoğraf 7. Kirkit (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)

2.6.10. Bıçak

Halı dokunurken fazla olan atkı ve desen ipliklerini kesmek maksadıyla kullanılan alete verilen addır (**Fotoğraf 8**). (Akpınarlı, Tozun, Başaran, Büyükyazıcı, Ertürk, 2012: 43).

Fotoğraf 8. Bıçak (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)

2.6.11. İğne

Dokuma esnasında kopmuş olan iplerin yeniden yerlerine ekleme yapılması amacıyla kullanılan araçtır (Ergüder, 2009: 459).

2.6.12. Mekik

İçerisine masura takılan ve atkıyı ağızlık içerisinden geçirebilmek maksadıyla kullanılan araca verilen addır (**Fotoğraf 9**) (Soysaldı, 2009: 21).

Fotoğraf 9. Mekik (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)

2.6.13. Çıkrık

Demir ve ahşaptan yapılmış, kol ve ayak yardımıyla döndürülen bir kasnaktan ve bu kasnağa bağlı dönen, mil üzerine ipliğin sarılmasına yarayan yünün iplik haline getirilebilmesi amacıyla kullanılan bir alettir (Akpınarlı, Tozun, Başaran, Büyükyazıcı, Ertürk, 2012: 43).

2.6.14. Kirman

Yünün eğrilmesi ve tek bükülü iplik oluşturmak amacıyla kullanılan araca verilen isimdir. Kirmana eğirtmeç de denilmektedir (Soysaldı, 2009: 13).

2.6.15. Yün Tarağı

Yünün taranmasında kullanıcıya yardımcı olan ve ucu sivri çelikten yapılmış çubuklardan oluşan alete verilen addır (Onuk, Akpınarlı, 2003: 24).

2.6.16. Makas

Düğüm atma işlemi sona erdikten sonra halının yüzeyinden fazla olan ipliklerin temizlenmesi ve halının yüzeyinin düzgün bir hale gelmesinde dokucuya yardımcı olan araçtır (**Fotoğraf 10**) (Etikan, Ölmez, 2013: 9).

Fotoğraf 10. Makas (Şanlıurfa Halk Eğitim Merkezi'nden)

2.7. TÜRK HALILARINDA YÜN BOYAMA

2.7.1. Dokumalarda Kullanılan Boyaların Tarihsel Gelişimi

Doğal boyamacılığın geçmişi neredeyse dokumacılığın tarihi kadar çok eski tarihlerle tarihlendirilmektedir (Deveoğlu, Karadağ, 2011: 21-32).

Türk dokuma tekniğinde doğadan elde edilip üretilen boyarmaddelerle yün boyama tekniği yüzyıllar öncesine dayanmaktadır (Aytaç, 2006: 24).

Geçmiş tarihlerde yaşayan insanlar mağara duvarlarını hayvan figürleri süslemiş olup, giydikleri elbiseleri, kullanmış oldukları eşyaları boyama ihtiyacı hissetmişler ve boyamışlardır. Böylelikle bu boyama ihtiyacı neticesinde boyacılık sanatı ortaya çıkmıştır (İmer, 1999: 331-354).

Öncelikli olarak M.Ö. 13.500' e tarihlendirilen İspanya'daki Altamira mağarasının duvarında ki bizon biçimindeki renk ile karşılaşmaktadır (Genç, 2014: 174-212).

Moenjodaro bölgesinde bulunan İndus Vadisi' nde ki 1947 yılında yapılmış olan arkeolojik kazılardan bir tanesinde az miktarda mavi boya ya rastlanılmıştır. M.Ö. 3500 yıllarına denk gelen bu arkeolojik buluntu kısmında bulunan indigo boyarmaddesi şu anda Pakistan sınırları içerisinde. Bu boyar madde günümüze gelmiş olan en önemli veri olma özelliğine sahiptir. Lakin o dönemde o bölgenin Hindistan' a ait olduğu düşünülürse indigonun ilk ortaya çıktığı yer Hindistan olarak kabul edilebilir (Karadağ, 2007: 8).

M.Ö. 4000 yıllarında Hindistan ve Mezopotamya da doğal boyamacılığın tekstil elyaflarında kullanıldığı varsayılmaktadır. (Deveoğlu, Karadağ, 2011: 21-32). Başka bir taraftan, M.Ö. 4000 yıllarında Mısır ve Mezopotamya' da ağartma ve eğirme işleri harikulade gelişme göstermiştir. Bilhassa Susa şehrinde yünden, pamuktan ve ketenden dokumalar yapılmıştır. İplik ve kumaşların boyanması tabii boyalardan oluşmuştur. (İmer, 1999: 331-354).

M.Ö. 3000 yıllarına ait olduğu varsayılan bir Çin kaynağında boyamacılık ile ilgili bilgi verilmektedir. Kaynakta ki bilgilere göre boyacılıkla ilgili metotların Orta Asya' da geçmişten beri kullanılmış olduğu ve zamanla geliştiği kabul edilmektedir. Orta Asya' da ki kaya resimleri bu bilgiyi teyitler niteliktedir (Parlak, 2007: 37).

Orta Krallık döneminde ki Mısırda da sadece boyaların elde edilmesi değil, dokuma liflerinin üstünde boyanın tutucu olmasını sağlayan kimyasallar, mordanlamanın nasıl kullanılması gerektiği bilinmekteydi (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 12).

Kırmızı renk boyamalarda önem kazanan böcek türlerinden bir tanesi de kermes böceğidir (Deveoğlu, Karadağ, 2011: 21-32).

Avrupa' da ki ilk boyama işleminin de muhtemelen M.Ö. 2000' lerde Zürih Gölü etrafında hayatını sürdüren insanlar tarafından yayıldığı varsayılmaktadır (Parlak, 2007: 37).

İ.Ö. 15. yüzyılda kurulan Fenike Boya Endüstrisi, boyacılık konusunda deniz kabuklarından elde etmiş olduğu eflatun rengi ile ün salmış durumdaydı. Bu endüstrinin

var olması İ.S. 638' de ki istilacı ordular tarafından ortadan kaldırılması ile son bulmuştur (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 12).

M.Ö.1. yy' da Orta Doğu'nun hâkimi olan Asurlu uygarlığında deniz kabuklarından elde edilmiş olan mor renk önemli bir boyarmadde olarak yer almaktadır (Karadağ, 2007: 104).

Orta Asya' daki Türklerin boyacılık sanatıyla ilgili bilgileri, günümüzde kurgandan çıkarılmış olan örneklerden tespit edilmektedir. M.Ö. 3. – M.S. 2. yy.' lara ait dokunmuş olan kumaş parçalarından motiflerinin kırmızı, yeşil, sarı, mavi ve mor benzeri renklerden meydana geldiği ve applike edildiği görölmektedir (İmer, 1999: 331-354).

Uygurların tekstil ürünlerinde öncesinden Hun Türklerinin' de kullandığı mor renk dışında açık pembe, açık sarı, açık kahve ve bej benzeri renklerde kullanılmıştır (İmer, 1999: 331-354).

Osmanlılar döneminde halı ve kilim benzeri el sanatlarının uğraşıldığı bölgelerde boya bitkileri yetiştirilerek boyacılıkla uğraşmışlardır (Genç, 2014: 174-212).

Bursa, Edirne, İstanbul, Tokat, Konya, Kayseri ve hatta ege kıyıları ile sınırı plan bölgedeki Teselya vb. yerler boyacılık sanatının gelişmesinde önemli katkısı olan merkezlerdir (İmer, 1999: 331-354).

Dünya kök boya ihtiyacının üçte ikisi 1700' lü senelerde Anadolu üretiminden sağlanmıştır. 1875 senesine kadar İzmir limanından dışarıya ihraç edilmiş olan kök boya toplamı 5.000.000 altın olmuştur. Kökboyacılık tarihi Türk kırmızısı (Edirne kırmızısı) isimleriyle ünlenmiştir (Genç, 2014: 174-212).

Türk kırmızısı Türklerin en can alıcı boyası olan kırmızı kökten elde edilmekte olup, Bursa' da fazla gelişmiş ve Türkler kırmızı boyayı 1519 yılında Edirne' ye buradan da Teselya' ya götürmüşlerdir. 1715 senelerinde Avrupa' da ilk kez kök boya ile boyama işlemini uygulayanlar da Fransızlardır. Fesquet adlı Fransız şirketi (1747) Türkiye' den getirmiş olduğu boyacılar ile Rouen dolaylarında ilk boyahaneyi açmışlardır (İmer, 1999: 331-354).

1856 yıllarına kadar William Henry Perkin aracılığı ile ilk sentetik boyanın keşfedilmesine kadar doğal boyama kültürü değişim göstermeden süregelmiştir (Erez, 1987: 1).

İplik boyamacılığında doğal boyamacılığın yanında 19. yy.' in ortalarında sentetik olarak elde edilmiş olan, “anilin ve alizarin” boyaların keşfedilmesi ile sabit renkli maliyeti düşük ve doğal boyalar gibi değerli olmayan boyalar halı, kilim ve diğer dokuma türlerinde kullanılmıştır (Ergüder, 2009: 499).

Türkiye’ de sentetik boyaların ülkeye giriş yapması ile paralel biçimde el dokumacılığı da gerileme göstermiştir (Genç, (a) 2014,: 174-212).

Son yıllarda toksik, kanserojen ve çevre kirliliğine sebep olmayan metal tuzlardan sadece alüminyum ve demir şapları doğal boyamacılıkta kullanılmaktadır. Diğer metal tuzların toksik, kanserojen ve çevre kirliliğine sebep olmalarından ötürü kullanımları azalmıştır ve kullanılmalarına engel konulmaktadır (Deveoğlu, Karadağ, 2011: 21-36).

Doğal boyama kültürü 20. yy.’ in ilk çeyrek ve daha sonra ki zamanlarda kullanımı yok denecek kadar azdır. Lakin sentetik boyaların toksik, kanserojen ve çevre kirliliğine olumsuz etkisinin farkına varılması sonucunda doğal boyama tekrar gündem de yerini almıştır (Karadağ, 2007: 9).

Günümüzde sentetik boyalar, haslık derecelerinin yüksek olmasından kaynaklı fabrikasyon boyama yönteminde tercih edilmektedir. Yine de mahalli üreticiler kooperatif oluşturarak ve DOBAG vb. üniversitelerle dayanışma içinde bulunarak doğal boya kullanmaya devam etmeye çalışmaktadırlar (Soysaldı, 1999: 599-613).

2.7.2. Dokuma İpliklerinin Boyanması

Gündelik hayatta kullanılan eşya veya cisimlerin renklendirilmesi amacıyla kullanılan karışıma “boya” adı verilmektedir. Boyama yapma sırasında boyanacak ipliklerde oluşabilecek ton farkı ve iplerde oluşabilecek olan gölgeler tüm dokumanın harap olmasına neden olabilmekte olup bu işlem dokuma açısından hayati önem taşımaktadır (Taş, 2009: 56).

Doğada boyarmadde içeren pek çok bitki bulunmaktadır. Bitkilerin geneli az da olsa boyarmadde ihtiva eder. Fakat renklerinin çekiciliği, ışığa, yıkamaya karşı duyarlılık dereceleri ele alındığında verimli boya elde edilebilecek bitki sayısı çok değildir. Sayısı çok olmayan bu bitkiler kimyasal boyaların yaygın olmadığı zamanlarda kültüre alınmış, yalnızca boya amaçlı olacak şekilde ziraat’ i yapılmıştır (Aytaç, 2006: 24).

2.7.2.1. Bitkilerin Toplanması

Ülkemizde boyama amaçlı bazı bitkilerin tümü kullanılırken; bazı bitkilerin de çiçek, yaprak, kök, kabuk ve tohum gibi kısımları toplanıp kullanılmaktadır. Bitkilerin hasat zamanı kalite üzerinde büyük bir önem arz etmektedir. Bitkiler toplanırken çiçek, yaprak, kök, kabuk ve tohum gibi bölümlerinin ayrı ayrı toplanması gerekmektedir (MEGEP-EL Sanatları Teknolojisi, 2007: 49).

Bitkilerin toplanması sırasında özellikle;

Tohum kısımlarının: en olgun oldukları dönemde

Yaprak kısımlarının: bitki çiçek açmaya başladığı dönemde

Çiçek kısımlarının: en olgun oldukları dönemlerinde

Kök kısımlarının ise: ilkbahar veya sonbahar dönemlerinde toplanmalıdır. (Aytaç, 2006: 25).

2.7.2.2. Bitkilerin Boyamaya Hazırlanması

Toplanan bitkilerin toplanıldıktan sonra kullanılması gerekmiyorsa bitkiler kurutulmuş muhafaza altına alınmalıdır. Bitkiler nemsiz, hava alan, gölge bir yerde kurutulmaya alınmalı ve bitkilerin küflenmesine, çürümesine sebep olabilecek durumlar ortadan kaldırılmalıdır. Kurutulmuş olan bitkiler, kâğıt torbalarda veya bez torbalarda muhafaza altına alınmalıdırlar (Aytaç, 2006: 26).

2.7.2.3. Mordanlama Yöntemi

Mordan: Yünden olan ipliklerin doğal boyalarla boyanması için ilk önce ön işlemlerden geçmesi gerekmektedir. Bu işlemler safhasında kullanılacak olan maddelere mordan adı verilmektedir (Karadağ, 2008: 9).

Bu maddeler farklı kökünde bulunan liflere karşı alakası olmasa da üçüncü bir kimyasal aracılığı ile lif üstünde sabitleşerek boyarmadde olma özelliğini taşımaktadır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 32).

Mordan maddesi yün ipliğiyle boya arasında birbirine kenetleme görevini görmektedir. Asit özelliğindeki boyarmaddeler için bazik mordanlama, bazik özelliğindeki boyarmaddeler için de asidik mordanlama gereklidir (Erez, 1987: 4).

Yün ipek ve bitkisel liflerin boyamalarında mordan maddeleri rengin haslığını ortaya çıkarmak ve aynı boya maddesinde rengin değişik tonlarını elde etme amacıyla kullanılır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 32).

Mordan maddeleri iki grup halinde doğal ve kimyasal olarak incelemek mümkündür (Güngörmez, 2015: 57-63).

Meşe palamudu “pelit”, sirke, koruk suyu, turunç suyu, meşe ağacının kökü, sütleğen sütü, taş yosunları, sığır idrarı, kireç, kil, ekmek hamuru mayası, ceviz ağacının köklerinin filizleri vb. gibi olanlar doğal mordan maddeler, şap, göztaşı, saçıkıbrıs, potasyum bikromat, kremtartar ve sodyumsülfat’ ta kimyasal mordan maddeleridir. (Kabalıcı, 2017: 45). Açık olan renkleri oluşturmada; şap, daha koyu renkleri elde etmede; Potasyum bikromat-sodyum bikromat, en koyu renkleri oluşturabilmek için de Saçıkıbrıs-Demir sülfat kullanılır (Parlak, 2007: 51).

Şap (Kal (SO₄)₂.12H₂O): Şapın kimyaca farklı birkaç bileşeni farklı saflık oranlarında doğada yer almaktadır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 34).

Geleneksel yün boyamada şap Anadolu’ da en fazla biçimde kullanılan mordan olma özelliğine sahiptir. Bu madde yabancı bir madde içermediği gibi sodaya benzer, renkli kristaller biçiminde satılmaktadır (Parlak, 2007: 53).

Mordanlamada yünün bir kilosuna düşen şap miktarı 150 ile 250 gram arasındadır. İnce yumuşak olan yünler için az bir miktarda şap kullanılır, kalın ve sert olan yünler için de fazla bir miktarda şap kullanılır. Orta derecede olan yünlerde ise 200 gr. Şap yeterli görülmektedir. (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 35). Sayıca fazla ve yünde sabunlu kalmış yünlere uygulandığında sertleşme ve lif üstünde yapışkan bir kalıntı oluşmasına neden olur (Parlak, 2007: 53).

Dikromatlar: Genelde yazma üreticileri tarafından kullanılır. Formülü (K₂Cr₂O₇)’ dir. Yünlerin boyanmasında şapa göre daha koyu renkler elde edilmekte olup, sarı boyarmaddelerden krom ile aynı anda boyandığında hardal renkleri, arada bir de koyu yeşilleri elde edilebilmektedir. Krom ikinci mordan olarak kullanıldığı zamanda ilk rengin daha koyu tonlarını elde etmemize yardımcı olmaktadır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 35).

Mordanlamada kullanılacak miktarda yünün ağırlığının %3' ü kadar olmalıdır. Işıktan etkilenen bir madde olduğundan dolayı bu mordan maddesinin koyu veya kapalı renkli şişelerde saklanması tercih edilmektedir. Ayrıca mordanlanmış lifin bekletilmeden boyamaya alınması gerekir (Parlak, 2007: 53).

Göztaşı (Cu₂SO₄·5H₂O): Kimyasal adı bakır (II) sülfat olup formülü (Cu₂SO₄·5H₂O)' dur. Tarımsal faaliyetlerde ilaç olarak kullanılmaktadır. Bu özelliğinden kaynaklı bulunması kolaydır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 37).

Bu mordanla birden çok boyarmadde ile kahverengi yeşil, bazı boyarmaddeler ile de sıradan koyu renkler elde edilmektedir. İkinci mordan şeklinde kullanılırsa yeşil renkler elde etmemize yardımcı olur. Bakır tuzları ışığa karşı haslık göstermektedirler. Mordanlama da yünün miktarının %3' ü kadar kullanılmalıdır (Parlak, 2007: 53).

Saçıkıbrıs (FeSO₄·7H₂O): Kimyasal adı demir (II) sülfat olup Arapça bir tamamlamanın bozulma göstermiş hali olan "Saçıkıbrıs" ismi "zaçı", "zaçıkıbrıs", "zâçıkıbrısı", isimleri ile de kullanılır. Bu boya Anadolu' da "kara boya" adı ile de anılmaktadır. (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 36). Diğer mordan maddeleri göztaşı ve dikromatlarda olduğu gibi saçıkıbrısta da yünün mordanlanması için kullanılması gereken yünün %3' ü kadar olmalıdır. Saçıkıbrısla mordanlanan her malzemedden ve kullanılan bütün boyar maddelerle en koyu renk, siyaha yakın renklerin elde edilmesi sağlanmaktadır. Bu maddenin de ışık haslığı yüksektir (Parlak, 2007: 53).

Diğer yardımcı mordan maddeleri de krem tartar, sodyum sülfat, okzalik asit, tartarik asit ve asetikasit şeklindedir (Parlak, 2007: 54-55).

Mordanlamanın Uygulanışı: Doğal boyamada mordanlamanın uygulanış biçimi boyama işleminden önce, birlikte mordanlama ve boyama işleminden sonra mordanlama olmak üzere üç şekilde uygulanmaktadır (Aytaç, 2006: 29).

Anadolu'nun birçok bölgesinde birlikte mordanlama metodu uygulanıyor olsa da bazı mordan maddelerle bu metod uygulanamamaktadır. Güzel bir sonuç elde edilmesi açısından; önce mordanlayıp sonradan boyama işlemini gerçekleştirmek gerekir. Mordanlama ile boyama aynı anda gerçekleştiğinden dolayı yün liflerin iki maddeye karşı olan tepkileri farklı olmaktadır (Parlak, 2007: 55).

Yünde kullanılan mordan miktarı 1 kg. yün üzerinden şu şekildedir: “Şap” 200-250 gr, “Kremtartar” 100-125 gr, “Saçıkıbrıs” 200-300 gr, “Potasyumbikromat” 30 gr, “Göztaşı” da 200-400 gr. olacak şekilde kullanılmalıdır. Lakin dikkat edilmesi gereken başka bir husus vardır ki; yün özellik olarak bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiğinden dolayı yünün ince olması ve kalın olması dikkate alınmalıdır (Kabalıcı, 2017: 47).

Meyan Kökünden Boyama İşlemi: Meyan kökü boyama işleminden önce küçük parçalara ayrılarak, açık havada ve gölge olan bir yerde bırakılıp kurutulmaya alınır. 1 kg. meyan kökü ve 1 kg. yün 40 lt. Su içerisine aktarılıp 1 saat boyunca kaynatılmaya bırakılır ve ipler sık sık karıştırılıp boyanın emilmesine yardımcı olunur (Ergüder, 2009: 99).

2.7.2.4. Yün Boyamada Kullanılan Araç ve Gereçler

Boyama Kazanı: Öncelikle 40-50 litre su ve 1 kg. yün ipliği kolay bir şekilde karıştırmaya yardımcı olacak bakır veya çelikten bir kazana ihtiyaç vardır. Fakat çelik kazanların kullanımının yaygınlaşmış olmasından dolayı doğal boyalar açısından daha idealdir. Bu kazanlarda boyama da mordanlama da yapılabilir (Parlak, 2007: 45).

Terazi: İpliklerin, mordan maddesinin ve bitkilerin ağırlıklarının ölçülmesi amacıyla kullanılır. Lakin cezve kadar büyük kaplar için gramın kesirlerini ölçebilen bir terazi olmalıdır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 43).

Termometre: Isı derecesini ölçülüp, kontrol altında tutulmasına yardımcı olan alete verilen isimdir (Parlak, 2007: 45).

Tahta Karıştırıcı veya Cam Çubuk: Büyükçe kaplar içerisinde tahta bir çubuk, onlardan daha da küçük olan kaplarda ise cam çubuk kullanılır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 43).

1000 ml. Bölmeli cam mezür, ipliklerin işaretlemesinde ihtiyaç duyulan ve sudan etkilenmeyen plastik etiket, çözelti, küçük çaplı örnekleri boyamak maksadı ile (1000 cc, 500 cc, 250 cc, 100 cc. ve 50 cc.) beherglaslar kullanılmaktadır. (Parlak, 2007: 45). Yünlerin yıkanabilmesi maksadıyla plastik leğen ve lastik eldiven vb. gibi araç ve gereçlere ihtiyaç vardır (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 43).

Değirmen: Bitkileri boyamaya hazır hale getirmek maksadı ile bitki kırma makinasının (değirmen) olması gerekir (Aytaç, 2006: 32).

2.7.3. Dokumacılıkta Kullanılan Boyalar

Elde ediliş biçimlerine göre boyalar iki gruba ayrılmaktadır. Bu boyalarda “Doğal Boyalar ve Suni Boyalar” olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Taş, 2009: 56).

2.7.3.1. Doğal Boyalar

Dokumacılık tekniğinde yaygın bir şekilde kullanılan hayvansal, bitkisel (organik) ve toprak kökenli pigmentlerden oluşan bu boyalara doğal boyalar ismi verilmektedir (MEGEP-EL Sanatları teknolojisi, 2007: 35).

2.7.3.2. Suni Boyalar

1859 yılında İngiliz Kimyager aracılığıyla bulunan ve “benzene” den elde edilip “fuschine” ismi verilmiş olan mor bir renklendiricidir. Bu boya türü katranın damıtılması ile elde edilen bir boya türüdür (Taş, 2009: 56).

Siyah renkli olan anilin sıvısının başka maddelerle karıştırılması suretiyle farklı renkler elde edilebilmektedir. Boyacılıkta kullanılan bu sıvının bulunması çok kolay ve ucuz maliyetli bir sıvıdır. Lakin renk olarak çok çabuk solma göstermesinden dolayı el dokumalarında kaliteyi düşürmesinden kaynaklı çok fazla kullanılmamaya özen gösterilmektedir. (Arslan, 2015: 81). Boyamacılık açısından Suni boyalar “Asit boyalar, Bazik boyalar, Substantif boyalar, Kükürt boyalar, Küp boyalar, İnkişaf boyalar, Mordan boyaları, Asetat ipeği ve Sentetik liflerin boyaları” olmak kaydı ile sekiz’ e ayrılmaktadır (Kabalıcı, 2017: 49).

2.7.4. Yünlerin boyanmasında Kullanılan Bitkiler ve Bunlardan Elde Edilen Renkler

Doğadaki birçok bitkinin yapısında boyarmadde bulunmaktadır. Lakin bu bitki ve canlı grupları arasında hem çekici renkli olanları hem de ışığa ve yıkanmaya karşı yüksek hassaslık derecesi sağlayanları daha gözdedirler (Parlak, 2007: 40).

İnsanlarımızın kök boya diye tabir ettikleri bu boyalar 19. yy.’ ın sonlarına kadar dokumacılık alanında kullanılmıştır. Bu boyalar pamuk ve yüne kolay bir şekilde işlemekte olup, rengini uzun zaman tutma özelliğinden dolayı da tercih edilmektedir. Bu nedenle bitkisel boyalarla boyanan bir dokuma türü uzun yıllar sonra bile rengini ve parlaklığını kaybetmemektedir (MEGEP-EL Sanatları Teknolojisi, 2007: 49.)

Doğal boyama yönteminde kullanılan bitkiler yörede yetişen bitkilerden elde edilmekte olup toplanan bitkiler daha sonra boyama için kullanılmaktadır (Deveoğlu, Karadağ, 2011: 21-32).

Dokuma yapımında kullanılması gereken iplerin boyanmasında kullanılan bitki türlerinden bazıları şunlardır (Taş, 2009: 57).

Adaçayı: Yeşil olarak ya da gövde, yapraklarıyla birlikte kurutulmuş boyamada kullanılan bu bitki türü yünle birlikte aynı suya konulup kaynatılır. Şap mordanlı yünle sarı, krom mordanlı yünle açık kahve ve saçıkıbrıs mordanlı yünle yeşil-gri renkleri elde edilmektedir (Parlak, 2007: 63).

Asma Yaprığı: Tırmanan ve sarılan bir bitki türüdür. Şap mordanla yeşil' e yakın sarı, krom ile mordanlanan yünlerde de saçıkıbrıs otu ilave edilerek yeşil renk elde edilmektedir. (Taş, 2009: 58).

Akasya: Yünlerin boyanmasıyla elde edilen renkler açık sarı, koyu kahverengi ve kirli sarıdır (Parlak, 2007: 65).

Aspir: Aspir bitkisi 20. yy.' in ilk yarısına değin boyamacılıkta kullanılmış olup ve birden fazla ülkede de kırmızı ve sarı renklerin ana kaynağı olan bir bitkidir (Karadağ, 1997: 38-51).

Ayva: Ayva ağacının yaprakları ve dalları yün boyama amaçlı kullanılmaktadır. Çeşitli mordanlar ile birlikte bu bitkiden ayva çürüğünün açık ve koyu rengi elde edilmektedir (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 54).

Badem: Bu bitkide elde edilen yapraklar kullanılarak boyama yapılan bitkiden limon sarısı, yeşil renkleri elde edilmektedir (Parlak, 2007: 77).

Boyacı sumacı: Sarı renk elde edebilmek amacıyla şap ile mordanlanmış yün Boyacı sumacı ile kaynatılmalıdır bu karışıma alkali ilave edilirse turuncu renk elde edilir (Taş, 2009: 59).

Böğürtlen: Bitki dallarının kurutulup, öğütülmesinden siyah rengine yakın gri, kahverengi ve yeşil gibi renkle elde edilmektedir (Parlak, 2007: 81).

Cehri: Sararmaya başlayan tohum kısımlarının kullanıldığı bu bitki türünden önceden şapla mordanlanmış yün ile limon sarısı, kromla mordanlı yün ile hardal ve

önceden saçıkıbrıs ile mordanlanmış yün ile de zeytin yeşili elde edilmektedir (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 55-56).

Ceviz: Türkiye ve İran' da kahverengi renk boyama amaçlı kullanılmaktadır. Boyama yapılırken meyvenin dış kabuğu kullanılır. Mordan malzemesine ihtiyaç duyulmadan direkt boyayabilen bir boyama kaynağıdır. Haslığı yüksek olup kahverengi renginin değişik tonları elde edilir (Genç, 2017: 100-119).

Dut: Bitkinin dalları ve yapraklarıyla birlikte boyanan yün sarı rengi almaktadır (Parlak, 2007: 87).

Erguvan: Bu ağacın kabuklarından boyarmadde olarak faydalanılıp şap mordanla yün ipliklerde açık kahverengi, krom mordanla koyu kahverengi renkler elde edilmektedir (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 57).

Havaciva: Mor ve kahverengi renklerin elde edilmesinde kullanılan bu bitki türü mordanlı ve mordansız şekilde boyanmaktadır (Parlak, 2007: 83).

Hayıt: Yünün sarı olmasını sağlayabilmek için filiz ve yapraklarının çeşitli mordanlarla kaynatılması gerekir (Taş, 2009: 61).

Isırgan: Bu bitki türünün yapraklarından faydalanılmakta olup, yaprakları kurutulup öğütülerek kullanılmaktadır. Mordanlı ve direk boyama yöntemiyle boyama yapılan bu bitki türünden Çin' de siyah renk elde edilmiştir (Karadağ, 2007: 58).

İndigo: Hindistan ve Asya' nın bazı bölgelerinde yetişme olanağı bulan bu bitkinin yaprak kısmında var olan indigotin ismindeki maddeden mavi renk elde edilmektedir (Taş, 2009: 61).

Katırtırnağı: Bu bitki kurutulmuş olan çiçek kısmından mordanlama yapılarak kahverengi, yeşil, gri ve sarı renkleri ortaya çıkarmamıza olanak sağlamaktadır (Karadağ, 2007: 62).

Kekik: Krom mordanla kahverengi, şap mordanla sarı ve saçıkıbrıs mordanla yeşil ve gri renkler elde edilmektedir (Parlak, 2007: 105).

Kök Boya: Kökboya' nın doğu'dan batı' ya geçmesinde haçlı seferlerinin büyük bir etkisi olduğu fakat bu tarihten sonra Avrupa' da kökboyalıkları kurulduğu düşünülecek olunursa kökboyanın daha öncelerden Anadolu' da etkin bir şekilde ziraat'

inin yapıldığı anlaşılmaktadır. Kök bitkisinin boya değeri alizarininin değerine yükseklik ve düşüklük gösterir. Bitkinin boyar madde miktarı yetişmiş olduğu şartlara göre azlık çokluk gösterir. Kökleri ilkbahar sonbahar aylarında toplanmalıdır. Farklı tonlarda kırmızı elde etmek bitkinin köklerinin toz haline gelmesi ve değişik oranlarda mordanlaması ile yapılır. Saf alüminyum hidroksitten kökboyanın ana bileşeni alizarinle parlak, güzel ve hoş bir kırmızı elde edilebilir. Ayrıca saf demir hidroksitte mor-mavi, kahverengimsi tonlarında bir renk ortaya çıkarılabilir. Dünyada Türk veya Edirne kırmızısı şeklinde ünlenmiştir (İmer, 1999: 335-336).

Muhabbet Çiçeği: 1.5 metreye kadar uzayabilen ve Anadolu da yetişen bir bitki türüdür. Türkiye’ de 400-1500 metre arası yüksekliklerde, taşlık yörelerde yetişmektedir özellikle Doğu Anadolu ve Orta Anadolu tuz gölü çevresinde yetişmekte olup sarı renk elde edilmesinde faydalanılmaktadır. Ve bitkinin tümüyle boya amaçlı kullanılmaktadır (Karadağ, 1997: 38-51).

Muşmula: Ağacın yaprakları boyarmadde bulundurmakta olup; şap mordanlı yünle kullanılması sonucu açık tarçın, krom mordanlı yünle de koyu tarçın rengi elde edilmektedir (Taş, 2009: 64).

Nane: Bu bitkiden yararlanabilmek için bitkinin yaprakları kurutulup mordanlama boyama yapılmalıdır. Bu bitkiden haki, siyahi yeşil ve bej renkler elde edilmektedir (Karadağ, 2007: 85).

Nar: Boyama da renk elde edebilmek amacıyla hem meyvesinden hem de kabuklarından faydalanılmaktadır. Meyvenin kabuklarından genellikle sarı ve siyah renkler, şapla mordanlanan yünden de kızıl sarı renkleri elde edilmektedir. Kızıl sarı renklere saçıkıbrıs eklenmesi sonucu siyah renkte elde edilmektedir (Parlak, 2007: 127).

Soğan: Bu bitki türünden boya yapılırken bitkinin kabuklarından yararlanılmakta olup; bu bitkiden haki, yeşil, zeytin yeşili renkleri elde etmek mümkündür (Taş, 2009: 65).

Sütleğen: Bu bitki türünden boya yapılırken yünler şap ile mordanlanarak sarı renk, bal rengi ve haki renkler elde edilmektedir (Taş, 2009: 66).

Yabani Kökboya: Boyama yapmak amacıyla bu bitkinin kurutulmuş köklerinden faydalanılır. Geçmiş zamanlarda mor renk ve kırmızı renk boyama da kullanılmıştır (Karadağ, 2007: 104).

Yarpuz: Boyamaya etkisi çok az olan bu bitkiden siyah ve siyaha yakın derecede renkler elde edilmektedir (Taş, 2009: 66).

Zeytin: Ağacın yapraklarının ve dallarının kullanılması sonucu, şapla mordanlanmış y n iplikleri ile sarı renk, kromla mordanlanmış y n iplikleri ile kahverengi renk, saıkıbrısla mordanlanmış y n iplikleri ile de yeşil ile gri arasında kalan bir renk elde edilmesi mümkündür (Eyüboğlu, Okaygün, Yaraş, 1983: 100).

2.8. TÜRK HALILARINDA KULLANILAN MOTİFLER

Farklı bir tanıma göre; Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğüne göre ‘‘motif’’: süsleme ve bezemelerde bütünü meydana getiren parçalardan her birine ayrı verilen isimdir (Kabalcı, 2017: 54).

Sanat dallarının her kolunda motif; kompozisyon şemasını oluşturan  ge anlamını vermekte, her birinin farklı anlamları ve dilleri bulunmaktadır. (Ergüder, 2007: 69). Sembollerin aracı olması ile gelenek görenek, zevk, inanç ve anlayış değerlerinin süsleme yapmak için kullanılması ile motif oluşturulmuştur. Motiflerin bir arada toplanması hali ile de desenler ortaya çıkmıştır (Akpınarlı,  ner, 2017: 630-651).

Dokumalarda bulunan motifler yazılı metinler gibi aralarında birleşme gösterip bir bütün halinde farklı hik yeler çıkarmaktadırlar. Motiflerin temelinin çözülmesi sadece dokumaların bilinmesi açısından değil, onun yanında dokuma yapan grupların kültürü, yaşam tarzları ve yaşam tarihlerine bakma açısından da önemlidir (Arslan, 2015: 82).

Dokumalarda kullanılan motifler sosyal, dini ve kültürel kökenlerine göre değişiklik gösterseler de Fas, Afganistan, Balkanlar ve İran benzeri birbirine uzak kalan ülkelerde ortak sayılan motifler bulunmaktadır. Bu da ülkeler arasında sınır olabileceğinin fakat kültürler arası bir sınırın olmadığının kanıtıdır (Taş, 2009: 70).

Bu sebepten kaynaklıdır ki dokumada kullanılmış olan motiflerin ne zaman, nerede ve nasıl türediği açık bir şekilde bilinmemektedir (Arslan, 2015: 82).

Dünya da dokunan dokumalarda kullanılan motiflerin bazıları bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Örnek olarak hayat ağacı motifi bazen “yeryüzü ve cennet birbirine bağlaması” babında dini bir anlam ifade edecek şekilde kullanılırken, bazen de “sürekli gelişen ve değişen dünyayı” dünyevi anlamda bir motif olarak kullanılmaktadır. Bu durum geometrik, bitkisel ve hayvansal motifler açısından da aynı şekilde geçerlidir (Arslan, 2015: 83).

Bu motiflerin adlarını benzetilmiş oldukları eşyadan ya da gerçek objelerden mi almış olabilecekleri hala tartışılıp devam eden bir süreç olmuştur. Motiflerin anlam olarak farklı bölgede olan dokuyucular arasında veya batıda bulunan bireysel satıcı ve tarihçiler arasında kullanılmış olan dilden kaynaklı farklı şekilde yansıtılabilmektedir. Örneğin Türkiye’ de “haç” motifi; batıda “cross”, Türkmenistan’ da “Chark-palak”, İran’ da “salib” olarak isim almaktadır (Taş, 2009: 71).

Dokunmuş olan dokumanın hangi yörede dokunduğunun belirlenmesinde iki farklı basamaktan yararlanılmaktadır. İki basamaktan ilk olan basamak motifin hangi yöreler tarafından tercih edilmemiş olmasının belirlenmesidir. İkinci basamak ise olasılıkların dokuma, renk belirleyiciliğinin ortaya konularak indirgenmesi işlemidir (Arslan, 2015: 83).

Anadolu’ ya ait dokumalar zarafet, sağlamlık ve boya özelliklerinin uzun süre kalıcılık göstermesinin yanında; motif ve kompozisyon özellikleri bakımından da beğenilmektedirler (Arslan, 2015: 84).

Bu halı ve kilimlerde kullanılmış olan plan ve motifler geleneksel bir biçimde devam ettirilmektedir. Bu süre zarfında dokuyucu olanların gelenekselin içerisinde yenilikçiliği arayış içerisinde oldukları ile de karşılaşılmaktadır. Bu arayış içerisinde dokumanın yapılmış olabileceği aşiretin özel işaretleri, uğurlu ve uğursuz motiflerin doğru yerlerde kullanılmış olmasına dikkat edilmektedir. Motiflerin konuşturulduğu Yörük, Türkmen ve Avşarlar kilimlerinde kullanılmış olan insan, bitki, hayvan ve geometrik motiflerle birlikte bu yöredeki kilimlere manevi bir hava yansıtılmıştır (Arslan, 2015: 84).

Dokuma yapan bayanların kültürel birikimlerinin ve anlatamadıkları duygularının bir anlatım şekli olan dokumalarda kullanılmış olan motifler dokuma desenlerinin belli bir ritim de kullanımı ile iyi-kötü, kadın-erkek dengesinde önemli bir

gösterge olmuştur. Bunun dışında motif ve kompozisyon özelliklerinin bir sürpriz ortaya çıkarmaması o topraklarda yaşamını sürdürmüş olan atalarının dillerinin devamı anlamına geldiğini görüntülemektedir (Taş, 2009: 72).

2.8.1. Bitki Motifleri

Bitkisel olarak süslemeler üsluplaştırılmış ağaçlar veya çiçeklerin motiflerinden oluşmaktaydı. Anadolu Selçuklular döneminde ve Beylikler döneminde lotuslu, palmetli, rumili ve geometrik motifli desenlerin yaygın olmasından ayrı stilize çiçek motifleri de bulunmaktaydı. Özellikle hayat ağacı motifi yapı süslemeci işi ya da çini süslemeciliğinin yanı sıra dokumalarda da görülmektedir (Gül, 2015: 25).

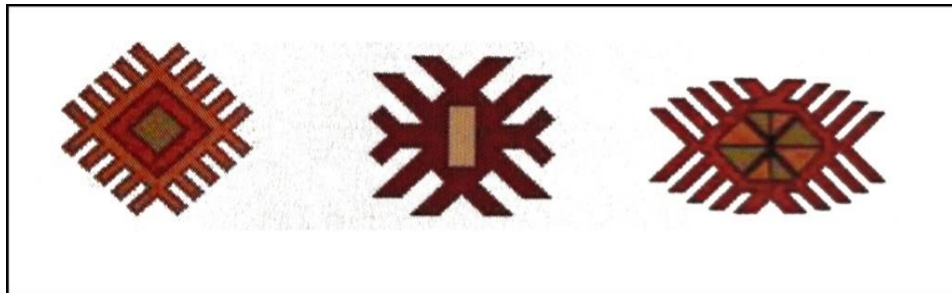
16. yy.'ın ortasından itibaren stilize edilip işlenen motiflerin yerini daha sonraları daha doğaç üslupla işlenmiş motifler yer almıştır. Önceleri oldukça stilize işlenen çiçekler arasında lale, sümbül, gül ve karanfil bulunmaktadır (Ergüder, 2009: 110).

Osmanlı döneminde de yoğun olarak bitkisel süslemelerin kullanıldığı bir dönemdir (Gül, 2015: 25).

16. ve 17. yy.'larında daha çok bitkisel motifler stilize edilerek kullanılıyorken; 19. yy.' sonlarında Barok, Rokoko ve Ampir üslupları etkisinde stilize edilmeden doğadaki oluş şekilleri itibari ile kullanılmışlardır (Ergüder, 2009: 110).

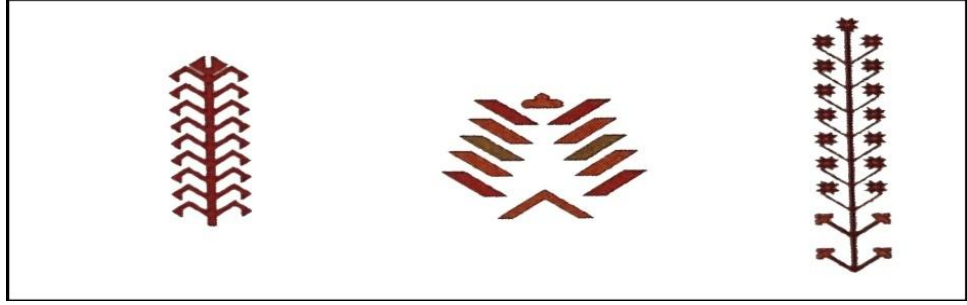
Türk dokumalarında kullanılan bazı bitkisel motifler şöyledir;

Pıtrak: Dikenli olan hayvanların yünlerine insanların da elbiselerine genelde yapışan yıllık otsu bir bitkidir. El sanatlarında kötü gözden korunma ve nazar amaçlı kullanılmaktadır. Diğer bir özelliği de bolluk ve bereket getirdiği inancı hâkimdir. Genellikle dokumanın bordür kısmında kullanılan bir motiftir (**Çizim 1**) (Karakelle, Kayabaşı, 2018: 2633-2646).

Çizim 1. Pıtrak motifi

Hayat ağacı: Anadolu Türk kültür tarihinde sonsuzluk, ölümsüzlük ve ebedilik simgesi olarak adlandırılırken Orta Asya Türk Cumhuriyetleriyle akraba olan Türk topluluklarında hayat ağacı ya da ömür ağacı adlarıyla adlandırılır ve aynı anlamı karşılayacak şekilde kullanılır (**Çizim 2**) (Deniz, 2013: 0-0, 56).

Çizim 2. Hayat ağacı motifi.

2.8.2. Hayvan motifleri

1947 senesinde S.İ. Rudenko aracılığıyla Orta Asya’ da Altaylarda ikinci pazırık kurganında yapılan kazı çalışmalarında 56-60 yaş aralığında tahnit edilmiş bir erkek ile 40 yaşlarında bir bayan cesedi bulunmaktaydı. Bayanın elbiseleri içerisinde olan sincap kürkü üzerinde koç kafası figürlü altın levhacılar ile süslenmiş bezemelere rastlanılmaktaydı (Ergüder, 2009: 124).

Türklerde kuşun sembolize edilmesi, korumayı, iyi şans, ölümsüzlük, ölümden sonra yaşamayı ve gökyüzü anlamına gelmektedir. Kök Türklerde ölen şahsın ruhunun bu kuş (Fenghuang) aracılığıyla gökyüzüne yükseldiği inancı hâkimdir. Doğal görünümlü yırtıcı kuşlardan olan (kartal, doğan) figürleri ölümü ve gökyüzüne yükselme anlamlarını verirken; fantastik görünümlü kuş motifleri de ölen şahsı koruyup, kollayan mitolojik bir kuş olan Fenghuang’ ı (Feniks) ifade etmektedir (Akpınarlı, Üner, 2017: 630-651).

Koyun-koç motifleri özellikle halı, kilim ve bunun gibi eşyalar da yaygın bir biçimde görülüp bugüne dek gelmişlerdir. Türkistan’ da bazı kurganlarda bilhassa bey ve hatun mezarlarından çıkarılmış olan halı ve kilimlerden dağ tekesi, koçboynuzu gibi motiflere rastlanmıştır. Rastlanılan bu motifler M.Ö. 1000’ yılından beri görülmektedir (Ergüder, 2009: 125).

Ejder Motifi: Ejder motifi kötülük, sağlık, kahramanlık anlamlarında kullanılmıştır. Orta Asya’ da ve Anadolu’ da çift ejder şeklinde veya çift başlı olacak

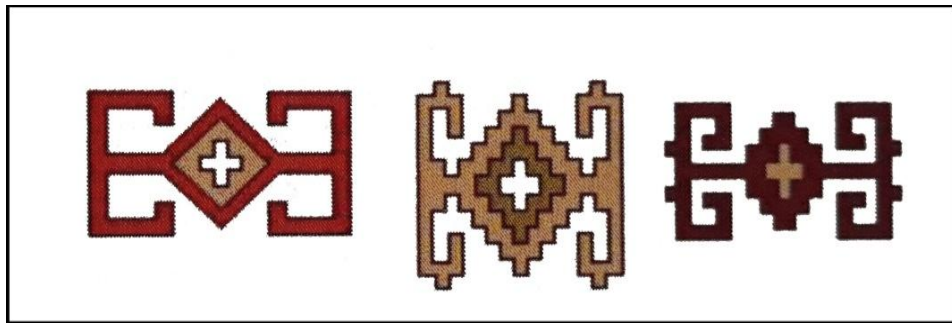
şekilde kullanılmıştır. Halıların bordürlerinde, mihraplarında, mihrap kemerlerinde, ayetliklerde orta zemin kısmında kullanılmış olup; Türk halılarında 15. yy.' da görülmeye başlamıştır (**Çizim 3**) (Balcı, 2012: 38-51).

Çizim 3. Ejder motifi

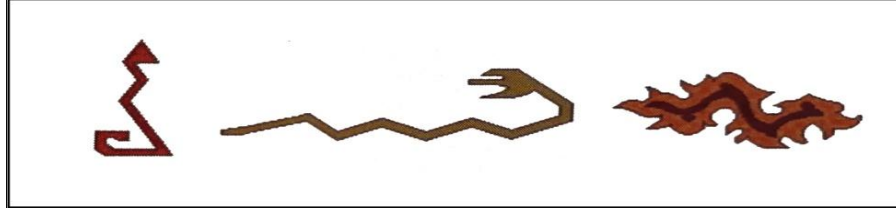
Geçmişte kolay bir şekilde yılan gibi sürünen olan ejder motifi daha sonraları tek başlı ya da birden daha fazla başlı öldürücü nefesli, keskin dişli, uzun dilli, korkunç bakışlı, ağzından ateş püsküren bir canavar görünümünde olacak biçimde oluşturulmuştur. Erkek olan bıyıklı boynuzlu, dişi olan da boynuzsuz ve düz burunludur. Genelde kartal başlı ve gagalı, arada bir deve başlı, inek kulaklı ve aslan gövdeli olduklarına rastlanılmaktadır. Anadolu' da dokunan halı, kilim ve düz dokuma yaygılarında bu tür figüratif süslemelerle karşılaşmak mümkündür. (Akpınarlı, Üner, 2017: 630-651).

Koçboynuzu: Bereket, bolluk, kahramanlı, güç ve erkeklik sembolü sayılan bu motif Anadolu kültüründe ana tanrıçadan sonra ya da ana tanrıçayla birlikte kullanılmış bir motiftir. Erkeklikle özdeşleştirilmiş olan boynuz sembolü insanlık geçmişinde güç, kuvvet anlamında tasarlanmıştır (**Çizim 4**) (Yeşilbaş, 2011: 112-117).

Çizim 4. Koçboynuzu motifi

Yılan Motifi: Anadolu'nun geleneğinde yılan kutsal varsayılmakta olup bundan kaynaklı yılandan korkulmakta ve yılanı saygı duyulmaktadır. Bir taraftan “tanrı” olarak kabul görülüp kendisine tapılırken, diğer taraftan “insanoğlunun cennetten çıkarılmasının baş suçlusunu”, “şeytan” olarak kabul edilmektedir. Bu bilgiler ışığında yılan Türk kavimlerinin bazılarında da kutsal asanın yılanı dönüşeceğini varsayılmaktadırlar. (Çizim 5) (Ölmez, 2011: 1-21).

Çizim 5. Yılan motifi

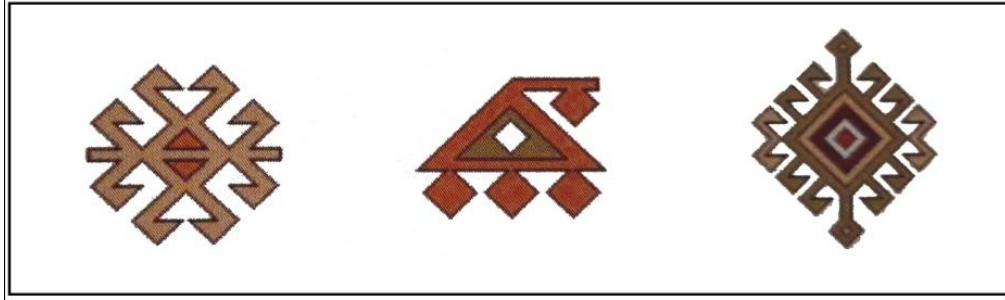
Kurt Ağızı, Kurt İzi (Yan Ala): Anadolu'nun dokuma kültüründe koruma amaçlı kullanılan bu motife yöre dokumalarında sıkça rastlanılmaktadır (Çizim 6) (Yeşilbaş, 2011: 112-117).

Çizim 6. Kurt Ağızı, Kurt İzi motifleri

Akrep: Bu motif Anadolu dokumacılığında insanların korkularını belirtmek amacıyla dokunmakta olup insanlar kendilerini nazar ve kem gözden korumak amacıyla sembolik göz biçimindeki nazarlıklar kullanmışlardır. Aynı şekilde kendilerine zarar verebileceğini düşündükleri akrebe karşı da akrep motifini kullanıp korunmaya çalışmışlardır. İnsanlar kendilerini bu hayvandan korumak amacıyla üzerlerinde akrep ya da akrep kuyruğuna benzer mücevherleri taşımışlardır. Ve yine aynı amaçla akrep figürleri halı ve kilimlerine de dokumuşlardır. Akrep motifinin insanoğlunun canını

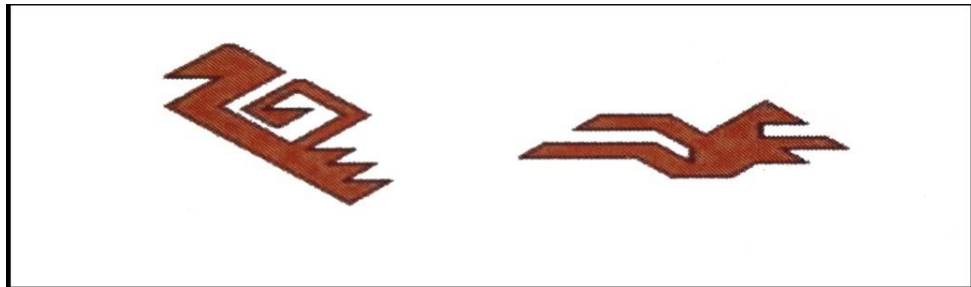
koruduğuna ve halıda dokunmuş olan hayvan motiflerinin gücünün bulunduğu ortamdaki şahıslara geçeceği inancı hâkimdir (**Çizim 7**) (Akpınarlı, Üner, 2017: 630-651).

Çizim 7. Akrep motifi

Kuş motifi: Orta Asya’ da yaşayan Türk insanının inancında ölmüş bulunan kişinin ruhunun bedeninden çıkıp “kuş gibi havalara uçtuğu” inancı hâkimdi. Asyalı insan toplulukları kutsal bir hayvan olarak benimsemiş oldukları kuşların kendilerine yardım etmeleri sonucu göğe yükseltildiğini ve daha sonra tekrar kuşların yardım etmesiyle yeniden var olduklarına inanmaktadırlar. Kuşu her anlarında onların yanında olduğunu ve onun kutsal bir hayvan olduğunu kabul görmektedirler.

Kuş motifi birden fazla anlama gelmektedir. Bazı toplumlar da uğurlu olduğu anlamına gelirken, bazı toplumlarda da uğursuzluk anlamına geldiği varsayılmaktadır. Örneğin; baykuş ve karga benzeri kuşların uğursuzluk getirdiği varsayılırken, güvercin, bülbül vb. gibi kuşların da uğurlu oldukları varsayılmakta ve mutluluğu, sevgiyi, gücü, dayanıklılığı simgelemekte olduğu anlamına gelmektedir (**Çizim 8**) (Akpınarlı, Arslan, 2018: 1-14).

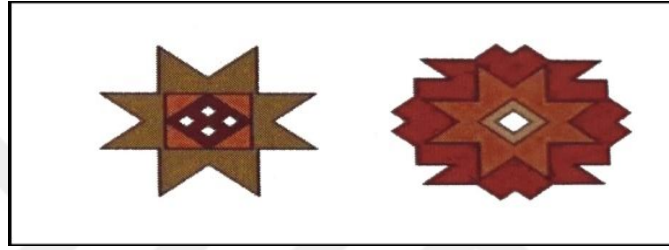
Çizim 8. Kuş motifi

2.8.3. Geometrik Motifler

Geometrik şekillerin oluşturulması aracılığıyla tasarlanmış motiflerdir. Motiflere kendi bünyelerinde sınırlama getirilebildiği gibi başlangıç ve bitimi belli olmayan sonsuzluk çağrışımı yaratan benzer uygulamaları görülmektedir (Gül, 2015: 33).

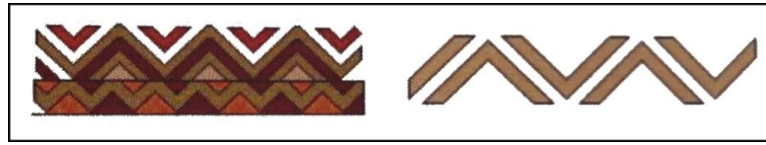
Bazı geometrik motifler şu şekildedir;

Yıldız Motifi: Göbek motifi olarak kullanıldığı ve örneklerine çokça rastlanılan yıldız motifi iç içe geçmiş üçgenlerin tasarımından meydana gelmektedir (**Çizim 9**) (Gül, 2015: 34).

Çizim 9. Yıldız motifi

Su Yolu Motifi: Dünya da varlığını sürdürmekte olan insanların vazgeçilmezi olan su, dokumada suyolu motifi olarak yer almıştır. Kurak olan bölgelerde yaşamını sürdüren insanların dokumalarında sıkça rastlanılan bir motiftir (**Çizim 10**) (Karakelle, Kayabaşı, 2018: 2633-2646).

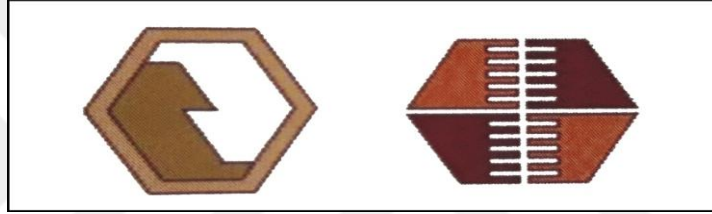
Çizim 10. Su yolu motifi

Bereket Motifi: Kadın – erkek üreme ilişkisini yansıtan, insan rızkının bol olması dileğiyle ve çokluk isteği ile nar, haşhaş, buğday-arpa başakları, üzüm ve benzeri meyvelerden motifler tasarlanmıştır (**Çizim 11**) (Aytaç, 2006: 36).

Çizim 11. Bereket motifi

Aşk ve Birleşim “Ying-Yang” Motifi: Uzak doğu kökenli olan bu motif Türk dokuma ustalarının kendine özgü tasarımıyla farklı bir hal almıştır. Zıt olacak şekilde iki renk bir arada kullanılarak tasarlanır. Genellikle kilimlerde çokça kullanılır (**Çizim 12**) (Aytaç, 2006: 37).

Çizim 12. Aşk ve Birleşim "Ying-Yang" motifi

2.8.4. Sembolik Motifler

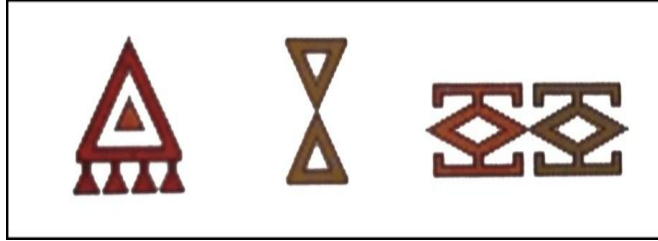
Semboller şahsın doğayı kavramasıyla birlikte başlatmış olduğu sanat çağı ve o çağ üstünde yaşanmakta olan sosyo-kültürel elemanların göstergelerini ortaya koymaktadır. Bu şekiller yüne dokunma ile taşa oyma yapılmasıyla, çamurda biçimlenerek yaşamış oldukları çağın gerçeklerini ortaya koyup sergilemektedirler.

Çadırlarda sembolün ilk örnekleri görülmekte olup bu yaygıların üstünde doğurganlığı ve bereketi sembolize eden kadın figürüne rastlanılmaktadır. Kadın uzun, karanlık dönemlerde doğurganlığı temsil etmekle kabul edilmiştir. Bundan dolayı her şeyin doğurganlığı, üremesi gibi düşünceler onu doğal görüntüsü ile sembol etmiştir (Ergüder, 2009: 107-108).

Dokumalarda kullanılan bazı sembolik motifler şu şekildedir;

Muska (Nuska, Nuksa, Noksa), Nazarlık: Bakışlardan fırlayan, öldürücü etkisi ve çarpıcı etkisi olduğuna inanılan nazar belirli özellikleri var olan kimselerde bulunduğu ve özellikle savunma yeteneği olmayan göz alıcı insanlara, evcil

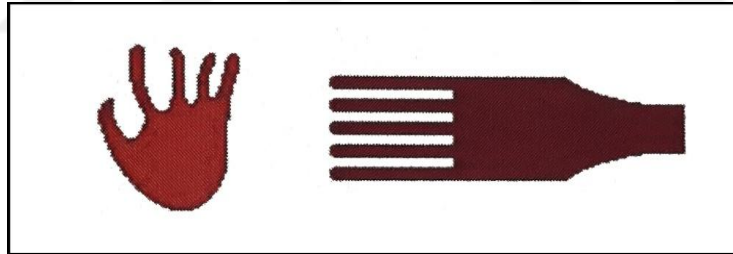
hayvanlara, eve, mala mülke, cansız nesnelere zarar veren bir güç şeklinde ifade edilmektedir. İnsanlar bu kötü ve negatif etkilerden arınmak maksadı ile çeşitli muska ve nazarlıklar taşımışlar ve bu muska ve nazarlıkları da dokumuş oldukları halı, kilim vb. gibi dokumalarda da motif olarak kullanmışlardır (**Çizim 13**) (Gül, 2015: 36).

Çizim 13. Muska ve Nazarlık motifi

El, Parmak: Dokunacak malzemenin kenarlarındaki suların yapılmasında ve bordürlerin sınırlarında yaygın bir vaziyette kullanılmışlardır. Bereket, bolluk ve yaşamı koruyan motifler arasında yer almaktadırlar (Yeşilbaş, 2011: 112-117).

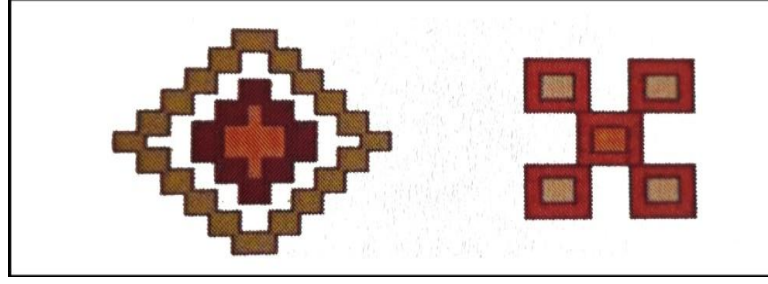
Tarak: El motifine benzemesinin söylenmesiyle birlikte kenarlarda su olarak ve dokumayı bölümlere ayırmada da kullanılmıştır (**Çizim 14**) (Yeşilbaş, 2011: 112-117).

Çizim 14. El, Parmak ve Tarak motifi

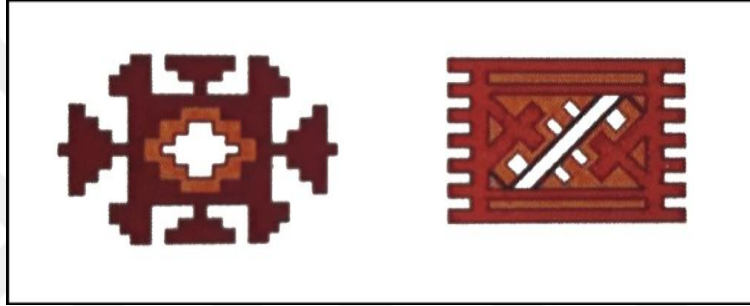
İnsan: Bu motif çeşidimiz de düşünme yetisi olan ve üreten varlığın betimlenmesi olarak yüzyıllar boyunca simgesel anlatım yoluyla günümüze kadar gelmiş olan bir semboldür. (Akpınarlı, Üner, 2017: 630-651).

Göz (Dört Göz, Dana Gözü): Dokunan kilimlerde geometrik özellik taşıması ve yörede yaşayan insanlar tarafından farklı adlarla bahsedilen bu motif dokumalarda çokça kullanılmıştır (**Çizim 15.**) (Yeşilbaş, 2011: 112-117).

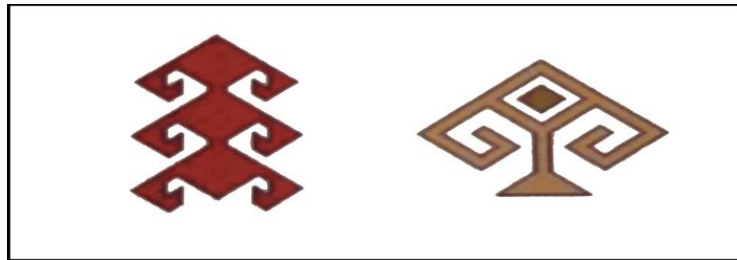
Çizim 15. Göz motifi

Sandıklı motifi: Bereket ve evlilik arzusunu yansıtan bu motif çeyiz sandığından esinlenerek ortaya çıkarılıp tasarlanmıştır (**Çizim 16**) (Aytaç, 2006: 38).

Çizim 16. Sandıklı motifi

Elibelinde (Eliböğünde): Bu motif analık ve doğurganlıkla beraberinde uğur, bereket, kısmet, mutluluk ve neşe anlamalarına gelmektedir. Bilindiği üzere insanoğlunun yaratılışından bu yana “ana” kavramı hayatın ilk nüvelerinin oluşup geliştiği kaynak kısmını ifade etmekte olup, bundan kaynaklı toprak ve deniz ana olma durumuyla bütünleşmiştir. Bu kanı bütün canlıların su ve topraktan oluştuğu varsayımı ile de örtüşmektedir. Ve Anadolu inancında yaşam ve ölüm ayrılmayan bir parça olarak kabul görmüştür (**Çizim 17**) (Yeşilbaş, 2011: 112-117).

Çizim 17. Elibelinde motifi

Saçbağı Motifi: Dokuma yapan kişinin evlenme isteğini yansıtan bir motif olup, aynı zamanda Anadolu'da düğün törenlerinde gelinin kullanmış olduğu bir takı türüdür (Çizim 18) (Aytaç, 2006: 36).

Çizim 18. Saçbağı motifi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. GAZİANTEP MEVLEVİHANESİ VAKIF MÜZESİNDE BULUNAN HALILARIN TAHLİLLERİ

Katalog No	: 01	
Envanter No	: 28	
Fotoğraf No	: 1	
Çizim No	: 1	
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019	
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda	
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide	
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş	
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda	
Müzeye Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası	
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kafkas, 20. yüzyıl	
Dokuma Türü	: Halı	
Ölçüleri	: En: 88 cm. Boy: 148 cm.	

Fotoğraf 1. Kafkas halısı

Kullanılan Renkler: Koyu kırmızı, Turuncu, Beyaz, Açık Sarı, Açık yeşil, Lacivert

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen şekle sahip halıda geometrik motifler hâkimdir. Halı kompozisyon itibariyle tek mihraplı bir halı olma özelliği taşımaktadır. Halının mihrap kısmında ki ince etliklerde deveboynu motifi kullanılmıştır. Halının başlangıç ve bitiş kısmında beş yelen yer almaktadır. Bütün yelenlerde ve kırmızı zemin kısmında (mihrap içi) bereket motifleri hâkimdir. Sağlam görünen halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı ve çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 1. Kafkas halısı

Katalog No	: 02
Envanter No	: 9
Fotoğraf No	: 2
Çizim No	: 2
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Konya (Lâdik), 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 98 cm. Boy: 197 cm.
Kullanılan Renkler:	Açık mavi, Beyaz, Açık Sarı, Kırmızı, Turuncu

Fotoğraf 2. Konya halısı

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen şekle sahip halıda geometrik motifler hâkimdir. Halı kompozisyon itibariyle tek mihraplı bir halı olma özelliği taşımaktadır. Halının mihrap kısmı suyolu motifleri ile oluşturulmuş olup en dışta çengel motifi, çengel motifinin bitiminde sağda ve solda ibrik motifleri ve pençler yer almaktadır. Halının başlangıç ve bitiş kısmında üçer yelen yer almaktadır. İç ve dış ince yelenlerde suyolu motifi yer almaktadır. İçte yer alan kalın yelende ise lale motifleri ile penç motifleri kullanılmıştır, zemin kısmında iki adet karanfil motifinin ortasında yıldız motifi bulunur. Kırmızı renkte zemin boşluklarında lale, penç, karanfil motifleri göze çarpar. Mihrap kısmının üst tarafında sarı zemin üzerinde ibrik, çiçek, karanfil motifleri bulunur. Yıpranmış durumda olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözü ve desen ipleri yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 2. Konya halısı

Katalog No	: 03
Envanter No	: 10
Fotoğraf No	: 3
Çizim No	: 3
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş

Fotoğraf 3. Konya halısı

Bugünkü Durumu	: Yıpranmış
Yöresi ve Dokunduğu Tarih:	Konya, Ladik, 20. Yüzyıl
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 108 cm. Boy: 196 cm.

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Koyu kırmızı, Mavi, Açık sarı, Beyaz, Açık mavi

Dokumanın Tanımı: Zemin kısmında yırtık bulunup onun dışında sağlam durumda olan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup; tek taraflı mihraplı ve dört yelenden meydana gelmektedir. Kalın yelenin her iki tarafında suyolu motifi bulunmaktadır. Kalın yelenin içerisi dönüşümlü olarak renklendirilmiş içerisinde yıldız motiflerine yer verilmiştir. Mihrap basamaklar şeklinde çengel motifiyle dolgulanmış âlem motifiyle sonlandırılmıştır. Mihrap içerisi kırmızı renkte ve desensizdir. Mihrabın üst kısmı yeşil renkte üzerinde ibrik, altıgenler içerisinde yıldız motifine yer verilmiştir. Tabanlık kısmında Lâdik halılarına özgü ters lale yerleştirilmiştir. Yıpranmış, yırtık görünen halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokuma atkı, çözgü ve desen ipleri yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 3. Konya halısı

Katalog No	: 04
Envanter No	: 12
Fotoğraf No	: 4
Çizim No	: 4
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Konya (Lâdik), 20. Yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 100 cm. Boy: 170 cm.
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Beyaz, Sarı, Siyah

Fotoğraf 4. Konya halısı

Dokumanın Tanımı: Sağlam durumda olan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup; 1 ince ve 3 kalın yelenden oluşmaktadır. En dış ince yelende yaba motifi, Siyah zeminli yelende çiçek, aynı kalınlıktaki diğer yelende beyaz zemin üzerine karanfil motifi sıralanmaktadır. İçte kalan kırmızı zemin üzerine yerleştirilmiş muska motifleri dikkat çeker. Siyah zemin üzerine üst üste dikey olarak düzenlenen bulut motifleri zemini kaplamaktadır. Kalan boşluklarda çiçek motifine yer verilmiştir.

Yıpranmış görünen halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boya kullanılmıştır.

Çizim 4. Konya halısı

Katalog No	: 05
Envanter No	: 3
Fotoğraf No	: 5
Çizim No	: 5
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Konya (Lâdik), 20. Yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 99 cm. Boy: 170 cm.

Fotoğraf 5. Konya halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Beyaz, Açık mavi, Açık yeşil, Açık sarı, Siyah

Dokumanın Tanımı: Yıpranmış durumda olan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup; tek taraflı mihraplıdır. 2 ince yelen ve 1 kalın yelen yer almaktadır. İç ve dışta yelenlerde su yolu motifi, kalın yelende yaprak, ibrik, çiçek ve sivastika (çarkıfelek) motifleri görülür. Halının zeminin orta kısmında kırmızı üzerine cami, selvi yıldız, karanfil, çiçek motifleri göze çarpar. Mihrap çengel motifi ile çevrelenir, en uçta âlem motifi ile son bulur. Mihrap bitiminde sağda ve solda ibrik motifleri ve yaprak yer almaktadır. Zeminin alt kısmında ise yıldız motifleri, çiçek motifleri ve penç motifleri hâkimdir. Yıpranmış görünen halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, desen ipi ve çözgüleri yündendir. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boyalar kullanılmıştır.

Çizim 5. Konya halısı

Katalog No	: 06
Envanter No	: 11
Fotoğraf No	: 6
Çizim No	: 6
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Gaziantep, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En : 112 cm. Boy : 165 cm.

Fotoğraf 6. Gaziantep halısı

Kullanılan Renkler: Kahverengi, Lacivert, Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Haki yeşili, Krem

Dokumanın Tanımı: İki ince ve 1 kalın yelenden oluşan örnek, saçak kısmı hariç iyi durumdadır. İnce yelenlerde göz motifi kullanılmış olup, kalın yelende yıldız motifleri (oğuz damgası) sıralanmıştır. Halının zemin kısmında çengel, penç ve taraklar ile çevrilmiş olan 3 adet eşit madalyonla bölünmüş durumda olup; madalyonlar üst üste üç adet haç motifini yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Birleşme noktalarında çengel motifi, göbek içlerinde altıgenlerin içerisine yerleştirilmiş yıldız motifleri görülür. Halının devetüyü rengindeki zemin boşluklarında yıldız, hayat ağacı çiçek, çengel motifleri yer alır. Saçak kısmında ufak bir yırtık olması dışında sağlam görünen halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, desen ipi ve çözgüleri yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 6. Gaziantep halısı

Katalog No	: 07	
Envanter No	: 14	
Fotoğraf No	: 7	
Çizim No	: 7	
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019	
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda	
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide	
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş	
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda	
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası	
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kayseri, Yahyalı, 20. yüzyıl	
Dokuma Türü	: Halı	
Ölçüleri	: En: 115 cm. Boy : 193 cm.	
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Lacivert, Beyaz, Haki yeşili, Kahverengi, Turuncu	

Fotoğraf 7. Kayseri halısı

Dokumanın Tanımı: Üç ince ve bir kalın yelenden oluşan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup sağlam durumdadır. Zemini çevreleyen kısımda yer alan ince bordürde su yolu motifi, siyah zeminli yelende penç motifi, dışta kalan kısımda bereket motifi kullanılmıştır. Halının zemin kısmında üst ve alt tarafında bölümler içerisine yerleştirilmiş çiçek ve koçboynuzu motifleri yer almaktadır. Zemin içerisinde göbek şeklinde iç içe basamaklar şeklinde altıgenlerin ortasında bitki saplarının yer aldığı bir düzenleme hâkimdir. Zemin köşelerinde çiçek motifleri görülür. Dokumanın atkı, desen ipi ve çözgüleri yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 7. Kayseri halısı

Katalog No	: 08		
Envanter No	: 8		
Fotoğraf No	: 8		
Çizim No	: 8		
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019		
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda		
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta		
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş		
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda		Fotoğraf 8. Gördes halısı
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası		
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Gördes, 19. yüzyıl		
Dokuma Türü	: Halı		
Ölçüleri	: En: 107 cm. Boy : 180 cm.		
Kullanılan Renkler	: Beyaz, Açık Sarı, Kırmızı, Açık yeşil		

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen şekle sahip olan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. Geniş yelen kısmında Gördes halılarında karakteristik olarak görülen çiçek ve yaprak motifleri yer alır. Çok ince işlenmiş halının kalitesi yüksektir. Kırmızı zeminli halının ortasında göbek şeklinde çevresi çengel motifleriyle çevrelenmiş eşkenar dörtgen içerisinde bereket motifleri boşluklarda çiçek motiflerine yer verilmiştir. Halının alt ve üst taraflarında çengel motifleriyle sınırlandırılmış ve içerisine çiçek motifleri yerleştirilmiştir.

Yıpranmış olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 8. Gördes halısı

Katalog No	: 09
Envanter No	: 31
Fotoğraf No	: 9
Çizim No	: 9
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Nevşehir- Avanos, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 110 cm. Boy: 147 cm.
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Sarı, Turuncu, Siyah, Açık yeşil, Krem

Fotoğraf 9. Nevşehir

halısı

Dokumanın Tanımı: İki ince bordür ve bir kalın yelenden oluşan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. Bitkisel motiflerin yer aldığı örnek, tek mihraplı dikdörtgen şeklindedir. İnce yelenlerde bir dal üzerinde yer alan çiçek ve yaprak motiflerine yer verilmiştir. Kırmızı zeminli halının ortasında yer alan mihrabın uç kısmından aşağıya doğru kandil sarkar. Mihrap içerisinde Gördes seccadelerinde bulunan marpuçlar göze çarpar. Seccadenin üst ve alt kısımlarında hatai motiflerine yer verilmiştir. Zemin boşluklarında çiçek motifleri görülür. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 9. Nevşehir halısı

Katalog No	:10
Envanter No	:5
Fotoğraf No	:10
Çizim No	:10
Dokuma İnceleme Tarihi	:02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kula, Kömürcü, 19. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 133 cm. Boy: 187 cm.

Fotoğraf 10. Kula halısı

Kullanılan Renkler: Koyu mavi, Kırmızı, Açık Mavi, Siyah, Yeşil, Krem

Dokumanın Tanımı: İki ince ve bir kalın yelenden oluşan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. İnce yelenlerde dama şeklinde yuvarlak motifler yer alır. Kalın yelende ise bir dal üzerinde yer alan karanfil ve lale motifleri bulunur. Çift nişli olarak yapılmış halının zemin kısmında bitki motifleri çözülmüş şekildedir. Siyah zeminli altıgen göbeğin iç kısmı çengel motifleri ile çevrelenmektedir.

Yıpranmış durumda olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 10. Kula halısı

Katalog No	: 11
Envanter No	: 33
Fotoğraf No	: 11
Çizim No	: 11
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: İzmir, Bergama, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 96 cm. Boy: 164 cm.
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Beyaz, Açık Siyah

Fotoğraf 11. İzmir halısı

Dokumanın Tanımı: Yıpranmış durumda ve dikdörtgen forma sahip olan halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup; iki kalın bir ince yelenden meydana gelen çift nişli halıdır. Dış kısımda yer alan kalın yelende çiçek ve yaprak motifi, iç kısımda yer alan kalın yelende ise elibelinde motifi halının etrafını çevrelemektedir. Çift nişli halının kırmızı zemini çiçek motifleri ile dolgulanmıştır. Köşe boşluklarında ise çiçek motifleri görülür.

Yıpranmış görünen halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 11. İzmir halısı

Katalog No	: 12
Envanter No	: 21
Fotoğraf No	: 12
Çizim No	: 12
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 19. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 98 cm. Boy: 156 cm.

Fotoğraf 12. Kırşehir

halısı

Kullanılan Renkler: Mavi, Kırmızı, Haki yeşili, Krem, Açık mavi, Beyaz

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı bir ince, bir kalın yelen ve zemin kısmından oluşmaktadır. Halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. Tek mihraplı bir halıdır. Halının dış kısmında yer alan İnce yelende suyolu şeklinde çiçek motifleri bulunur. Kalın yelende ise stilize bitki motifleri bir dal üzerinde halıyı çevrelemektedir. Halının zemin kısmında mihraptan sarkmış olan kandil şeklinde bitkisel motifler mevcut olup zemin alt kısmında ise sağlı sollu olmak üzere iki sütun bulunmaktadır. Yine mihrabın üst kısmında yaprak motifleri yer almaktadır. Mihrap şeklinde barok etkisi hissedilir.

Yıpranmış durumda olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözüğü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 12. Kırşehir halısı

Katalog No	: 13
Envanter No	: 34
Fotoğraf No	: 13
Çizim No	: 13
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 97 cm. Boy: 159 cm.

Fotoğraf 13. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Açık mavi, Kırmızı, Beyaz, Sarı, Haki yeşili

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı 1.59x97 ebatlarındadır. Halının ikisi kalın üçü ince olmak üzere 5 adet yelene bulunmaktadır. Kırmızı, yeşil ve beyaz zeminli ince yelende suyolu motif görür. Beyaz zeminli dış kalın yelende penç motif ile kırmızı zeminli iç kalın yelende karanfil ve hatai motifleri sıralanmaktadır. Seccadenin ayetlik ve tabanlıklarında bulut motifleri yer alır. Bulut motifinin boşluk kısımlarında çiçek motifine yer verilmiştir. Kırmızı zeminli mihrabın içerisi boş bırakılmış olup mihrap basamaklar halinde incelerek âlem motifiyle son bulur. Halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. Yıpranmış durumda olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 13. Kırşehir halısı

Katalog No	:14
Envanter No	:1
Fotoğraf No	:14
Çizim No	:14
Dokuma İnceleme Tarihi	:02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 91 cm. Boy: 148 cm.

Fotoğraf 14. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Açık mavi, Kırmızı, Krem, Açık Yeşil, Koyu yeşil

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı bir ince, iki kalın yelen ve zemin kısmından oluşur. İnce yelende suyolu motifi halıyı çevrelemektedir. Dıştaki yeşil zeminli kalın yelende penç motifleri sıralanmıştır. İç kısımdaki diğer mavi zeminli kalın yelende ise ince yaprak şekilleri kullanılmıştır. Pembe ve gri zeminli halının zemin kısmında hayat ağacı motifi ve çengel motifi mevcuttur.

Yıpranmış ve yırtılmış olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 14. Kırşehir halısı

Katalog No	: 15
Envanter No	: 20
Fotoğraf No	: 15
Çizim No	: 15
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 91 cm. Boy: 157 cm.

Fotoğraf 15. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Açık mavi, Kırmızı, Sarı, Yeşil, Açık yeşil, Siyah

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen şeklindeki halı 1.57x91 ebatlarındadır. Halının ikisi ince biri kalın olmak üzere üç adet yelene bulunmaktadır. Kırmızı zeminli ve mavi zeminli ince yelende suyolu motifi kullanılmıştır. Sarı zeminli kalın yelende penç motifi ile çengel motifleri sıralanmıştır. Halının zemin kısmında dikdörtgen içerisinde suyolu motifleriyle mihrap kısmı yukarıya doğru daralarak sona erer. Mihrap içi geometrik şekle dönüşmüş bitki motifleriyle dolgulanmıştır. Mihrabın boşluk kısımlarında irice yapılmış çiçek motifleri yer alır. Halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 15. Kırşehir halısı

Katalog No	: 16
Envanter No	: 13
Fotoğraf No	: 16
Çizim No	: 16
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 19. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 106 cm. Boy: 168 cm.

Fotoğraf 16. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Açık mavi, Kırmızı, Beyaz, Yeşil, Sarı

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı 1.68x1.06 ebatlarındadır. Halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış ve yırtık durumdadır. Tek mihraplı bir halıdır. Halıda üç adet yelen bulunmaktadır. Kırmızı zeminli ve mor zeminli yeleni suyolu motifleri çevreler. Sarı zeminli diğer yelende çiçek motifleri sıralanır. Halının mihrabını mavi renkte zemin üzerine ince yapraklar çevreler. Mihrap içerisinde zeminin tam ortasını lale motifleri keser. Sağ ve sol kısımlarda üst üste sıralanmış çiçek ve etrafı yapraklardan oluşan bir düzenleme dikkat çeker. Çiçek motifleri zemini doldurur. Mihrabın uç kısmında hayat ağacı yer alır. Mihrap boşluklarında çiçek, bereket motifleri yer alır. Yıpranmış durumda olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 16. Kırşehir halısı

Katalog No	: 17
Envanter No	: 32
Fotoğraf No	: 17
Çizim No	: 17
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 101 cm. Boy: 164 cm.
Kullanılan Renkler:	KIRMIZI, Yeşil, Krem, Sarı, Beyaz

Fotoğraf 17. Kırşehir halısı

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı 1.64x101 ebatlarındadır. Halı bir kalın yelen ve zeminden oluşmaktadır.

Beyaz zeminli kalın yelende dal üzerinde yaprak ve çiçek motifleri geometrik şekle dönüşmüş olarak halıyı çevreler. Halının kırmızı renkli zemin kısmını serpme çiçek motifleri dolgulamaktadır.

Yıpranmış durumda olan halı teşhir salonunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 17. Kırşehir halısı

Katalog No	: 18
Envanter No	: 17
Fotoğraf No	: 18
Çizim No	: 18
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Gördes, 1868 (1285H.)
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 123 cm. Boy: 202 cm.
Kullanılan Renkler:	KIRMIZI, Sarı, Krem, Yeşil

Fotoğraf 18. Gördes halısı

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı 2.02x1.23 ebatlarındadır. Halı iki ince yelen ve üst kısmı mihrap şeklinde yapılarak zemini böler. Yeşil zeminli yelende çiçek motifleri yoğun kullanılmıştır. Yelenler arasında kalan kısımda seyrek olarak yerleştirilmiş yaprak ve çiçek motifleri bulunur. Zeminin iki tarafında sütuncelere yer verilmiş üstüne barok tarzda yaprak motifi ortasında çiçek motifiyle sınırlandırılmıştır. Mihrap içerisinde hayat ağacı kandil şeklinde yapılmıştır. Tabanlık kısmında çiçek motifleri görülür. Halının üst kısmında tarih olup; hicri 1285 yazılıdır. Dokumanın atkı, çözü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 18. Gördes halısı

Katalog No	: 19
Envanter No	: 29
Fotoğraf No	: 19
Çizim No	: 19
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20. yüzyıl
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 100 cm. Boy: 167 cm.

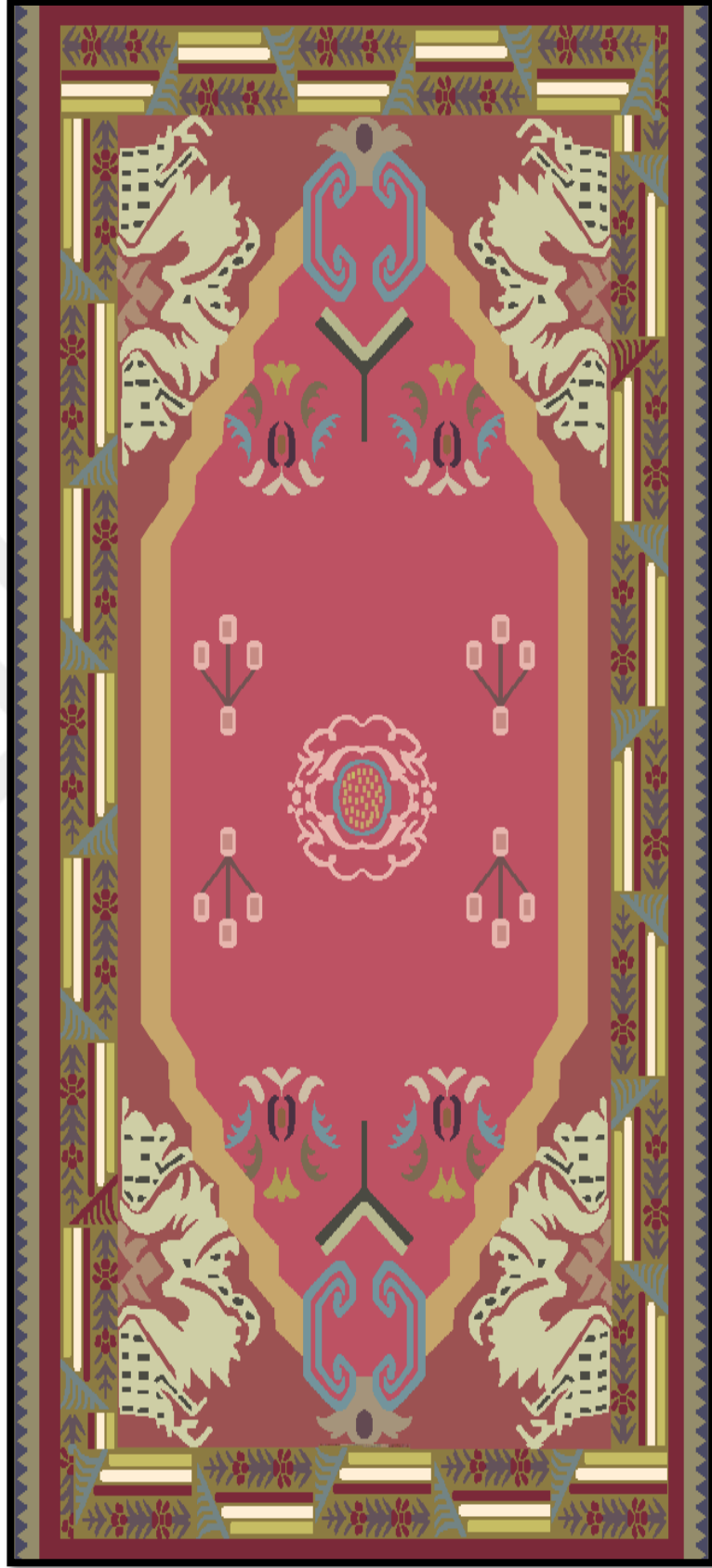

Fotoğraf 19. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Koyu kırmızı, Mavi, Turuncu, Sarı, Haki yeşili, Siyah

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen biçimde olan halı 1.67x1.00 ebatlarındadır. Halıda biri ince diğeri kalın olmak üzere iki adet yelen bulunmaktadır. Yeşil zeminli ince yelende suyolu motifi yer alır. Kırmızı zeminli kalın yelende ise başak, yaprak motifi halıyı çevrelemektedir. Çift mihraplı halının zemin kısmında bereket, saç bağı, çiçek ve yaprak motifleri görülür. Mihrap uçları çift koçboynuzu motifleriyle birleşir. Köşe boşluklarında irice yapılmış çiçek motiflerine yer verilmiştir.

Halı müzenin teşhir salonunda sergilenmekte olup yıpranmış durumdadır. Dokumanın atkı, çözü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 19. Kırşehir halısı

Katalog No	: 20	
Envanter No	: 07	
Fotoğraf No	: 20	
Çizim No	: 20	
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019	
Müzedeki Yeri	: Teşhir Salonunda	
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Sergide	
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş	
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış ve Yırtık Durumda	
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası	
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kars, 19. yüzyıl	
Dokuma Türü	: Halı	
Ölçüleri	: En: 75 cm. Boy: 132 cm.	
Kullanılan Renkler:	Koyu kırmızı, Sarı, Beyaz, Siyah, Yeşil	

Fotoğraf 20. Kars halısı

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, yıpranmış haldedir. Yarısı kesik bulunan örnekte eşit boyutta üç yelen yer almaktadır. En dış kısımda yer alan yelende suyolu motifi, orta kısımda penç, içteki yelende ise dal üzerinde çiçek motifleri görülür. Göbek şeklinde yapıldığı tahmin edilen örneğin orta kısmında sekiz kollu yıldız şeklinde içerisinde çengel, akrep, bereket, koçboynuzu ve göz motifleri dikkat çeker. Kırmızı renkteki zemin boşluklarında muska, göz ve hayat ağacı motifleri bulunur. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 20. Kars halısı

Katalog No	: 21	
Envanter No	: Bilinmiyor	
Fotoğraf No	: 21	
Çizim No	: 21	
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019	
Müzedeki Yeri	: Depoda	
Müzede Saklanış Biçimi	: Rafta	
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş	
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış	
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası	
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Milas, 20. yy.	
Dokuma Türü	: Halı	
Ölçüleri	: En: 77 cm. Boy: 150 cm.	
Kullanılan Renkler:	Lacivert, Turuncu, Krem, Kırmızı, Beyaz, Siyah	

Fotoğraf 21. Milas halısı

Dokumanın Tanımı: Müzenin deposunda muhafaza edilen geometrik motifli iki ince ve bir kalın yeleni bulunan halının dış kısımdaki ince yelende göz motifi kullanılmış olup, kalın yeleni yıldız motifi çevrelemiştir. İç kısımda yer alan ince yelende ise münavebeli olarak çengel motifleri kullanılmıştır. Tek mihraplı olarak uç kısmı etrafı çengelli eşkenar dörtgenle son bulur. Kırmızı renkteki mihrap içinde ejder, bereket, yıldız, koçboynuzu, sandık motifleri yer alır. Mihrap dışında kalan zeminde sandık, çiçek, bukağı motifleri görülür. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 21. Milas halısı

Katalog No	: 22
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 22
Çizim No	: 22
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20.yy
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 103 cm. Boy: 150 cm.

Fotoğraf 22. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Beyaz, Siyah, Kahverengi, Krem

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, üç ince yelen ve iki kalın yelenden oluşmaktadır. Dış kısımdaki kalın yelende dal üzerinde devam eden penç motifi kullanılmış olup, iç kısımdaki kalın yelende dal üzerinde devam eden çiçek ve yaprak motifi görülür. Kalın yelenin iki tarafında yer alan iki ince yelende suyolu motifi iç kısımda yer alan ince yelende ise göz motifi kullanılmıştır. Halının zemin kısmı çift mihraplı olarak dokunmuştur. Kırmızı zeminli halının ortasında bir göbek yer almakta olup içerisinde stilize çiçek motifleri çözülmüş şekilde yapılmıştır. Zemin köşe boşluklarında ise çiçek motifi kullanılmış olup mihrap şekli basamaklar şeklinde son bulmuştur. Yırtık ve yıpranmış olan halı müzenin deposunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 22. Kırşehir halısı

Katalog No	: 23
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 23
Çizim No	: 23
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Bergama, 20.yy
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 71 cm. Boy: 175 cm.

Fotoğraf 23. Bergama halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Yeşil, Siyah

Dokumanın Tanımı: İki ince ve iki kalın yelenden oluşmaktadır. Kalın yelende dal üzerinde devam eden yaprak ve çiçek motifi kullanılmış olup, ince yelenlerde ise zemini çevreleyen deveboynu motifi kullanılmıştır. Halının zemin kısmı çift mihraplı olarak dokunmuştur. Mihrabın üstünde boş kalan sağ ve sol kısımlarda kuş motifi, pıtrak, penç ve ibrik motifleri yer almaktadır. Mihrabın içerisinde bir kare şeklinde göbek yer almakta olup mihrabın etrafı suyolu motifi ile çevrilmiştir. Mihrabın içerisinde ve göbek dışında kalan bölgede penç, gül, küpe ve çengel motifleri yer almaktadır. Göbek içerisinde örgülü geçme ve bereket motifi bulunur. Çift nişli yapılan halıda basamaklar şeklinde yukarıya doğru daralan ve uçta sona eren bir düzenleme görülür. Köşelerde siyah zemin üzerinde ibrik, kuş ve çiçek motiflerine rastlanır. Zeminin alt kısmında irice yapılmış çiçek motifi bulunur. Dokumanın atkı, çözü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 23. Bergama halısı

Katalog No	: 24
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 24
Çizim No	: 24
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Milas, 20.yy
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 75 cm. Boy: 150 cm.
Kullanılan Renkler:	Kahverengi, Yeşil, Turuncu, Beyaz, Siyah

Fotoğraf 24. Milas halısı

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, sağlam haldedir. Bir ince ve beş adet birbirine eşit kalınlıkta yelenden oluşmaktadır.

Dış kısımdaki ince yelende devam eden çengel motifi kullanılmış olup, iç kısımdaki kalın yelenlerde koçboynuzu motifi görülür.

Halının zemin kısmı tek mihraplı olarak dokunmuştur. Mihrabın içerisinde muska motifleri, küpe, bereket, akrep ve çengel motifleri kullanılmıştır. Zemin kısmında mihrap dışında kalan yerlerde küpe, çiçek, çengel ve muska motifi kullanılmış olup mihrabın etrafı çengel motifleri ile doldurulmuştur.

Sağlam olan halı müzenin deposunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 24. Milas halısı

Katalog No	: 25
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 25
Çizim No	: 25
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Bergama, 20 yy.
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 96 cm. Boy: 300 cm.

Fotoğraf 25. Bergama

halısı

Kullanılan Renkler: Koyu kırmızı, Turuncu, Krem, Lacivert, Siyah

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, sağlam haldedir. Bir ince ve iki kalın yelenden oluşmaktadır. Dış kısımdaki ince yelende su yolu motifi kullanılmış olup, iç kısımdaki kalın yelende bereket motifi dikkat çeker. İç kısımda yer alan diğer yelende ise çengel motifi kullanılmıştır. Halının zemin kısmında dört göbek bulunmaktadır. Zeminde göbek kısımlarının dışında kalan yerler akrep, bereket motifleri ile doldurulmuştur. Sekizgen göbeklerin içerisinde de akrep, koçboynuzu, sandık, örgülü geçme ve bukağı motifleri yer almaktadır. Sağlam olan halı müzenin deposunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 25. Bergama halısı

Katalog No	: 26
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 26
Çizim No	: 26
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Çanakkale Ayvacık, 20.yy
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 110 cm. Boy: 300 cm.

Fotoğraf 26. Çanakkale halısı

Kullanılan Renkler: Koyu kırmızı, Turuncu, Beyaz, Yeşil, Lacivert, Siyah

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, sağlam haldedir. Bir ince ve iki kalın yelenden oluşmaktadır. Dış kısımdaki ince yelende suyolu motifi kullanılmış olup, iç kısımdaki kalın yelende koçboynuzu motifi kullanılmıştır. Diğer kalın yelende ise çengel motifi kullanılmıştır. Halının zemin kısmında sekizgen içerisinde kollu dört göbek bulunmaktadır. Zeminde göbek kısımlarının dışında kalan yerler akrep, çengel, bereket ve koçboynuzu motifleri ile doldurulmuştur. Göbeklerin içerisinde de akrep, koçboynuzu, yıldız, örgülü geçme, sandık ve bukağı motifleri yer almaktadır.

Sağlam olan halı müzenin deposunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 26. Çanakkale halısı

Katalog No	: 27
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 27
Çizim No	: 27
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müzeye Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20 yy.
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 82 cm. Boy: 138 cm.
Kullanılan Renkler:	Kırmızı, Beyaz, Açık mavi, Sarı, Siyah

Fotoğraf 27. Kırşehir halısı

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen forma sahip olup sağlam durumdadır. İki ince ve bir kalın yelenden oluşmaktadır. İnce yelende deveboynu motifi kullanılmış olup; kalın yelende dal üzerinde çiçek ve yaprak motifi görülür. Halının zemin kısmı çift mihraplıdır. Kırmızı renkteki zemin içerisinde salbek şeklinde göbek bulunmaktadır. Göbek içerisinde çiçek motifleri yer alır. Mihrap içerisi ve köşelerde çiçek motifi görülür. Dokumanın atkı, çözü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 27. Kırşehir halısı

Katalog No	: 28
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 28
Çizim No	: 28
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Gördes, 20.yy.
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 121 cm. Boy: 177 cm.

Fotoğraf 28. Gördes

halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Açık Mavi, Yeşil, Krem, Lacivert, Turuncu

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, sağlam haldedir. Beş ince, iki orta ve bir kalın yelenden oluşmaktadır. İnce yelende suyolu motifi kullanılmış olup, iç kısımdaki orta kalınlıktaki yelende dal üzerinde penç motifi sıralanmıştır. Üsluplaşmış bitki motiflerinin oluşturduğu seccadenin kalın yelende ise dal üzerinde penç motifi ve yaprak motifi kullanılmıştır. Mihrap içi beyaz zeminli olup, iki adet marpuç yer alır. Marpuç aralarında üç adet hatai motifi bulunur. Mihrap ucundan aşağıya sarkan kandil şeklinde çiçek buketleri görülür. Yeşil zeminli mihrap boşluklarında çiçek motiflerine yer verilmiştir. Tabanlılık kısmında penç, yaprak motifleri yer alır. Sağlam olan halının saçakları da sağlam durumda ve müzenin deposunda yer almaktadır. Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 28. Gördes halısı

Katalog No	: 29
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 29
Çizim No	: 29
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kırşehir, 20 yy
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 106 cm. Boy: 320 cm.

Fotoğraf 29. Kırşehir halısı

Kullanılan Renkler: Koyu kırmızı, Gri, Beyaz, Koyu Sarı, Haki yeşili

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen forma sahip, sağlam haldedir. İki ince ve bir kalın yelenden oluşmaktadır.

İnce yelende suyolu motifi kullanılmış olup, kalın yelende çiçek ve yaprak kullanılmıştır. Halının zemin kısmında üç göbek ve içerisinde çiçek motifi bulunmaktadır. Zeminde göbeklerin dışında kalan yerler de ise kırmızı zemin üzerinde çiçek motifleri bulunmaktadır. Köşelerde kahverengi zemin üzerinde sinek motifleri bulunur.

Dokumanın atkı, çözgü ve desen ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında suni ve doğal boyalar kullanılmıştır.

Çizim 29. Kırşehir halısı

Katalog No	: 30
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 30
Çizim No	: 30
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müzeye Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kars, 20 yy.
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 146 cm. Boy: 350 cm.

Fotoğraf 30. Kars halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Turuncu, Beyaz, Açık Lacivert, Yeşil, Siyah

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, sağlam haldedir. İki ince ve bir kalın yelenden oluşmaktadır. Kalın yelende devam eden bir dal üzerinde çiçek motifleri sıralanmıştır. Halının zemin kısmında dikey eksenli bir kompozisyon hâkimdir. Zemin iki sıra halinde on altı adet çengelli eşkenar dörtgenlerden oluşan, içlerinde akrep motiflerinin yer aldığı bir düzenleme ile dikkat çeker. Zemin boşluklarında çiçek, çengel ve akrep motifleri bulunur.

Halının doğal ve suni boyalar ile boyanmış olan çözgü, atkı ve desen ipleri yündendir. Halı sağlam ve müzenin depo kısmında yer almaktadır.

Çizim 30. Kars halısı

Katalog No	: 31
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 31
Çizim No	: 31
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanış Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kula, 20.yy
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 110 cm. Boy: 330 cm.

Fotoğraf 31. Kula halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Sarı, Siyah, Beyaz, Turuncu, Haki Yeşili

Dokumanın Tanım: Dikdörtgen şekle sahip bu halı müzenin depo kısmında muhafaza edilmekte ve yıpranmış haldedir. Halı iki ince ve bir kalın yelenden, oluşur. Başlangıç ve bitiş kısmında enine doğru farklı bir desen oluşturulmuştur.

Halının enine kalın yelende dal üzerinde yapraklar ve penç motifleri sıralanmıştır. İnce yelenlerde çengel motifi çevrelemektedir. Halının zemin kısmı diyagonal olarak yerleştirilmiş hatai motifleri ile doldurulmuştur.

Halının doğal ve suni boyalar ile boyanmış olan çözü, atkı ve desen ipleri yündendir.

Çizim 31. Kula halısı

Katalog No	: 32
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 32
Çizim No	: 32
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Sağlam Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrükat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Kayseri, 20yy.
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 139 cm. Boy: 247 cm.

Fotoğraf 32. Kayseri

halısı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Açık mavi, Krem, Haki yeşili, Beyaz, Siyah

Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen şekle sahip bu halı müzenin depo kısmında muhafaza edilmekte ve sağlam haldedir. Halı bir kalın yelen ve zeminden oluşmaktadır.

Halının kalın yeleninde dal üzerinde çiçek ve yaprak motifleri sıralanmıştır. Halı köşe göbekli kompozisyonludur. Salbek şeklindeki göbeğin içerisi dejenere olmuş stilize bitki motifleri ile doldurulmuştur. Köşelerde yıldız, çiçek motifleri yer alır.

Halının doğal ve suni boyalar ile boyanmış olan çözgü, atkı ve desen ipleri yündendir.

Çizim 32. Kayseri halısı

Katalog No	: 33
Envanter No	: Bilinmiyor
Fotoğraf No	: 33
Çizim No	: 33
Dokuma İnceleme Tarihi	: 02.02.2019
Müzedeki Yeri	: Depoda
Müzedeki Saklanması Biçimi	: Rafta
Onarım Görüp Görmediği	: Görmemiş
Bugünkü Durumu	: Yıpranmış Durumda
Müze Geliş Şekli	: Vakıf Camilerinden Toplanan Teberrukat Eşyası
Yöresi ve Dokunduğu Tarih	: Konya, 20yy.
Dokuma Türü	: Halı
Ölçüleri	: En: 103 cm. Boy: 320 cm.

Fotoğraf 33. Konya

halısı

Kullanılan Renkler: Açık mavi, Kırmızı, Beyaz, Haki yeşili, Kahverengi

Dokumanın Tanımı: Müzenin depo kısmında muhafaza edilen bu halı dikdörtgen şekle sahip, yıpranmış haldedir. Aynı kompozisyon iki adet dokunmuş ve birleşiktir. Bir kalın, üç ince ve iki orta kalınlıktaki yelenden oluşmaktadır. Kalın yelende dal üzerinde ladik gülü, lale ve yapraklar sıralanmıştır. Üç ince ve iki orta kalınlıktaki yelende suyolu şeklinde çiçek ve yaprak motifi kullanılmıştır. Halı zeminin orta kısmında yer alan göbeğin içerisinde çiçek ve yaprak motifleri yer alır. Çift taraflı basamaklar şeklinde incelen mihrap uçları incelererek âlem motifiyle son bulur. Köşe boşluklarda çiçek motifiyle dolgulanmıştır. Alt ve üst tarafta yer alan dikdörtgen bölme içerisinde bulut motifi yer alır.

Halının doğal ve suni boyalar ile boyanmış olan çözü, atkı ve desen ipleri yündendir.

Çizim 33. Konya halısı

SONUÇ

“Gaziantep Mevlevihane’si Vakıf Müzesi’nde yer alan halıların tahlili” ismi altında yapılan bu çalışmamız içerisinde yer alan örneklerin, genellikle Gaziantep yöresinin dışından elde edilmiş olan eserler olduğunu görmekteyiz. Tezimizin birinci bölümünde giriş kısmı yer almaktadır. İkinci bölümünde Gaziantep ilinin coğrafi konumu ve tarihi geçmişi üçüncü bölümünde ise halıların ortaya çıkışı ve gelişimi hakkında genel bilgiler verilip özetlenmiştir. Bu çalışmada müzenin deposunda ve teşhir salonunda bulunan örneklerden (33) adet halı seçilerek katalog haline getirilmiştir. Halı örneklerinin arasında tarihli olan halılarda bulunmakta olup; halıların on iki tanesi tek mihraplı, altı tanesi çift mihraplı, altı adedi göbekli, iki adedi serpme motifli, iki tanesi dikine eksenli baklava motifli, bir tanesi dikine eksenli bulut motifli olacak şekilde yer almaktadırlar. Müzede yer alan halılar kullanım alanı olarak yer yaygısı halılardan oluşmaktadır. Ayrıca müzede düz dokuma ve kilimlerde bulunmaktadır. Halıların boya, renk ve motifleri göz önüne alındığında örneklerin genel olarak 20. yy. eserleri oldukları 18 ve 19. yy.’ a ait eserlerinde mevcut olduğu söylenebilir.

Müzenin teşhir salonunda yer alan halıların envanter kayıtları mevcuttur. Fakat depoda bulunan halıların envanterleri bulunmamaktadır. Müzede halılar konusunda yapılan bilimsel çalışmaların azlığından kaynaklanan bilgi eksikliğinden ve yeterince uzman bulunmamasından envanter bilgileri eksiktir. Tez çalışmamızda, farklı kaynakların taranması sonucunda dokumaların diğer yöre halıları ile çeşitli yönlerden benzer özellikler taşıdıkları tespit edilmiştir.

Dokumaları, envanter defterlerinde yöreleri belirtilmiş olsun veya belirtilmiş olmasın; Anadolu’ nun farklı yörelerinde dokunmuş olan halıları renk, motif ve kompozisyon açısından kıyaslayacak olursak;

Katalog numarası 05 olan Konya (Lâdik) halısıyla (**Karş. Fotoğraf 2.**), Kırşehir yöresine ait olan halının (**Karş. Fotoğraf 1.**) zemin kısmında yer alan kırmızı üzerine cami, selvi, karanfil, çiçek motifleri, mihrap en uçta âlem motifi ile son bulur. Zeminin alt kısmında ise çiçek motifleri ile bitirilmiş ve zemin kompozisyonu benzerlik göstermektedir.

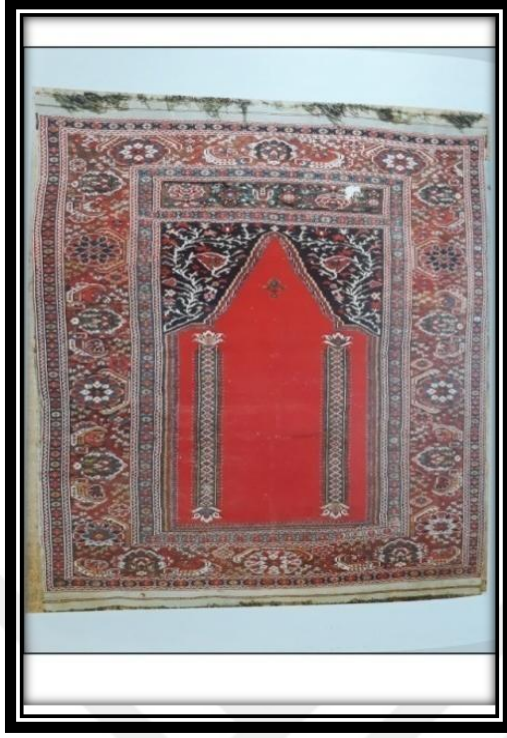

Karş. Fotoğraf 1. Kırşehir yöresine ait halı
(Güran Erbek'ten)

Karş. Fotoğraf 2. Kat. 05 no'lu Konya yöresi

Katalog numarası 09 olan Nevşehir halısıyla (**Karş. Fotoğraf 4.**), Manisa yöresine ait olan halının (**Karş. Fotoğraf 3.**) zemin kısmında yer alan mihrap motifi, sütunların benzerliği ve bordürlerde dönüşümlü olarak devam eden bitkisel motiflerin yer alması benzer kompozisyonlar gösterdiklerini karşımıza çıkarmaktadır.

Karş. Fotoğraf 3. Manisa yöresine ait halı (Güran Erbek'ten)

Karş. Fotoğraf 4. Kat. 09 no'lu Nevşehir halısı

Gaziantep Vakıf Müdürlüğü'nce 2006 yılında restore edilmiş olan müze Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi olarak açılmıştır. Vakıf Müdürlüğü'nce vakıf camilerinden toplanarak teberrukat eşyaları olarak müzeye kazandırılmış ve koruma altına alınmış olan halılar, müzenin deposunda ve teşhir salonunda yer almaktadırlar.

Bu halıların (33) adedini de yer yaygısı halılar oluşturmaktadır. Envanter kayıtlarında eserlerin yörelerinin Kafkas, Konya (Lâdik), Erzurum, Sivas, Gaziantep, Kayseri (Yahyalı), Gördes, Nevşehir Avanos, Kula, İzmir (Bergama), Kırşehir yörelerine ait olduğu görülmektedir. Çalışmamızda yer alan bu dokumaların çözgü, desen ipi ve atkı iplikleri yünden yapılmış olup, bu ipler bitkisel ve suni boyalarla boyanmış ve hemen her rengin tonuna yer verilmiştir. Ağırlıklı olarak siyah, kırmızı, beyaz, sarı, yeşil ve mavi renkler kullanılmıştır.

Müzedede bulunan halıların büyük kısmı sağlam durumdayken; bazı halılar yıpranmış ve yırtık durumdadır. Teşhir salonunda ve depoda muhafaza edilen (33) adet halı onarım görmemiştir.

Araştırma esnasında karşımıza çıkan zorluklar olarak müzede envanter işlemleri sürecindeki bilimsel çalışmaların kısıtlılığında kaynaklanan bilgi eksikliği ve yeterince uzmanın bulunmaması, müzeye ait halıların yeterince havadar ortamda sergilenememesi, depo için ayrılan bölgenin kısıtlı olması ve saklanma koşullarının yetersiz olmasından bahsedebiliriz.

Müzenin deposundaki halıların sergilenmesi için büyük bir binaya ihtiyaç duyulmakta ve ayrı bir salon yapılmasa bile bu halıların belli zaman aralıklarında havalandırılması gerekmektedir. Aksi durumda dokumalar daha fazla yıpranıp zarar görecektir.

Uzun vaatli bir kültür birikimi olan dokuma sanatının, bilimsel düzeyde korunması ve gelecek kuşaklara iletilmesi önem arz etmektedir. Yüzerce sene öncesinde yapılan ve günümüze kadar gelebilen ürünlerin üretim yöntemlerinin, tekniklerinin, kullanılan renk ve motiflerinin araştırılarak, derli toplu bir biçimde arşivlenmesi sağlanmalıdır. Gelişen teknolojiye faydalanılarak dokumaların özünü yitirmeden yeniden modern bir tasarımla her zaman kullanılabilirliği artırılmalıdır. Bu biçimde Türk toplumu açısından önem arz eden bir kültür mirası olan dokuma sanatının unutulmamasının önüne geçilmesi sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, S., Tosun E. (2017). Anadolu Havlı Yer Yaygılarının Yapısal Açından Dünyadaki Benzerleriyle İncelenmesi ve Bir Sınıflandırma Önerisi, *Yedi*, (18), 61-73.
- Akpınarlı, H. F., Arslan, P. (2018). Kuş Motifinin özellikleri ve Kuş Motifli Döşeme Altı Halıları. *Folklor Akademi Dergisi*, (3), s. 1-14.
- Akpınarlı, H. F., Feriha, H. T., Başaran, F. N., Büyükyazıcı, M., ve Ertürk, P. Y., (2012). *Şanlıurfa El Sanatları ve Sözlü Kültür Malzemeleri*. Şanlıurfa. Şurkav yayınları.
- Akpınarlı, H. F., Üner İ. (2017). İç Anadolu Bölgesi Halılarında Görülen Figüratif Sembol ve Motifler. *Art-e Sanat Dergisi*, 10 (20), s. 630-651, 635.
- Armağan, A., (2014). XVII. Yüzyıl Güneydoğu Anadolu'sunun Dini-Sosyal Hayatından Bir Kesit: Antep Mevlevihane' si. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 182 (182), s. 203-226.
- Arslan, K. H. (2015). *Eskişehir Arkeoloji Müzesinde Bulunan Düz Dokumalar* (Basılmamış doktora tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü – Sanat Tarihi Anabilim Dalı Programı.
- Aslanapa, O., (1972). *Türk Halı Sanatı*. İstanbul. Yapı Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetleri.
- Aslanapa, O., (1989). *Türk Sanatı*. İstanbul. Remzi Kitabevi.
- Aslanapa, O., (2005). *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*. İstanbul. İnkılâp Kitapevi.
- Aytaç, A., (2006). *Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı*. Konya. Anka Basım Yayın.
- Balcı, N., (2012). Türk Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler. *Arış Dergisi*, (8), s. 38-51.
- Berkli Y, Zencirkıran A. (2019). Adıyaman Yöresi Halı Dokumaları *Sanat Dergisi*, (33), s. 47-56.
- Deniz, B., (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

- Deniz, B., (2013). Anadolu-Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygılarında Bazı Motiflerin İsimlendirilmesi. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 3(5), 0-0, s. 56.
- Deveoğlu, O., Karadağ, R. (2011). Genel Bir Bakış: Doğal Boyarmaddeler. *Fen Bilimleri Dergisi*, (1), s. 21-32.
- Enez, N., (1987). Doğal Boyamacılık, Marmara Üniversitesi Yayın No:449 <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/5494/YN449.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi (28/04/2019)
- Enez, N., (1987). Doğal Boyamacılık, Marmara Üniversitesi Yayın No:449 <http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/5494/YN449.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Erişim Tarihi (28/04/2019)
- Ergüder, A. Aslıhan., (2007). *Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar*. Ankara. Kariyer Matbaacılık.
- Ergüder, A. Aslıhan., (2009). *Kars Yöresi Düz Dokumaları* (Basılmamış doktora tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü – Sanat Tarihi Anabilim Dalı Programı.
- Etikan S., Ölmez N. F. (2013). *Muğla ve Yöresi Kirkitli Dokumalarının Sanatsal Ve Bazı Teknolojik Özellikleri Üzerine Bir Belgelendirme Ve Katalog Çalışması*. Muğla. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları.
- Eyüboğlu, Ü., Ertuğ F., Okaygün I. (1983). Doğal Boyalarla Yün Boyama: Uygulamalı ve Geleneksel Yöntemler (Dying Wool with Natural Dyes: Practical and Traditional Techniques) https://www.academia.edu/15231744/Do%20C4%9F%20Boyalarla_Y%20C3%BCn_Boyama_Uygulamal%C4%B1_ve_Geleneksel_Y%20C3%B6ntemler_Dying_Wool_with_Natural_Dyes_Practical_and_Traditional_Techniques_-1983, Erişim Tarihi (27/04/2019)
- Genç, M. (2017). Sakarya Çevresi Doğal Boyarmadde Kaynakları ve Boyahaneler. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), s. 100-119.
- Genç, M.,(2014). Başbakanlık Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kökboya ve Cehri İle İlgili Bazı Kayıtlar. *Art-e Sanat Dergisi*, (13), 174-212, s. 176.

- Görgünay Kırzioğlu N. (1993) *Altaylar' dan Tunabaoyu' na Türk Dünyası' nda Ortak Motifler*. Ankara. Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi Türksoy Yayınları.
- Gül, F. G. (2015) *Gaziantep İli Kilim Dokumalarının Özellikleri* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi – Eğitim Bilimleri Enstitüsü – El Sanatları Eğitimi Ana Bilim Dalı Programı.
- Güler, M. (2016). Antep (Ayıntab) Mevlevihane' sinin Mimari Olarak İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. *İstem*, (27), s. 43-77.
- Güllü, R. Erhan (2010). *Antep Ermenileri (Sosyal-Siyasi ve Kültürel Hayatı)*. İstanbul. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Güngörmez, H. (2015). Doğal Boyalar ve Tuz. *Iğdır Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), s. 57-63.
- İmer, Z. (1999). Türklerin Dokuma Sanatında Boyacılık. *Erdem*, 10 (29), s. 331-354.
- Kabalıcı, O. (2017). *Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesinde Bulunan Kilimlerin Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum. Atatürk Üniversitesi – Güzel Sanatlar Enstitüsü – Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı Programı.
- Karadağ, R. (1997). Türk Halı ve Kilimlerinde Kullanılan Doğal Boyar Maddeler. *Arış Dergisi*, (2), s. 38-51.
- Karadağ, R. (2007), Doğal Boyamacılık, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, https://www.researchgate.net/profile/Recep_Karadag/publication/314950197_Natural_Dyeing/links/58c7c00caca27232ac986f04/Natural-Dyeing.pdf Erişim Tarihi (29/04/2019)
- Karadağ, R. (2008), Doğal Boyama Reçeteleri , T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, https://www.researchgate.net/profile/Recep_Karadag/publication/314950102_Natural_Dye_Receips/links/58c7acc8a6fdcc550ca9773e/Natural-Dye-Receips.pdf, Erişim Tarihi (29/04/2019)
- Karakelle, A., Kayabaşı N. (2018). Hatay/Reyhanlı Kilimlerinde Bulunan Yaşam İle İlgili Motifler. *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (Özel Sayı 3), s. 2633-2646.

- Kuş, A., Dıvarcı, İ., Şimşek, F. (2006). *Türkiye Mevlevihaneleri Fotoğraf Albümü*. Konya. T.C Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Küçükdağ, Y. (1999). *Cumhuriyet' in 75. Yılına Armağan*. Gaziantep. Gaziantep Üniversitesi Vakfı Kültür Yayınları.
- Küçükkaya, M. (2007). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Adı Geçen Mevlevihane ve Tekkeler. *Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(18), s. 177-186.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2007). *MEGEP-EL Sanatları Teknolojisi*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Onuk, T. ve Akpınarlı, H. F. (2003). *Şanlıurfa Karakeçili Kilimleri*. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ölmez, F, Etikan S. (2014). Muğla Yöresi Heybe, Torba ve Çuval Dokumaları. *Art-e Sanat Dergisi*, 1 (1), s. 56-82.
- Ölmez, F. (2011). Dokumalarda Yılan Motifi. *Art-e Sanat Dergisi*, (6), s. 1-21.
- Öngen, G. (2016). Çağdaş Türk Kirkitli Dokuma Sanatçıları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9 (17), s. 0-0.
- Özel, A. (1986). *Halıcının El Kitabı*, Ankara. Adak Matbaacılık.
- Öztürk, Y. (1992). *Balikesir-Sındırgı Yöresi Yağcıbedir Halıları*. Ankara. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pala Azsöz, G. (2018). Mevlevihanelerde mekânsal örgütlenme. *Kırklareli Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, 4 (1), s. 91-111.
- Pamuk, B. (2009). *Bir Şehrin Direnişi: Antep Savunması*. İstanbul. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Parlak, T. (2002). *Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği*. Erzurum. Ekip Grafik Yayınevi.
- Parlak, T. (2007). *Çoruh Vadisinde Bitkisel Boya Potansiyeli*. Ankara. Kariyer Matbaası.
- Soysaldı, A. (1999). Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri. *Erdem*, 10 (30), s. 599-613.
- Soysaldı, A. (2009). *Düz Dokuma Teknikleri ve Teknik Desen Çizimleri*. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Sökmen, S. (2007). *Bitlis El Sanatları*. Bitlis. Bitlis Eren Üniversitesi.

Taş, E. (2009). *Malatya Müzesinde Bulunan Düz Dokumalar* (Basılmamış doktora tezi).
Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü – Sanat Tarihi
Anabilim Dalı Programı.

Yeşilbaş, E. (2011). Diyarbakır Karacadağ Kilimlerinin Desen ve Motif Özellikleri. *Arış Dergisi*, (6), s. 112-117.

Yetkin, Ş. (1974). *Türk Halı Sanatı*. İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yetkin, Ş. (1991). *Türk Halı Sanatı*. Ankara. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yılmaz, B. (2018). Pazırık'tan Günümüze Türk Halı Sanatı. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 1(1), s. 98-106.

ÖZGEÇMİŞ	
Kişisel bilgiler	
Adı Soyadı	Mithat İZCİ
Doğum Yeri Ve Tarihi	Adıyaman, 29.08.1987
Eğitim bilgileri	
Lisans öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları, Halı-Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Ana Sanat Dalı
Y.lisans öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Sanatsal Faaliyetler	Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Mezuniyet Sergisi “ Mezuniyet Sergisi ”, 25/05/2012
İş deneyimi	
Stajlar	Cumhuriyet İlkokulu
Projeler	-
İletişim	
E-posta adresi	mizci4490@gmail.com
Tarih	